

TAMPEREEN YLIOPISTO

Sanna Sevänen

Lukiolaisten tulkintoja Mogadishu Avenue -sarjan etnisestä huumorista ja
stereotypeistä

Tiedotusopin pro gradu -tutkielma

Huhtikuu 2008

TAMPEREEN YLIOPISTO

Tiedotusopin laitos

SEVÄNEN, SANNA: Lukiolaisten tulkintoja Mogadishu Avenue -sarjan etnisestä huumorista ja stereotyypeistä.

Pro gradu -tutkielma, 103 s. + liitteet 11 s.

Tiedotusoppi

Huhtikuu 2008

Tutkimuksessa eritellään vastaanottotutkimuksen avulla Mogadishu avenue -televisiosarjan huumoria. Kahdeksanosainen draamakomedia Mogadishu Avenue esitettiin MTV3-kanavalla marras-joulukuussa 2006. Sarja käsittelee suomalaisen kantaväestön ja maahanmuuttajien yhteiseloja pääosin huumorin keinoin.

Etnisiä suhteita mediassa on Suomessa tutkittu paljon, mutta viihde ja televisio-ohjelmat ovat jääneet hieman paitsioon. Mogadishu Avenue onkin ensimmäisiä suomalaisten tekemiä viihdeohjelmia, joissa käsitellään etnisiä suhteita.

Tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena ovat ennen kaikkea yleisön Mogadishu Avenuestä itselleen tuottamat merkitykset ja niiden vaikutukset heidän omaan arkeensa ja sosiaalisen identiteetin muodostukseensa. Suomalais- ja maahanmuuttajataustaiset lukiolaiset erittelevät sitä, mikä ohjelmassa oli hauskaa ja miksi.

Huumorin teoria, sen sisältämät stereotyypit, valta ja vaikutukset sekä etnisen huumorin käsite muodostavat vastaanottotutkimuksen ohella tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen. Tutkimusaineisto lukiolaisnuorten parissa on kerätty ryhmähaastatteluilla.

Tutkimus osoittaa, että huumorilla on runsaasti potentiaalia murtaa stereotyyppisiä useilla eri keinoilla. Huumorin tulkinta riippuu kuitenkin aina katsojasta, tämän omista ajatuksista ja aiemmista kokemuksista. Siksi maahanmuuttajataustaisten nuorten oli vaikea sietää suoranaisesti rasisistisiä henkilöitä ja huomautuksia. Suomalaistaustaiset puolestaan eivät pitäneet liian myönteisiä maahanmuuttajahahmoja täysin uskottavina.

Huumorin keinoista kaikkein parhaiten tuntuivat toimivan arvonmuutokset. Taktisen vallan hetket, jolloin ideologian murtumakohdat tulevat näkyville, olivat suosittuja, kun taas strategisen vallan haltijoista lukiolaisnuoret eivät pitäneet.

Positiiviset henkilöahmot vaikuttavat purkavan stereotyyppisiä paremmin kuin kielteiset henkilöahmot, sillä lukiolaisnuorten suosikiksi nousi miellyttävä ja sivistynyt Muhammed Turakainen. Hänessä yhdistyivät myös karnevalistisen henkilöahmon ominaisuudet.

SISÄLLYSLUETTELO

1 Johdanto	4
2 Maahanmuuttajat suomalaisessa yhteiskunnassa	7
3 Mikä Mogadishu Avenue?	10
3.1 Mogadishu Avenue etnisyyttä käsittelevien televisio-ohjelmien kentällä	12
4 Etnisyys mediassa – katsaus aiempaan tutkimukseen	16
5 Television vastaanottotutkimus	21
5.1 Vastaanottotutkimus nuorten parissa Ranskassa ja Alankomaissa	23
5.2 Mustat vähemmistöt tv-ohjelmien vastaanottajina Isossa-Britanniassa	24
6 Huumori, stereotyypit ja valta	26
6.1 Mitä huumori on?	26
6.3 Huumorin vaikutukset	30
6.4 Stereotyyppi ja miten sitä horjutetaan	33
6.5 Hegemonia	36
7 Etnisyys ja etninen huumori	39
7.1 Miksi etninen huumori naurattaa?	42
7.2 Etninen huumori ruotsalaisissa viihdeohjelmissa	44
7.3 Goodness Gracious Me!	47
7.4 Was Guckst Du?!	49
8 Teemahaastattelu	51
9 Tutkimusongelma	53
10 Antoisat ja hankalat ryhmähaastattelut	54
10.1 Aineistokatkelma	58
11 Analyysi	60
11.1 Arvonmuutoksilla stereotyyppien kimppuun	61
11.2 Suomalainen tango ja huono kielitaito	65
11.2.1 Karnevalistinen tangoesitys	65
11.2.2 Virkavallan arvokkuus koetuksella	67
11.2.3 Kielitaidosta tulee tärkeä	68
11.3 Henkilöhahmot ihastuttavat ja vihasuttavat	70
11.3.1 Irina Totkusen hyökkäys on puolustus	70
11.3.2 Rampe Turakainen on suomalaisten mieleen	73
11.3.3 Karnevalistinen hahmo Muhammed Turakainen	75
11.3.4 Ristiriitainen Ibrahim	79
11.4 Välikohtaus koulussa muistuttaa rasismikokemuksista	80
11.5 Suomalaiset, maahanmuuttajat ja heidän suhteensa	82
11.6 Tulkinnan vaikeus	86
11.7 Näkökulma on tekijän ja Mogadishu Avenuessa se on suomalainen	87

11.8 Taktinen valta valloittaa	88
11.9 Yhteenvetoa	89
12 Lopuksi	92
Lähteet	97
Liitteet: 1 Haastatteluryhmille näytetty katkelma Mogadishu Avenue -sarjasta	
2 Haastatteluryhmien kokoonpano	
3 Haastattelurunko	
4 Huumoritaulukko 1	

1 JOHDANTO

Tummaihoine mies ja nuori poika istuvat pöydän ääressä ja lätkivät lautaselleen perunamuusia, uunimakkaraa ja porkkanaraastetta. ”*Miks meidän pitää safkaa ku suomalaiset? Miks me ei voida safkaa ku ihmiset?*” kysyy poika isältään. ”*Yussuf, me ollaan nyt suomalaisia. Me eletään ja syödään niin kuin suomalaiset*”, isä vastaa. Ollaan Mogadishu Avenuella, missä suomalainen kantaväestö asuu rinta rinnan maamme uusien tulokkaiden kanssa. Kuten arvata saattaa, ei yhteiselo aina ole täysin mutkatonta, ja ennakkoluulot puolin ja toisin joutuvat törmäyskurssille.

Jari Tervon käsikirjoittama ja suorasukaisen huumorin höystämä televisiosarja Mogadishu Avenue ravisteli asenteita syksyllä 2006. Ensimmäistä kertaa Suomen maahanmuuttajat olivat näkyvästi esillä television prime timessa MTV3:lla, eikä käsittelytapa suinkaan miellyttänyt kaikkia. Julkisuudessa älähtivät niin somaliyhteisön edustajat kuin ”Mogadishu Avenuen” kotikaupunginosan Meri-Rastilan asukkaat, ja muutenkin ohjelma nostatti runsaasti mielipiteitä puolesta ja vastaan. Katsojat kuitenkin äänestivät kaukosäätimillään ja ohjelma sai varsin suuren yleisön. Monikulttuuristuva yhteiskuntamme oli ottanut uuden askeleen kohti moniarvoisempaa mediaa. Alkumatkan hidas harppominen kiihtyy myöhemmin hölkäksi, ehkä jopa juoksuksi, sitä mukaa, kun muualta muuttaneiden määrä jatkuvasti lisääntyy. Yhteiskunta muuttuu, niin myös media, ja tutkimukseni tarkoitus on tarjota yksi näkökulma muutokseen.

Itse kiinnostuin ohjelmasta ensimmäisen jakson nähtyäni. Tuohduin sarjan tavasta esittää maahanmuuttajat stereotyyppisinä karikatyyreinä, enkä voinut ymmärtää, miksi maahanmuuttajia ei voi esittää kokonaisina, aitoina ihmisinä sen sijaan, että he pelkästään edustavat omaa etnistä ryhmäänsä tai maahanmuuttajia yleisesti. Pysähdyin kuitenkin miettimään asiaa uudelleen sen jälkeen, kun olin lukenut muutamia lehtijuttuja, joissa maahanmuuttajataustaiset henkilöt pitivätkin ohjelmaa hauskana ja sen huumoria onnistuneena, eivät loukkaavana. En voinut olla ajattelemaan, että haastattelutilanteessa toimittajalle ei välttämättä aina sanota todellisia mielipiteitä, mutta asia jäi kuitenkin askarruttamaan mieltäni.

Toistaiseksi Suomessa on tehty runsain mitoin etnisyyttä ja mediaa koskevia tutkimuksia, mutta vastaanottotutkimus on etnisten suhteiden tutkimuksen parissa varsin tuore tulokas. Myöskään huumorin tutkimusta ei Suomessa ole juuri harjoitettu, ei varsinkaan viestinnän tutkimuksen saralla. Perinteisesti huumorin tutkimus onkin enemmän kirjallisuustieteen ja kansantieteen, myös psykologian alaa. Viestinnän alalla tutkimuksia on tehty vain vähän, muun muassa Mia Malmberg

(2006) on tutkinut sukupuolen representaatioita, huumoria ja valtaa *Krisse*-televisiosarjassa, ja Kaarina Nikusen (1996) naisellisuuteen naamioitumista kahdessa televisiosarjassa kartoittava tutkimus käsittelee myös ohjelmien huumoria. Tutkimuskentässä tuntui siis olevan *Mogadishu Avenuen* mentävä aukko, jota oma kiinnostukseni etnisysteemaan ajoi minua täyttämään.

Etnisiin suhteisiin keskittyvä mediatutkimus on Suomessa tarttunut pääasiassa journalismiin sanomalehdissä, radioissa ja televisiossa. Viihde loistaa poissaolollaan ymmärrettävistä syistä: kotimaisella viihdekentällä ei ole juuri ollut, mitä tutkia. Kuitenkin populaarikulttuurin tuotteet käsittelevät yhteisössä ongelmalliseksi koettuja asioita ja pyrkivät myös ratkaisemaan niitä. Erityisesti suositut ohjelmat käsittelevät keskeisiä sosiaalisia ja ideologisia ongelmia, mutta myös yksilön kannalta tärkeitä kysymyksiä, kuten pelkoja ja toiveita. (Hietala 1996, 75) Viihteellä, siinä missä journalismillakin, on suuret mahdollisuudet olla luomassa suvaitsevaa ilmapiiriä. (Raittila 2004, 224; Luostarinen 2007, 5). Siksi on mielestäni perusteltua tutkia viihdettä kovan asiajournalismin sijaan. Erityisesti viihteen tutkimuksen puolesta puhuu mielestäni se, miten suuria yleisöjä se tavoittaa ja miten suuren osan ihmisten ajasta viihteen, varsinkin televisio-ohjelmien, kuluttaminen vie.

Päätin siis tutkia *Mogadishu Avenue* -sarjan vastaanottoa maahanmuuttaja- ja suomalaistaustaisten nuorten keskuudessa. Näkökulmakseni valikoitui sarjan huumorin tutkiminen ensinnäkin siksi, että sarja rakentuu hyvin pitkälti huumorin varaan. Toinen syy oli huumorin monitulkintaisessa luonteessa ja sen tavassa käyttää stereotyyppioita: huumori kytkeytyy tiukasti valtaan, mutta siinä piilee myös mahdollisuus stereotyyppien ja vallitsevan ideologian purkamiseen. Etsin tutkimuksessani vastausta kysymykseen: purkaako huumori stereotyyppisiä *Mogadishu Avenue* -sarjassa? Huumorin teorian ja tutkimuksen, vastaanottotutkimuksen sekä etnisten suhteiden ja median tutkimuksen lisäksi käytän apunani teemahaastattelua.

Aluksi kerron lyhyesti maahanmuuttajien määrästä ja maahanmuuton lähihistoriasta Suomessa, sekä esittelen *Mogadishu Avenue* -sarjan ja sijoitan sen etnisiä vähemmistöjä käsittelevien (huumori)ohjelmien kenttään. Esittelen etnisyyttä, maahanmuuttajia ja mediaa koskevaa suomalaista tutkimusta ja eurooppalaista tutkimusta siltä osin, kuin se koskettaa läheisesti oman tutkimukseni aihepiiriä. Huumori, valta ja stereotyypit -luvussa pyrin määrittelemään huumorin ja luotaamaan tapoja, joilla huumori ja valta liittyvät yhteen. Luvussa kerron myös, miten huumorin ja vallan liitoksia voidaan purkaa. Seitsemännessä luvussa määrittelen etnisyyden ja toiseuden käsitteet sekä etnisen huumorin. Perustelen teemahaastattelun valintaa aineiston keräämisen menetelmäksi, esittelen tutkimusongelmani ja sen jälkeen kerron ryhmähaastattelujen kulusta ja

sujumisesta. Analyysiluvussa kymmenen valotan ryhmähaastattelujen antia. Nostan Mogadishu Avenuesta esiin aihepiirejä, jotka haastatteluryhmissä nousivat tavalla tai toisella tärkeiksi. Arvonmuutokset huumoritekniikkana, suomalais- ja maahanmuuttajataustaisten näkemysten erot ja osallistujien suhtautuminen henkilöhahmoihin ovat luvun keskeisiä teemoja. Luvun päätteeksi tiivistän tutkimuksen keskeiset tulokset. Tutkimuksen lopuksi arvioin tutkimukseni onnistumista, pyrin asettamaan sen laajempaan kontekstiin ja esittämään uusia tutkimusaiheita sekä pohtimaan, millainen etninen komedia voisi toimia sekä maahanmuuttajataustaisten että suomalaisen kantaväestön ennakkoluuloja poistavalla tavalla.

2 MAAHANMUUTTAJAT SUOMESSA

Ulkomaalaisen väestön määrä on kasvanut Suomessa viime vuosina kiihtyvään tahtiin ja vauhdin uskotaan vain kiihtyvän. Nykyinen hallitus vakuuttaa vakaata tahtoaan lisätä ulkomaalaisten työntekijöiden määrä maassamme ja suunnitteilla on monenlaisia toimia työntekijöiden maahan saapumisen helpottamiseksi. Työperäisen maahanmuuton lisääminen on kirjattu hallitusohjelmaan ja ensimmäistä kertaa Suomessa on myös maahanmuuttoasioista vastaava ministeri Astrid Thors (r). Odotettavissa siis on, että yhä useampi suomalaiseseen kantaväestöön kuuluva kohtaa arjessaan jonkin toisen etnisen ryhmän edustajia. Yhteiskunnan muutos näkyy myös mediassa, joka vaikuttaa tärkeällä tavalla siihen, miten sekä yksilöt että koko yhteiskunta pystyvät uutta tilannetta käsittelemään.

Jo nyt Suomen voi sanoa olevan monikulttuurisempi kuin koskaan aiemmin. Vajaassa kahdessa vuosikymmenessä ulkomaalaisten määrä on kasvanut lähes viisinkertaiseksi, sillä vuonna 1990 ulkomaan kansalaisia asui Suomessa 26 000, ja vuonna 2006 heitä oli jo 122 000. Määrän voimakkaaseen kasvuun on vaikuttanut muun muassa se, että EU-maiden kansalaiset voivat liikkua ja asua unionin sisällä vapaasti. EU-kansalaisten osuus ulkomaalaisista on kuitenkin vain reilut 40 000 henkeä, kun taas venäläisiä, joka on suurin ulkomaalaisten ryhmä Suomessa, on yli 25 000 (vuonna 2006). Vuonna 2007 Suomesta haki oleskelulupaa noin 20 000 henkilöä EU:n ulkopuolisista maista. Eniten hakijoita oli Venäjältä, Kiinasta, Intiasta ja Somaliasta.

Pitkään tulijoiden määrä oli pienempi kuin se joukko, joka muutti pois Suomesta. Vasta 1980-luvun alusta lähtien nettomaahanmuutto on ollut positiivista. 2000-luvulla muuttajien määrä on lisääntynyt koko ajan, ja viimeisenä neljänä vuonna on lyöty ennätyksiä vuodesta toiseen. Muuttajien määrä on kasvanut, ja sen ennustetaan kasvavan edelleen, pääasiassa siksi, että suomalaisen väestön ikääntyessä maassamme tarvitaan yhä enemmän ulkomaalaista työvoimaa. (Torvi 2007, 1-2) Seuraavalla vuosikymmenellä tekijöistä uskotaan olevan pulaa lähes alalla kuin alalla.

Maahanmuuttokeskustelu keskittyi pitkään Suomessa pakolaiskysymyksen ympärille. Ensimmäiset pakolaiset Suomi otti vastaan 1970-luvulla, jolloin maahamme saapui vajaat kaksi sataa pakolaista Chilestä ja noin sata vietnamilaista venepakolaista. Vaikka maamme vastaanottamat pakolaismäärät ovat olleet varsin pieniä, on pakolaiskeskustelu herättänyt Suomessa suuria intohimoja. Ensimmäinen suuri turvapaikanhakijoiden ryhmä olivat somalialaiset, jotka pakenivat sisällissodan

jaloista. Heitä saapui 1990-luvulla noin 3000, ja koska ensimmäisten somalialaisten saapuminen ajoittui pahimman laman ja taloudellisen epävakauden aikaan, heitä saattelivat runsas mediahuomio ja kielteiset asenteet. Viime vuosina Suomeen saapuvien turvapaikanhakijoiden määrä on vähentynyt roimasti¹ pääosin siksi, että pakolaisuus maailmassa on muuttunut. Suurin osa pakolaisista elää leireissä joko omassa kotimaassaan tai naapurimaissa toivoen pääsevänsä takaisin kotiin. (Suomen Pakolaisapu)

Maahanmuuttajien asemaa suomalaisessa yhteiskunnassa kuvaa hyvin heidän asemansa työmarkkinoilla. Vaikka maahanmuuttajista suurin osa, jopa kolme neljäsosaa, on työkäisiä, on heidän työttömyysasteensa, 20 prosenttia, yhä yli kaksinkertainen kantaväestöön verrattuna. Suurena syynä työttömyyteen on suomalaisten ulkomaalaisia vieroksuva asenne (Torvi 2007, 5). Vaikka maahanmuuttajien määrä on Suomessa edelleen varsin pieni, ovat eri maista tulleet ihmiset muuttaneet varsinkin suurimpien kaupunkien katukuvaa ja tulleet pysyväksi osaksi yhteiskuntamme arkea.

Vaikka käytän tutkimuksessani maahanmuuttaja-sanaa, olen hyvin tietoinen sanan ongelmallisuudesta. Ei ole mitenkään yksiselitteistä, keneen maahanmuuttaja-sanalla viitataan. Ilmeinen viittauskohde ovat muista maista Suomeen muuttaneet henkilöt, mutta jo pelkästään tämän joukon määrittely on vaikeaa. Milloin muualta muuttanut henkilö lakkaa olemasta maahanmuuttaja ja muuttuu suomalaiseksi? Tapahtuuko se silloin, kun hänestä tulee Suomen kansalainen? Vai vaaditaanko kymmenen vuoden yhtäjaksoista asumista maassamme?

Monesti kuulee vielä nykyäänkin puhuttavan toisen polven maahanmuuttajista, mikä on käsitteenä paradoksaalinen. Mikäli henkilö on syntynyt Suomessa ja asunut täällä koko elämänsä, mutta hänen vanhempansa ovat aikanaan muuttaneet tänne muualta, hän saattaa silti kantaa maahanmuuttajan leimaa koko elämänsä, varsinkin, jos näyttää erilaiselta kuin perinteiset suomalaiset. Samasta syystä sana suomalainen ei ole yksiselitteinen, jos sitä käytetään viittamaan pelkästään etnisesti suomalaisiin tai suomalaiseen kantaväestöön ja jätetään samalla joukosta pois kaikki ne yhtä lailla suomalaiset, joiden tausta tai juuret eivät ole Suomessa. Usein maahanmuuttaja-sanalla viitataan myös pelkästään tietyistä maista tulleisiin maahanmuuttajiin. Olkiluodon ydinvoimalatyömaalla ahkeroiva ranskalainen insinööri ei ole maahanmuuttaja, sen sijaan puolalainen rakennustyöläinen saattaa jo tähän ryhmään kuulua, Irakista tai Somaliasta paennut pakolainen kuuluu maahanmuuttajien joukkoon aivan varmasti.

¹ Vuonna 2007 turvapaikanhakijoiden määrä väheni 38 % suhteessa vuoteen 2006. Vuonna 2006 laskua oli 35 % verrattuna vuoteen 2005. (Maahanmuuttovirasto)

Sanan ongelmallisuudesta huolimatta, mutta siihen liittyvät ongelmat tiedostaen, käytän tutkimuksessa maahanmuuttaja-sanaa, jolla pyrin viittamaan yleisesti ihmisiin, jotka ovat muuttaneet Suomeen jostain toisesta maasta. Käytän myös sanaa maahanmuuttajataustainen erityisesti silloin, kun puhun yksilöidymmin ihmisistä, jotka ovat asuneet Suomessa jo pitkään tai joiden vanhemmat ovat tai ovat olleet maahanmuuttajia.

3 MIKÄ MOGADISHU AVENUE?

Draamakomedia Mogadishu Avenue keräsi syksyllä 2006 television ääreen suuren joukon katsojia. MTV3:n esittämä kahdeksanosainen sarja pureutuu ensimmäisenä suomalaisena viihdesarjana suomalaisten ja maahanmuuttajien suhteisiin. Ohjelma herätti paljon huomiota jo ennen kuin yhtäkään jaksoa oli esitetty, ja keräsi parhaimmillaan yli 900 000 katsojaa. Marras-joulukuussa 2006 Mogadishu Avenue oli neljänneksi katsotuin kotimainen fiktiosarja. (Finnpanel) Syitä sarjan suurelle suosiolle on varmasti useita lähtien siitä, että MTV3 sijoitti sen parhaaseen katselu-aikaan maanantai-iltana. Sarjan käsikirjoitti tunnettu ja pidetty suomalainen kirjailija Jari Tervo, joka puhui sarjasta lukuisissa lehtihaastatteluissa. Yhtenä syynä sarjan suosioon oli kuitenkin luultavasti sarjan aihe, joka on edelleen äärettömän ajankohtainen.

Ohjelma kertoo yhden kerrostalon asukkaista, joiden joukossa on sekä suomalaisia että maahanmuuttajia. Kerrostalon omistava vakuutusyhtiö haluaa muuttaa talon asunnot kovan rahan omistusasunnoiksi ja ryhtyy häätämään asukkaita ulos. Asukkaat, niin suomalaiset kuin maahanmuuttajatkin, vastustavat ajatusta ja nousevat barrikadeille. Toinen sarjan kantava teema on pankkiryöstö, jonka sarjan suomalainen päähenkilö Rampe Turakainen tekee ensimmäisessä jaksossa. Ryöstösaalis kuitenkin häviää, ja sitä etsitään koko sarjan ajan milloin mistäkin. Ryöstöä selvittää Rampen poliisiveli Maukka, ja samaan aikaan Rampe yrittää kuumeisesti löytää henkilön, joka on vastuussa ryöstösaaliin katoamisesta. Loppujen lopuksi asukkaat pelastuvat muuttamasta pois ja voittavat taistelun vakuutusyhtiötä vastaan osittain juuri siksi, että talon suomalaiset ja maahanmuuttajat oppivat elämään yhdessä rinnakkain. Rampen saalisrahojen kohtalokin selviää, kaikki on tuhlattu, eikä Rampe koskaan joudu ryöstöstä vastuuseen. Lisäksi sarjan jaksosten läpi kulkee lukuisia pienempiä juonilinjoja, jotka muun muassa yhdistävät suomalaisia ja maahanmuuttajia pariskunniksi. Jokainen jakso kertoo oman pienen tarinansa, ja jaksosten päähenkilöt vaihtelevat. Sarjan on ohjannut Mikko Mattila ja keskeisiä hahmoja näyttävät Matti Leino (Yussuf Turakainen), Pirjo Lonka (Mirkku Turakainen), Jouko Puolanto (Ibrahim Kadare), Petri Tamminen (Rampe Turakainen), Mateus Tembe (Muhammed Turakainen) ja Minna Turunen (Irina Totkunen). Sarjassa on kahdeksan osaa, jotka ovat kestoltaan noin 40 minuuttia.

Draamakomediaksi nimetty Mogadishu Avenue rakentuu paljolti huumorin varaan. Pilkkaa tehdään niin suomalaisista ja maahanmuuttajista kuin heidän välisistä suhteistaankin. Suomalaisten ohella Mogadishu Avenuella seikkailevat etniseltä taustaltaan venäläiset, inkeriläiset, somalialaiset ja albaanit. Myös muista maista tulleita ihmisiä vilahtaa sarjassa. Osaa maahanmuuttajataustaisista

hahmoista esittää maahanmuuttajataustainen näyttelijä, mutta keskeisistä hahmoista inkeriläisen Irina Totkusen roolia näytteli Minna Turunen ja albaanitaustaista Ibrahimia esitti Jouko Puolanto. Maahanmuuttajat esitetään sarjassa hyvin stereotyyppisesti, mikä on herättänyt paljon keskustelua ja paheksuntaa. Tekijät itse ovat perustelleet kärjistettyjen stereotyyppien käyttämistä sillä, että huumorin ja liioittelun avulla stereotyyppisiä pystytään purkamaan.

Sarjan nimi Mogadishu Avenue tulee monikulttuurisesta helsinkiläislähiöstä, Meri-Rastilasta, jonka pääkatua, Meri-Rastilan tietä on jo pitkään kutsuttu nimellä Mogadishu Avenue. Sarjan esittämisen aikana myös Meri-Rastila sai paljon huomiota, ja monet siellä asuvat pahoittivat mielensä sarjasta. Sarjan katsottiin vääristelevän todellisuutta, koska suurin osa ohjelmasta kuvattiin jossain muualla kuin Meri-Rastilassa. Muutenkaan sarjan kuvaama elämä ei alueen asukkaiden mielestä vastannut sitä, minkälaiseksi he kokevat monikulttuurisen arkensa, joka on mieluummin sopusointuinen kuin ristiriitainen. (esim. HS 4.11.2006)

Meri-Rastilan asukkaat eivät olleet ainoita, jotka sarja sai älähtämään. Helsinkiläinen somaliyhteisö somalivaikuttaja Ali Quassimin johdolla suuttui siitä, että somalialaisia kuvattiin sarjassa todellisuuden vastaisesti. Ärtymystä herätti sekin, että somalialaisia sarjassa esittäneet näyttelijät eivät olleet somalialaisia ollenkaan. Tähän kritiikkiin Jari Tervo vastasi, että sarjassa ei missään vaiheessa väitetty tummaihoisten Mohammedin ja Yussufin olevan somalialaisia. Heitä ei itse asiassa yhdistetty mihinkään maahan, mutta toisaalta Meri-Rastilassa asuu runsaasti juuri somaleita, joten lienee hivenen epärehellistä väittää, ettei sarjassa olisi tarkoitettu Muhammedin ja Yussufin etniseksi taustaksi juuri somalialaisuutta. (esim. IS 7.11.2006)

Somalialaistaustainen toimittaja Percy Mashaire tyrmäsi sarjan ja sen käsikirjoittajan kovin sanoin Helsingin Sanomissa (HS 30.11.2006) ja syytti sarjaa muun muassa siitä, että se yrittää olla maahanmuuttajien ja pakolaisten ääni siinä kuitenkin onnistumatta. Hänestä Mogadishu Avenue on osoitus siitä, ”että maahanmuuttajista voi puhua, mutta he eivät saa puhua”. Tervo vastasi (HS 31.11.), että hän ei pyri olemaan maahanmuuttajien eikä pakolaisten ääni, vaan on kertonut muuttuneesta ja muuttuvasta Suomesta lähinnä suomalaisten näkökulmasta. Hän toivoo, että tulevaisuudessa suomalaisessa kulttuurissa nähdään ja kuullaan paljon nykyistä enemmän maahanmuuttajien itsensä tekemiä tuotoksia.

Lajityyppinä Mogadishu Avenuen edustama draamakomedia on postmoderni genrehybrid, joka yhdistää useampia lajityyppejä, tässä tapauksessa draamasarjaa ja tilannekomediaa, yhteen. Genrehybridit ovat tv-fiktiossa entistä yleisempiä ja pyrkivät puhuttelemaan katsojia monin eri

kerronnan muodoin ja näin tavoittamaan mahdollisimman laajan yleisön. (Nikunen 2005, 199) Television muusta ohjelmavirrasta poiketen draama pakottaa katsojan pysähtymään ja sitoo hänet aktiivisesti ohjelman ääneen käyttäen muun muassa huumoria, ironiaa, surrealistisia elementtejä tai laadukasta näyttelijätyötä apunaan. Draama kertoo realistisia tarinoita ympäröivästä kulttuurista ja yhteiskunnasta ja kamppailee yhteiskunnan merkityksistä. (Thornham & Purvis 2005, 23–24)

Glen Creeber nimeää Mogadishu Avenuen kaltaiset jatkuvajuoniset ja tietyn, rajallisen jaksomäärän omaavat draamasarjat minisarjoiksi erotukseksi sarjoista, jotka jatkuvat vuodesta toiseen ilman jatkuvaa, jaksosta toiseen etenevää juonta (esimerkiksi Teho-osasto) ja pitkistä, jatkuvajuonisista sarjoista (esimerkiksi Sopranos). (Creeber 2001, 35) Minisarjoille on tyypillistä, että niitä markkinoidaan vahvasti joko yhden kirjoittajan tai ohjaajan nimellä, kuten Mogadishu Avenuen tapauksessa Jari Tervon nimellä. (mt. 36) Useimmiten minisarjoissa sekä henkilöhahmot että juonilinjat eivät ole niin tarkasti formaattiin sidottuja kuin pidemmissä sarjoissa, mikä parantaa sarjojen laatua ja antaa mahdollisuuden käsitellä niissä vaikeampia kysymyksiä kuin pitkissä draamasarjoissa. (mt. 35,37)

Mogadishu Avenuessa on piirteitä myös perhesarjasta, yhdestä draamasarjan muodosta, jonka keskuksena tyypillisesti on yksi tai useampia perheitä, joiden arkista elämää ohjelmassa kuvataan suhteellisen realistisesti. (Rajalahti 2006, 64) Tilannekomediasta Mogadishu Avenue on puolestaan lainannut koomisuuden synnyttämisen tavan, joka perustuu todennäköisyyden ja toden näköisyyden häiriöön. Katsojassa viriää laajityypin aiheuttamia odotuksia siitä, mitä ohjelma sisältää, mutta tilannekomediassa odotukset keikautetaankin nurin. Ohjelma aiheuttaa ristiriitoja myös suhteessa katsojan omaan arkeen liittyviin ja siitä ammentaviin odotuksiin, arvoihin ja tietoihin. (mt. 62)

3.1 Mogadishu Avenue etnisyyttä käsittelevien televisio-ohjelmien kentällä

Ennen Mogadishu Avenueta suomalaisilla televisiokanavilla ei juuri ole nähty Suomessa tehtyjä, etnisiä vähemmistöjä käsitteleviä ohjelmia. Suuria tunnekuohuja aiheutti YLE:n TV1:n kesällä 2006 esittämä Ähläm Sähläm, joka sai parhaimmillaan yli 400 000 katsojaa (Finnpanel). Ähläm Sähläm oli sketsisarja, jonka rooleissa häärivät maahanmuuttajat, mutta käsikirjoittajien joukosta löytyi sekä suomalaisia että maahanmuuttajia, muiden mukana Jari Tervo. Ohjelmasta suutuivat ennen kaikkea suomalaiset, joiden mielestä ohjelman suomalaisista maalaama kuva oli loukkaava. Mauttomana pidettiin esimerkiksi ohjelman Ihanin Suomi-nainen -kilpailua, jossa kolme somalimiestä sai valita suosikkinsa naisten joukosta. Ähläm Sählämässä nähtiin myös

”mustavalkoinen” versio perinteisestä suomalaisesta viihdesarjasta Heikki ja Kaija. (esim. HS 13.5. ja 7.6.2006) Mogadishu Avenuen jälkeen, keväällä 2007, YLE TV1 esitti vastaanottokeskukseen sijoittuvan Poikkeustila -sarjan, joka sekkin keräsi lähes 440 000 katsojaa (Finnpanel). Jostain syystä ohjelma ei herättänyt samanlaista mielipiteiden runsautta kuin Mogadishu Avenue ja Ähläm Sähläm. Kenties syynä oli se, että ohjelma oli vakavaa draamaa eikä huumoria.

Sen sijaan kesällä 2007 TV1:ssä esitetty, romanien itsensä tekemä Manne-tv, sittemmin Romano-tv, nostatti varsinaisen myrskyn. Ohjelmassa vyörytettiin täyslaidallinen romaneihin liittyviä stereotypioita, joita käytettiin huumoriohjelman sketsien ainesosina. Suomen romanifoorumi suuttui sekä ohjelman tekijöille että koko Yleisradiolle ja vaati ohjelman hyllyttämistä. (esim. HS 13.6.2007) Foorumin ja sen puheenjohtajan Miranda Vuolasrannan mielestä ohjelman avulla ylläpidettiin ja vahvistettiin romaneihin kohdistuvia ennakkoluuloja ja vanhat, hautautuneetkin ennakkoluulot herätettiin henkiin. Yleisradio vaihtoi kohun keskellä ohjelman nimen Manne-tv:stä Romano-tv:ksi, mikä useimpien mielestä oli äärettömän huono yritys paikata kohusta syntyneitä kielteistä julkisuutta. (esim. TS 29.6.2007) Lisää aaltoja nostatti se, että romanilaulaja Rainer Friman ja kirjailija Kiba Lundberg arvostelivat julkisuudessa romanien tapoja ja kehottivat heitä katsomaan peiliin, jos haluavat päästä eroon valtaväestön ennakkoluuloista. Aiheesta keskusteltiin sekä lehtien palstoilla että television ajankohtaisohjelmissa koko kesän ajan, ja ohjelmaan ottivat kantaa sekä peruspalveluministeri Liisa Hyssälä että kulttuuriministeri Stefan Wallin. (esim. Suomen Kuvalehti 34/2007, Journalisti 17.8.2007) Romano-tv sai parhaimmillaan noin 370 000 katsojaa (Finnpanel).

Ensimmäinen Suomea kuohuttanut, etnistä vähemmistöä kuvannut sarja oli TV2:ssa jo vuonna 1998 esitetty Tumma ja hehkuva veri. Romaniperheen keskimmäisen tyttären Miran kasvusta vahvan ja perinteikkään yhteisön paineen keskellä kertova sarja suututti monet romanit, sillä Kiba Lumbergin käsikirjoittamassa ohjelmassa nostettiin esille monet romanikulttuuriin liittyvät tabut ja ihmisten pahoinvointi. (Ylioppilaslehti 12.12.1997) Jo aiemmin, 1980-luvulla, romaneihin liitetyt stereotypiat ja ennakkoluulot herättivät keskustelua, kun ensin Hymyhuulissa (1987–1988, TV1) ja sitten Pulttiboisissa (1989–1991, MTV) esiintyi vakiohahmoina kaksi romanina Aake Kallialan ja Pirkka-Pekka Peteliuksen esittäminä hahmoina. Muun muassa romanifoorumin varapuheenjohtaja kertoi kesällä 2007 joutuneensa koulussa kiusatuksi Pulttiboisin takia. (MTV3 uutiset, 13.6.2007) Samoissa ohjelmissa esiintyivät niin ikään Peteliuksen ja Kallialan esittämät Naema-Aslak ja Soikiapää, joita puitiin Hymyhuulten aikana Ylen ohjelmaneuvoistossa. Neuvosto totesi ohjelman olevan viihdyttävä ja satiirinen eikä saamelaiden vähemmistökuultuuria loukkaava toisin kuin yksi hallintoneuvoston jäsenistä oli väittänyt. (Annala 2006, 153)

Hymyhuulissa nähtiin myös ensimmäisiä kertoja suomalaisen televisioviihteen historiassa maahanmuuttajia näyttelijöinä jaksosta toiseen toistuvassa sketsissä. Billy Carson ja Pham Tan Kiet esittivät puhelindialogin ”Kerro mulle, Len...”, jossa maahanmuuttajat kävivät läpi suomalaisen kulttuurin erikoisuuksia. (mt.) Billy Carson tuli katsojille paremmin tutuksi kuitenkin Hyvät herrat -sarjan (1990–1996, 1999, Kolmoskanava/MTV) tarjoilija Sambona eli tohtori Samuel Livingstone Matabelenä, jota sarjan päähenkilö, kauppaneuvos Pauku nimitteli nokikepiksi. Sarjan käsikirjoittaja Aarno Laitinen kertoo, että tarkoituksena oli pilkata suomalaisten rasismia, mutta monet kokivat, että pilkan kohteena olivat mustat. (mt. 170)

Siinä missä suomalaiset vasta ovat ryhtyneet opettelemaan etnisiä vähemmistöjä käsittelevien televisiosarjojen tekoa, huumoriohjelmat mukaan lukien, ovat etniseen huumoriin perustuvat televisio-ohjelmat nauttineet suurta suosiota Isossa-Britanniassa ja Saksassa jo vuosia. Goodness Gracious Me! (GGM, suomeksi Krishna soikoon) on toiminut etnisen huumorin uranuurtajana Brittein saarilla ja Was Guckst Du?! Saksassa. Molemmissa maissa maahanmuuttajien osuus väestöstä on jo pitkään ollut paljon suurempi kuin Suomessa ja ”monikulttuuristuminen” on edennyt paljon pidemmälle kuin meillä. Esittelen GGM:n ja Was Guckst Du:n tarkemmin niitä käsittelevien tutkimusten yhteydessä luvussa seitsemän.

Myös muissa Euroopan maissa etnisiä vähemmistöjä käsittelevät televisiosarjat ovat nousseet suuriksi menestyksiksi. Alankomaissa alkoi vuonna 2002 etninen komediasarja Raymann is Laat (NPS TV), joka on hyvin samantyylinen kuin Was guckst du?! ja tarjoaa katsojilleen muun muassa ”Islam-kurssin idiooteille” ja kommentoi pilke silmäkulmassa maailman uutisia. Osittain Goodness gracious me:n tekijöiden toinen sarja, fiktiivisestä brittiläis-intialaisesta perheestä kertova komediasarja The Kumars At No 42 (BBC 2) yhdistää tilannekomediaa eli sitcomia, käsikirjoitettua keskusteluohjelmaa, haastattelua ja improvisaatiota. Suosittu formaatti on saanut oman versionsa kotimaansa Britannian lisäksi Australiassa, Saksassa, Israelissa, Alankomaissa ja Yhdysvalloissa. (BBC Comedy)

Saksassa katsojille tarjoillaan etnistä saippuaopperaa nimeltä Turkish for Beginners (ARD), missä saksalainen kahden lapsen yksinhuoltajaäiti rakastuu turkkilaiseen poliisimieheen, jolla myös on kaksi lasta. Pari päättää muuttaa yhteen lapsineen ja ohjelma seuraa perheen yhteiseloa kaikkine kulttuurien kohtaamisineen. Mogadishu Avenuetä muistuttava asetelma puolestaan on ranskalaisessa Plus Belle La Vie -saippuaopperassa (France 3), joka seuraa monikulttuurisen naapuruston elämää Mistralissa, Marseillen kaupungin keskustassa. Vuonna 2004 alkaneessa

sarjassa esiintyy joukko eri-ikäisiä ja erilaisen sosiaalisen ja kulttuurisen taustan omaavia ihmisiä. Suomessa sarjaa on esittänyt YLE:n TV2 nimellä Mistralin tuulet. (Mira Media 2006)

4 ETNISYYS MEDIASSA – KATSAUS AIEMPAAN TUTKIMUKSEEN

Etnisyyden ja median tutkimus on Suomessa varsin nuorta, mutta siitä huolimatta tutkimuksia on ehditty julkaista melkoinen joukko. Sanomalehtien lisäksi on analysoitu televisio- ja radio-ohjelmia, internetin keskustelupalstoja ja nuortenlehtiä. Tutkimus on keskittynyt pääosin valtamediaan ja journalismiin, mutta viihde ja populaarikulttuuri ovat jääneet lähes kokonaan paitsioon. Osasyynä tähän on tietysti se, että maahanmuuttajat ovat suomalaisessa vihteessä varsin tuoreita tulokkaita, kuten edellisessä luvussa kerron. Tutkimus on ollut lähes pelkästään tekstintutkimusta, mutta aivan viime aikoina myös Suomessa kiinnostus on suuntautunut vastaanottotutkimuksen puoleen. Tampereen yliopiston Journalismin tutkimusyksikkö käynnisti vuonna 2007 Maahanmuutto ja media -projektin, joka selvittää sekä maahanmuuttajien median käyttöä että maahanmuuttajien ja suomalaisen kantaväestön suhdetta journalismin tapaan käsitellä maamme etnisiä vähemmistöjä. Tutkimusprojekti päättyy vuonna 2009 ja antaa varmasti runsaasti mielenkiintoista ja kaivattua tietoa etnisten vähemmistöjen mediatodellisuudesta.

Ensimmäinen askel etnisyyttä mediassa kartoittavan vastaanottotutkimuksen kentällä on Keskusteluja etnisyydestä mediassa -julkaisu (2007), joka sisältää neljä suppeaa ja esitutkimuksenomaista osatutkimusta. Pentti Raittila, Kaarina Nikunen, Reeta Pöyhtäri ja Anna-Kaisa Hiltunen ovat koonneet keskusteluryhmiä, joissa sekä suomalaiset että maahanmuuttajat keskustelevat median tavoista esittää maahanmuuttajia ja etnisyyttä, ja vertaavat vastaanottajien tulkintoja tutkijan tulkintaan. Raittila testaa keskusteluryhmissään omaa hypoteesiaan journalismin dialogisuudesta maahanmuuttajista kertovien lehtijuttujen avulla. Reeta Pöyhtäri puolestaan analysoi sitä, millaisia sosiaalisia identiteettejä lukijat tulkitsevat aikakauslehtien jutuissa esiintyvillä maahanmuuttajilla olevan. Anna-Kaisa Hiltusen analyysin kohteena ovat lukijoiden tulkinnat sanomalehden juttujen esittämien maahanmuuttajanaisten sukupuolesta ja etnisyydestä. Erityisen kiinnostava oman tutkimukseni kannalta on Kaarina Nikusen tutkimus, jossa maahanmuuttajanuoret keskustelivat ajatuksista, joita kohtausta turvapaikanhakijoista kertovasta ruotsalaisesta *Det nya landet* -elokuvasta herätti. Nuorten keskusteluryhmissä puhuttiin median merkityksestä maahanmuuttajia koskevissa asioissa myös yleisellä tasolla. Ryhmissä todettiin muun muassa, että media vaikuttaa asenteisiin erittäin paljon ja on keskeinen mielikuvien ja tiedon lähde varsinkin silloin, jos ihmisten arki ei ole monikulttuurinen (Nikunen 2007a, 65).

Keskusteluihin nousi myös Ähläm Sähläm -televisiosarja, jonka keskustelijat katsoivat osittain onnistuneen maahanmuuttajia koskevien ennakkoluulojen parodioinnissa, mutta osittain näkivät

ohjelman vain liioittelevana ja konservatiivisena (Nikunen 2007a, 66). Nikunen kuvaa Ähläm Sählämiä eräänlaisena tapauksena maahanmuuttajanuorten keskuudessa, sillä kaikki pitivät sarjan tuntemista itsestäänselvyytenä. Keskustelussa oli noussut esiin myös Mogadishu Avenue, josta ei vielä keskustelun aikana ollut nähty yhtään jaksoa, mutta ohjelmaa odotettiin jo kovasti. Tosin suurista odotuksista huolimatta vain harva oli loppujen lopuksi katsonut ohjelmaa. (henkilökohtainen keskustelu Nikunen kanssa)

Karina Horstin väitöskirja *Vierauden rajat* (2005) käsittelee turvapaikanhakijoita koskevaa uutisointia sekä monikulttuurisuusjournalismia lehdistössä ja televisiossa. Horstin mukaan maahanmuuttoa käsitellään suomalaisissa tiedotusvälineissä kaksijakoisesti: samassa välineessä voidaan ottaa kontrollipoliittinen näkökulma ja toisaalta riemuita yhteiskunnan ”helposti lähestyttävästä” monikulttuuristumisesta kuten ”etnisistä” ravintoloista. (Horsti 2005, 277) Turvapaikanhakijat pääsevät harvoin itse ääneen heistä kertovissa uutisissa, ja viranomaisnäkökulma johtaa usein siihen, että turvapaikanhakijat ja pakolaiset esitetään journalismissa uhkana. (mt. 278, 283) Monikulttuurisuusjournalismi kääntyy Horstin mukaan helposti peilaukseksi eli tarinaksi ”meistä”, kun maahanmuuttajat pohtivat Suomea ja suomalaisia. Suomalaiset asettuivat journalismissa normiksi, jota maahanmuuttaja tavoittelee. (mt. 291) Lisäksi monikulttuurisuusjournalismi lähestyy maahanmuuttajia erilaisuuden riemuna, jolloin rajatuista ja lokeroituista etnisyyksistä tuotetaan karnevaalia. Taustalla on ajatus siitä, että pinnalta katsoen erilaiset ovat sisimmiltään ”aivan samanlaisia kuin mekin”, mikä tekee joistakin etnisyyksistä hyväksyttäviä ja inhimillisiä ja siten sopivia monikulttuuriseen karnevaaliin ja erilaisuuden juhlinnan kohteeksi. Kulttuurista ”poikkeavien” oletetaan säilyttävän erilaisuutensa, mutta sopeutumaan silti yhteiskuntaan, jotta ”me” voimme kuvitella yhteiskuntamme monikulttuuriseksi. (mt. 298)

Pentti Raittila on väitöskirjassaan *Venäläiset ja virolaiset suomalaisten Toisina* (2004) tutkinut venäläisyyttä suomalaisten haastattelupuheessa, virolaisten esittämistä Estonia-uutisoinnissa ja etnisyyttä sekä venäläisyyttä suomalaisissa sanomalehdissä syksyllä 2000. Tutkimuksessaan Raittila havaitsi, että venäläisten toiseus journalismissa rakentuu rikosuutisten hallitsevan osuuden, suomalaisten ja venäläisten dialogin puuttumisen ja viranomaisten hallitsevan puhuja-aseman kautta, ei negatiivisen leimaamisen ja stereotyyppien kautta. (Raittila 2004, 297) Raittila kehittää tutkimuksessaan sosiaalipsykologiasta tuttuun kontaktihypoteesiin perustuvaa ajatusta journalismin dialogisuudesta. Sen mukaan dialogi ja vuorovaikutus etnisten ryhmien välillä mediassa voivat luoda edellytyksiä dialogille ja keskinäisen ymmärryksen kasvulle myös arkielämässä (mt. 224).

Ajatus journalismin dialogisuudesta pohjautuu kontaktihypoteesiin, kansalaisjournalismiin ja G. H. Meadin sosiaalistumisteoriaan. Kontaktihypoteesin mukaan etnisten ryhmien jäsenten vuorovaikutus on tärkeää ennakkoluulojen ja stereotyyppien purkamiseksi. Vaikka kontaktihypoteesi koskee aitoa ihmisten välistä kanssakäymistä, on Raittila soveltanut ajatusta journalismiin. Hän on luonut oman hypoteesin, jonka mukaan dialogi ja vuorovaikutus etnisten ryhmien välillä mediassa voivat luoda edellytyksiä dialogille myös ihmisten arkielämässä. Etnisten ennakkoluulojen vähenemisen kannalta tärkeää on kontaktien toistuvuus ja pitkäaikaisuus sekä kontaktin osapuolten tasavertaisuus. (Raittila 2005, 34–35)

Kansalaisjournalismi puolestaan painottaa journalismin roolia julkisen keskustelun järjestäjänä ja jäsentäjänä. Se korostaa monenlaisten äänien nostamista journalismin lähteiksi (pääsy), niiden äänien saattamista keskusteluyhteyteen keskenään ja vallankäyttäjien kanssa (dialogi) sekä pyrkimystä keskusteluun, jossa ongelmiin paneudutaan vakavasti ja tähdätään rakentaviin ratkaisuihin (harkinta). (Kunelius & Heikkilä 1996, 5, ref. Raittila 2005, 35) Georg Herbert Meadin sosiaalistumisteoriassa painottuu minän rakentuminen sosiaalistumisprosessissa ja yksilön sosiaalistuminen vuorovaikutuksessa yhteisönsä kanssa. Sen keskeisin ajatus on yksilön kyky ottaa toisen rooli ja tarkastella asioita toisen ihmisen asemasta käsin. Joukkoviestinnällä Mead näkee olevan valtavan merkityksen, koska se raportoi asioista niin, että ihmisten on mahdollista asettua oman kokemuspiirinsä ulkopuolella olevien ihmisten asenteisiin ja suhtautumiseen. (Raittila 2005, 36–37)

Näiden kolmen teorian pohjalta Raittila on kehitellyt oman hypoteesin journalismin dialogisuudesta. Jos journalismi esittää toisen (toiseen etniseen ryhmään kuuluvan) luontevassa vuorovaikutuksessa ”meidän” kanssa, yksilön on sosiaalistuessaan helpompi hyväksyä hänet osaksi me-yhteisöä. Tämän voi olettaa helpottavan dialogia ja vuorovaikutuksen rakentumista myös median ulkopuolella. (mt. 37) Raittila on itse testannut hypoteesiaan tutkimalla suomalaisten lehtien venäläisistä kirjoittamia juttuja ja tullut siihen tulokseen, että monessa jutussa suomalaisten ja venäläisten vuorovaikutus loi edellytyksiä ryhmien vuorovaikutukselle oikeassakin elämässä. Olennaista tässä tapauksessa on dialogin ja koko vuorovaikutuksen luonne. Jutut, joissa venäläiset esiintyivät viranomaisille, esimerkiksi poliisille tai työvoimaviranomaisille, alistuisina, eivät ole omiaan edistämään vuorovaikutusta, mutta sen sijaan jutut, joissa suomalaisten ja venäläisten välinen kontakti on aito ja luonteva, saattavat saada suomalaiset asettumaan jutussa esiintyvän suomalaisen asemaan. Kun jutussa esiintyvä suomalainen suhtautuu venäläisiin myönteisesti, voi jutun lukijakin ryhtyä pohtimaan omia ennakkoluulojaan uudelleen ja kenties muuttamaan suhtautumistaan. (mt. 51)

Lisäksi Raittila on luetuttanut itse analysoimiaan lehtijuttuja tavallisista lukijoista koostuvilla keskusteluryhmillä ja näin testannut hypoteesiaan alustavasti myös vastaanottotutkimuksen keinoin. Hän painottaa, että syksyllä 2006 tehdyt haastattelut ovat enemmänkin kokemusten ja tulkintamahdollisuuksien kartoittamista varten tehtyjä kuin varsinaista hypoteesin testaamista. Keskusteluiden analyysistä kävi kuitenkin ilmi, että vaikka juttujen dialogisuus ja vuorovaikutus eivät tulleet keskusteluissa esille, pitivät ihmiset yleisesti ottaen parempina niitä juttuja, joissa Raittilan oman arvion mukaan esiintyi dialogia ja luontevaa vuorovaikutusta, kuin niitä juttuja, joissa dialogisuutta ei esiintynyt tai se oli vääränlaista. Yhtenä tutkimuksen tuloksena oli, että samasta jutusta saatettiin tehdä hyvin erilaisia tulkintoja. Venäläistaustaiset keskustelijat samaistuivat jutuissa esiintyviin venäläisiin hyvin vahvasti ja ryhtyivät miettimään omia tai sukulaisten ja tuttavien kokemuksia, kun taas suomalaiset eivät niin vahvasti osoittaneet asettuvansa toisen asemaan. (Raittila 2007, 12–13)

Sari Pietikäisen etnisten vähemmistöjen mediajulkisuutta tutkinut väitöskirja *Discourses of differentiation* (2000) tuotti samankaltaisia tuloksia kuin Raittilan ja Horstinkin väitökset. Pietikäinen totesi muun muassa, että etniset vähemmistöt saavat vähän mediajulkisuutta ja se on viranomaispainotteista sekä keskittyy maahanmuuttajien määrän kasvuun.

Pentti Raittilan johtama seurantaprojekti *Rasismi ja etninen syrjintä mediassa* on Tampereen yliopiston Journalismin tutkimusyksikön projekti, joka on alkanut vuonna 1998 ja jatkuu edelleen. Projektin sisällä on tehty lukuisia osatutkimuksia, jotka kartoittavat etnisyyttä ja rasismia eri tiedotusvälineissä. Projektin tuorein julkaisu on Mari Maasillan, Juho Rahkosen ja Pentti Raittilan toimittama *Islam suomalaisissa joukkoviestimissä* (2008). Minna Suihkonen (2003) on tutkinut etnisten vähemmistöjen omia medioita ja vähemmistötaustaisten toimittajien pääsyä tiedotusvälineisiin. Haastatteluissa kävi ilmi muun muassa, että vähemmistötaustaisten on vaikea päästä valtamediaan sisään muualle kuin vähemmistöjen omaan erillisjulkisuuteen (esim. YLE:n Basaari) ja heidän on vaikea päästä tekemään muita kuin omaan taustaansa ja yleensä etnisyyteen liittyviä juttuja (Suihkonen, 44). Samanlaisia ongelmia etnisiin vähemmistöihin kuuluvat toimittajat kohtaavat tutkimusten mukaan myös Ruotsissa, Isossa-Britanniassa ja Alankomaissa. (Horsti 2007, Nikunen 2007b, Pöyhtäri 2007)

Etnisyys ja media -tutkimuksen keskittyminen Tampereen yliopistoon on aiheuttanut sen, että aihetta käsitteleviä pro gradu -töitä on tiedotusopin laitoksella tehty useita. Tuoreimpia niistä on Anna-Kaisa Hiltusen pro gradu *Kaksinkertaisesti toiseutetut* (2006), joka tutkii

maahanmuuttajanaisten representointia sanomalehdissä. Tutkimuksen tuloksena on, että maahanmuuttajanaiset ovat lehtijutuissa kaksinkertaisesti toisia, sekä etnisen taustansa että sukupuolensa takia. Lisäksi Hiltunen huomasi, että uutisgenren kerronta aktivoi toiseuttavia diskursseja useammin kuin henkilöhaastattelun genre. Johanna Kajander (2006) on tutkinut paluumuuttajien mediankäyttöä ja mediasuhdetta, ja Eeva Ahola (2002) puolestaan on selvittänyt, miten televisiouutisissa esitetään ”meitä” ja maahanmuuttajia eli ”heitä”. Anna-Maria Pekkisen (2005) tutkimus käy läpi internetin keskustelupalstojen rasismia, ja Reeta Pöyhtäri (2004) selvittää, miten toiseutta tehdään suomalaisessa ja hollantilaisessa ylioppilaslehdessä. Mia Aholan gradussa (2001) tarkastellaan rasismia ja etnisyyttä iltapäivälehtien urheilusivuilla Sevillan olympialaisten aikaan.

5 VASTAANOTTOTUTKIMUS

Sijoitan oman tutkimukseni brittiläiseen kulttuurintutkimukseen pohjautuvaan vastaanottotutkimuksen haaraan, johon kuuluu keskeisenä ajatus yleisöstä median viestien aktiivisina tulkitsoijina. Brittiläinen kulttuurintutkimus on keskittynyt tutkimaan merkitysten sosiaalista kiertokulkua viestinnässä eli tuotantoa, tekstien merkityksiä ja vastaanottajien tapoja lukea erilaisia tekstejä (joihin myös televisio-ohjelmat lukeutuvat) sekä tulkita niitä (Rajalahti 2006, 21).

Joukkoviestinnän vastaanottotutkimuksen lähtölaukauksena pidetään Stuart Hallin vuonna 1974 ilmestynyttä Encoding/decoding -artikkelia. Hall näkee viestinnän prosessina, jossa sanoma siirtyy lähettäjältä vastaanottajalle ja jonka ratkaisevia vaiheita ovat sisäänkoodaaminen eli sanoman saattaminen tiettyyn muotoon ja uloskoodaaminen eli sanoman purkaminen. Tuotanto ja vastaanotto eivät ole keskenään identtisiä vaan eriytyneitä osia, sillä uloskoodauksen aikana vastaanottaja omaksuu sanoman itselleen mielekkäinä merkityksinä. (Hall 1992, 131–135) Sekä tuotanto että vastaanotto ovat riippuvaisia laajemmasta yhteiskunnallisesta ja sosiaalisesta kontekstista. (mt. 136) Vastaanottaja on siis vapaa tulkitsemaan sanomia haluamallaan tavalla, mutta sisäänkoodaaja asettaa uloskoodaukselle tietyt reunaehdot ja pyrkii aina myös asettamaan oman merkityksensä ja tulkintansa etusijalle. (mt. 142–144)

Alasuutari (1999) jaottelee vastaanottotutkimuksen kolmeen sukupolveen, joista ensimmäiseen hän lukee Stuart Hallin ohella ainoastaan David Morleyn tutkimuksen *The Nationwide Audience* (1980). Morley tutki erilaisten yleisöryhmien tulkintoja brittiläisestä ajankohtaisohjelmasta. Alasuutari ei näe Hallin sisään- ja uloskoodaus-mallia kovin radikaalina, sillä aiempien mallien tapaan siinä lähetetään ja vastaanotetaan viestejä, mistä seuraa tiettyjä seurauksia (Alasuutari 1999, 3). Fiske (1987, 64) puolestaan muistuttaa, että Hallin ansiona on nähtävä se, että hän vapautti tekstin, jolla ei enää ollutkaan täysin suljettuja ja ideologian ennalta määräämiä merkityksiä.

Toinen sukupolvi seurasi aivan ensimmäisen vanavedessä ja liikautti vastaanottotutkimusta yleisöetnografian ja populaarien ohjelmien, erityisesti saippuaopperoiden suuntaan. Alasuutari lukee tähän sukupolveen muun muassa Ien Angin (1985) Dallasin vastaanottoa kartoittaneen tutkimuksen ja Liebesin ja Katzin (1993) tutkimusprojektin, jossa he tutkivat Dallasin vastaanottoa Israelissa asuvien arabien, venäjänjuutalaisten, marokonjuutalaisten, kibbutsin sekä amerikkalaisten katsojien keskuudessa. Liebesin ja Katzin tutkimus on yksi uraauurtavista

tutkimuksista etnisten vähemmistöjen mediavastaanottoa luotaavien tutkimusten saralla ja se on saanut osakseen arvostelua siitä, että etnisyyttä käytetään liian dominoivana selittävänä tekijänä sille, miksi katsojat tekevät erilaisia tulkintoja ohjelmasta (Harindranath 2005, 5)

Harindranath (2005, 1) muistuttaa, että rodullisen tai etnisen eron käyttäminen katsojien tulkintoja ja käyttäytymistä selittävänä tekijänä on ongelmallista. Monissa tutkimuksissa tullaan tahattomasti tuottaneeksi monoliittista käsitystä etnisyydestä, jolloin etnisyyden käsitteellä vain korvataan rodun käsite. (mt. 5-6) Väittämällä esimerkiksi, että Marokon juutalaisten tai arabien kulttuurissa on jotain muuttumatonta ja essentialistista, tullaan lähelle ”uutta rasismia”, jossa kulttuuri ymmärretään absoluuttisina etnisinä rajalinjoina, ei jonain muuttuvana, epästabiliina ja dynaamisena, vaan sosiaalisten ryhmien muuttumattomana omaisuutena sen sijaan, että se olisi suhteellinen kenttä, jolla sosiaaliset ryhmät kohtaavat toisiaan ja elävät sosiaalisia ja historiallisia suhteitaan. (mt. 7) On varsinainen kehäpäättelmä sanoa, että etniset ryhmät lukevat mediaa eri tavoin ja käyttävät mediaa (etnisen) identiteettinsä muokkaamiseen ja muodostamiseen. Erityisen ongelmallinen tämä väite on silloin, kun ihmiset elävät diasporassa, mikä entisestään mutkistaa heidän identiteettinsä rakentumista. (mt. 9)

Toisen sukupolven tutkimuksissa mielenkiinnon kohteiksi nousivat televisio-ohjelmien rooli sosiaalisen (erityisesti sukupuoli-) identiteetin muodostamisessa, median rooli arjessa ja television katselun sosiaaliset ulottuvuudet. (Alasuutari 1999, 5) Toisen sukupolven tutkimuksiin liitetään myös aktiivisen katsojan paradigma johtohahmonaan John Fiske, jonka mukaan ihmiset rakentavat teksteistä merkityksiä omista lähtökohdistaan. (Nikunen 2005, 60; Fiske 1987, 17) Näkökulma on saanut osakseen paljon kritiikkiä, koska se korostaa liikaa katsojan roolia ja mahdollisuuksia jopa kaikkivoipaisia mahdollisuuksia televisio-ohjelmien (tekstien) tulkinnassa ja sulki sen vuoksi silmänsä epäkohdilta kuten rasismilta. (Nikunen 2005, 60)

Kolmas sukupolvi alkoi nostaa päätään 1980-luvun lopussa, jolloin monet tutkijat alkoivat kyseenalaistaa yleisön käsitettä. Uuden sukupolven tutkimukset haluavat ottaa haltuunsa median roolin nyky-yhteiskunnassa ja ovat vastaanoton lisäksi kiinnostuneita ohjelmista ja tuotannosta. Alasuutarin mukaan tyypillisiä kolmannen sukupolven tutkijoita kiinnostavia kysymyksiä ovat tiettyjen ohjelmien merkitys ja käyttö tiettyjen yleisöryhmien keskuudessa, median kuluttamisen kehykset, joiden sisällä media ymmärretään todellisuutena tai todellisuuden representaatioina, näiden ohjelmiin, katseluun ja yleisöihin liittyvien kehysten sisäänkirjoittaminen ohjelmiin ja ne kulttuuriset vaikutteet, jotka ympäröivät median käyttöä ja viestejä. (Alasuutari 1999, 7)

Alasuutari enteilee myös tarvetta määritellä uudelleen yleisön käsite. Kaikenkattavan massayleisön käsite on jo rikottu tuomalla tutkimuskohteeksi erilaisia osayleisöjä kuten naiset, nuoret tai etniset vähemmistöt. (mt. 5) Ien Ang on pyrkinyt uudistamaan käsitettä yleisöstä ristiriitaisten, päättymättömien, hajautuneiden ja dynaamisten katselukäytäntöjen moninaisuudeksi (Ang 1996, 4).

Oman tutkimukseni sijoitan vastaanottotutkimuksen kolmanteen sukupolveen, jossa kiinnostuksen kohteenani on paitsi yleisön ohjelmasta itselleen tuottamat merkitykset ja niiden vaikutukset heidän omaan arkeensa ja sosiaalisen identiteetin muodostukseensa, myös ohjelman laajempi merkitys yhteiskunnassa ja sen tuotantoprosessin vaikutus tulkintoihin. Valitettavasti kaikkia kiinnostuksen osa-alueita en pysty tutkimuksessani kattamaan, mutta tutkimuksen lopuksi pyrin esittämään uusia tutkimuksen aiheita ja tapoja, joilla laajemmat kontekstit voitaisiin huomioida tutkimuksessa.

5.1 Vastaanottotutkimus nuorten parissa Ranskassa ja Alankomaissa

Tampereen yliopiston journalismin tutkimusyksikkö julkaisi kesällä 2007 selvityksen siitä, millaista maahanmuuttajiin ja mediaan liittyvää tutkimusta on tehty tai tehdään parhaillaan muissa Euroopan maissa. Maahanmuutto ja media -julkaisu (Luostarinen et al. 2007) kertoo, että maahanmuuttajiin ja mediaan kytkeytyvällä tutkimuksella on eri maissa hyvin erilaiset perinteet. Yhteistä kaikille selvityksessä mukana olleille maille tuntui kuitenkin olevan se, että vastaanottotutkimusta on tehty vasta hyvin vähän. Yleensä vastaanottotutkimus on keskittynyt siihen, miten maahanmuuttajat mediaa käyttävät. Tutkimukset, joissa perehdyttäisiin maahanmuuttajayleisön (tai valtaväestöstä koostuvan yleisön) mielipiteisiin jostain tietystä median tuotteesta, ovat vielä harvinaisia.

Hanna Eskonen (2007) raportoi julkaisussa Ranskassa tehdystä tutkimuksesta, jossa tarkasteltiin eri etnisiin ryhmiin kuuluvien lasten ja nuorten ajatuksia jokapäiväistä rasismia käsittelevistä lyhytelokuvista. Elokuvia käytettiin herättäjinä keskusteluun, jonka aiheena olivat maahanmuuttajat valtamediassa eli televisiossa. Tutkimuksessa huomattiin, että iän karttuessa nuoret omaksuivat selkeän rasistisen diskurssin eli tavan tulkita myös televisio-ohjelmia etsien ja tunnistuen niistä rasismia. Siinä missä ala-asteikäiset lapset kertoivat runsaasti tummaihoisia sisältävien elokuvien olevan epätavallisia normaaliin televisiotarjontaan verrattuna, pitivät lukiolaiset Ranskan televisiota rasistisena. Lukiolaiset myös kokivat television tärkeäksi yhteiskunnan heijastimeksi. (Eskonen 2007, 88)

Alankomaissa vastaanottotutkimusta on tehty kahdesta näkökulmasta. On tutkittu lukijoiden mielipiteitä median sisällöstä ja toisaalta pyritty selvittämään, mikä merkitys median tuottamalla

etnisyyden esityksillä on ihmisten mielipiteisiin, asenteisiin ja käyttäytymiseen. Reeta Pöyhtärin (2007) artikkelissa kerrotaan muun muassa tutkimuksesta, jossa kartoitettiin median vaikutusta siihen, miten uhkaavaksi ihmiset kokivat etniset vähemmistöt. Tulokset kertoivat muun muassa, että draama- ja viihdeohjelmien katselulla oli jonkin verran vaikutusta siihen, miten uhkaavaksi etniset vähemmistöt koetaan (Pöyhtäri 2007, 113). Vuonna 2000 etnisiin vähemmistöihin kuuluvilta kysyttiin käsityksiä alankomaalaisen median tavasta esittää etniset vähemmistöt. Tutkimuksen mukaan etnisiin vähemmistöihin kuuluvat eivät tunnista itseään siitä kuvasta, joka heistä Alankomaiden valtamediassa luodaan. Tuoreammassa tutkimuksessa kysyttiin nuorilta heidän tulkintojaan draamasarjojen tavoista esittää nuoria ja etnisiä vähemmistöjä. Nuoret muun muassa olisivat tahtoneet, että henkilöiden tulee olla yleisölle tunnistettavia ja aitoja. Etnisiin vähemmistöihin kuulumattomat nuoret osallistuivat keskusteluihin passiivisemmin kuin nuoret, jotka kuuluivat johonkin etniseen vähemmistöön. (Mt. 114–115)

5.2 Mustat vähemmistöt tv-ohjelmien vastaanottajina Isossa-Britanniassa

Karen Ross (2000) raportoi laajasta Isossa-Britanniassa tehdystä tutkimuksesta, johon osallistui lähes 400 ”mustiin” vähemmistöihin, intialaisiin, bangladeshilaisiin, pakistanilaisiin, afrikkalaisiin ja afrokaribialaisiin kuuluvaa henkilöä, jotka kaikki vastasivat kyselylomakkeeseen, pitivät televisiopäiväkirjaa ja osallistuivat ryhmäkeskusteluihin. Osallistujat olivat varsin haluttomia keskustelemaan vähemmistöille suunnatuista televisio-ohjelmista ja halusivat sen sijaan pitää puheenaiheena mainstreamin eli valtavirran ohjelmat, joista varsinkin saippuaopperat olivat heidän mielestään kiinnostavia.

Ross huomauttaa, että mustalla yleisöllä ei tutkimuksessa kuviteltukaan olevan ”yhtä ääntä”, vaan huomioon otettiin nimenomaan mielipiteiden kirjo. Kuitenkin oli mahdotonta tuoda kaikkia näkökulmia esille, joten tuloksissa esiteltiin lähinnä ne mielipiteet, jotka olivat jollain tapaa jaettuina tutkittavien joukossa. (Ross 2000, 134–135) Tutkimuksessa tuli esiin muun muassa se, että vähemmistöjen edustajien mielestä televisiosarjojen on mahdotonta onnistua vähemmistöjen esittämisessä ja roolihahmojen luomisessa, jos televisiossa työskentelee enimmäkseen valkoisia. (mt. 140) Heidän mielestään televisio-ohjelmissa mustat eivät ole juuri koskaan kunnolla integroitua yhteisöön, hahmot ovat vain harvoin realistisia ja usein he pysyvät hieman sivussa sarjan keskeisimmistä tapahtumista ja juonikäänteistä. (mt. 140) Mustat ovat yleensä loukussa stereotyyppisissä rooleissa, ja sarjoja vaivaa kulttuurisen autenttisuuden puute (esimerkiksi hinduilla on islamilaisia nimiä). (mt. 140) Tutkimuskohteet arvelivat, että käsikirjoittajilla ei ole

mitään käsitystä etnisten vähemmistöjen elämästä eikä myöskään halua ottaa siitä selvää. (mt. 141)
Osallistujat myös uskoivat, että television välittämä kuva mustista vaikuttaa valkoisiin aivan liikaa,
koska näillä ei ole omakohtaisia kokemuksia vähemmistöistä. (mt. 144) Stereotyyppiset hahmot
ovat myös omiaan pitämään yllä mustien huonoa itsetuntoa. (mt. 145)

6 HUUMORI, STEREOTYYPIT JA VALTA

6.1 Mitä huumori on?

Ryhtyessäni tutkimaan televisio-ohjelman huumoria ja sen vaikutuksia en ollenkaan tiennyt, millaiseen suohon olin lähdössä rämpimään. Jo Platon ja Aristoteles yrittivät antiikin aikoina selvittää, mille ihmiset nauravat ja miksi. Ennen pitkää jokainen huumorin teoreetikko ja tutkija on kuitenkin joutunut nostamaan kätensä pystyyn ja toteamaan, että huumorille ei ole mahdollista löytää edes lähellekään tyhjentävää määrittelyä. Ihmiset nimittäin nauravat hyvin erilaisille asioille ja eri tavoin. (Herkman 2000, 369) Yhden peruserottelun lähes kaikki huumoria käsitelleet tekevät: komiikan eli humoristisen esityksen rakenteen ja huumorin eli asenteen tai kokemuksen erottaminen toisistaan. Komiikka on siis vitsin tekniikkaa tai sketsin juonta, ja nauru syntyy siinä, missä komiikka ja huumori kohtaavat.

Aarne Kinnunen on sanonut osuvasti, että komiikka tunnustetaan ja hyvä komiikka erotetaan huonosta, mutta siitä huolimatta koomisen määrittely on vaikeaa. (Kinnunen 1994, 19) Yrityksiä on tietysti lukuisia, ja sen vuoksi on olemassa liuta koomisuuden mekanismeja tai teorioita, joista yleisimpiä lienevät hahmojen ja toimintojen automatisoituminen, toisto (ylenpalttinen sellainen), liioittelu, arvonalennus eli degradaatio ja arvonlisäys sekä inkongruenssi eli yhteensopimattomuus. (Herkman 2000, 369–370 ja Knuuttila 106, 112, 115, 117) Rappoport lisää listaan vielä yllätyksen, joka liittyy läheisesti inkongruenssimalliin, mutta on sitä yksinkertaisempi tarkoittaen äkillistä ja odottamatonta positiivista tapahtumaa. Varsinkin etnisessä huumorissa käytetään paljon myös shokkiefektiä, jossa kuulija yllätetään käyttämällä röyhkeästi sopimattomia ja hävyttömiä sanoja ja nimityksiä. (Rappoport 2005, 17)

Knuuttila määrittelee degradaatiomallin kantavaksi voimaksi odotuksen tyhjiin raukeamisen tai odotuksenvastaisen tilanteen raukeamisen. Siinä jokin suuri ja arvokas vaihtuukin yhtäkkiä pieneksi vaarattomaksi. Samankaltaisten vitsien luokkaan hän lukee kaskut, joissa arvo lisääntyy yhtäkkiä odotusten vastaisesti. (Knuuttila 1992, 106–107) Inkongruenssimallissa koomisuus puolestaan syntyy siitä, että mielikuvien välillä esiintyy ristiriita tai epäsuhta eli vitsi esittää kaksi normaalisti yhteen sopimatonta asiaa yhdessä. (mt. 112) Knuuttila esittää yhdeksi koomisen tuottamisen tavaksi myös sääntöjen, joko kirjoitettujen tai kirjoittamattomien, rikkomisen. Esimerkkinä hän käyttää valehtelun sopimattomuutta koskevaan sääntöön perustuvaa vitsiä:

Ruokapöydässä renki sieppaa vadilta ison lihapalan. Isäntä kohta huomautti:

– *Kovinpa sinä olet ahmatti.*

– *Kumman sinä olisit ottanut, jos olisit kerinnyt valita? kysyi renki.*

– *Pienemmän tietysti.*

– *No, oikeinhan tämä siten meni.*

(Knuuttila 1992, 115)

Keskeisimpiä humoristisia esitystapoja on ironia, jolla tarkoitetaan yksinkertaistetusti esitystapaa, jossa sanotaan yhtä mutta tarkoitetaan toista, usein aivan päinvastaista kuin sanallinen esitys antaa ymmärtää. Tarkkailemalla puhujan äänenpainoja, ilmeitä ja eleitä katsoja ymmärtää, että kyse on ironiasta. (Fiske 1987, 85) Koska ironiassa vallitsevan ideologian diskurssit törmäävät vaihtoehtoisiin diskursseihin, piilee ironiassa aina mahdollisuus asettaa vaihtoehtoja vallitsevalle ideologialle ja kenties jopa nousta sitä vastaan. Monimerkityksisyytensä takia se jättää aina tilaa erilaisille tulkinnoille. (mt. 86) Toisaalta myös toisten ihmisten käyttöön joutuneet, liian vakavissaan lausutut julkiset kommentit, ovat oiva esimerkki ironiasta. Rappoport kertoo malliksi Bill Clintonista, joka ensimmäisen presidentinvaalikampanjansa aikana kertoi polttaneensa kerran marihuanaa. Lopuksi hän lisäsi ilmeisesti lieventäväksi tarkoitetun kommentin ”mutta minä en vetänyt savua henkeen”. Lauseesta tuli nopeasti ironinen heitto, jota käytettiin mitä moninaisimmissa tilanteissa, kuten ”pieksin vaimoni, mutta en vetänyt henkeen”. (Rappoport 2005, 68)

Ironia on keskeisin retorinen keino, jota käytetään parodiassa. Alun perin parodian käsitettä on käytetty lähinnä kirjallisuuden tutkimuksessa, mutta nykyään parodiaa hyödynnetään laajasti myös muun muassa elokuvien ja televisio-ohjelmien tutkimuksessa. Linda Hutcheon (1985, 6) määrittelee parodian imitoinnin muodoksi, joka ironisoiden kääntää asiat nurin niskoin. Parodia ottaa käsittelyynsä tekstin (joka voi olla yhtä hyvin tv-ohjelma, elokuva, maalaus kuin näytelmäkin), jonka se toistaa kriittisen etäisyyden päästä ja pilkallisen naurun säestämänä. (mt.) Parodiaa luetaan aina alkuperäisen tekstin valossa, joka mahdollistaa parodian ymmärtämisen ja jonka avulla mitataan myös parodian onnistuneisuus. (mt. 31) Parodian käyttämä ironia voi olla aivan yhtä hyvin leikkimielistä, väheksyvää ja halventavaa, kriittisesti konstruoivaa tai tuhoavaa. Parodian nautinto syntyy siitä, miten sitoutunut lukija/katsoja on läheisyyden sekä etäisyyden vaihteluun ja niiden väliseen elinvoimaiseen intertekstuaalisuuteen. (mt. 32) Nautinto syntyy siis yhtä paljon alkuperäisen tekstin tunnistamisesta kuin siitä, että tekstiä ironisesti pilkataan, mikä vaatii tiettyä etäisyyttä eikä liikaa uskollisuutta alkuperäiselle tekstille.

Erityisesti etniseen huumoriin keskittyvissä tutkimuksissa on määritelty etnisten vitsien tyyppiä, joiden muunnokset toistuvat myös suomalaisessa kulttuurissa. Etnisen huumorin määrittelyyn ja siihen liittyviin ongelmiin keskityn myöhemmin (kts. s. 39). Christie Davies on selvittänyt etnisen huumorin muotoja eri puolilla maailmaa ja erottelee muutamia kaikkein yleisimpiä etnisten vitsien tyyppiä. Toisen etnisen ryhmän edustajien tyhmyydestä ja viekkaudesta vitsaillaan lähes joka puolella maailmaa. Yleisimpiä ne ovat teollistuneissa ja teollistuvissa yhteiskunnissa. Suomessa kerrotaan Daviesin mukaan tyhmyyteen perustuvia vitsejä, joiden kohteena ovat karjalaiset ja oveluuteen perustuvia vitsejä, joiden kohteena ovat laihialaiset. (Davies 1990, 10–11) Laihialaisvitsit tuntee varmasti jokainen suomalainen (vaikka ne kohdistuvatkin itaruuteen), mutta karjalaisiin kohdistuvia vitsejä en muista juurikaan kuulleen. Yhdysvalloissa tyhmyys-vitsejä kerrotaan puolalaisista ja viekkaus-vitsejä muun muassa juutalaisista ja skoteista (mt. 11). Daviesin mukaan tyhmyydelle ilkkuvia vitsejä on lukemattomia erilaisia, ja useimmat niistä voivat siirtyä maasta toiseen niin, että vitsistä pitää vaihtaa vain sen etnisen ryhmän nimi, jota kulloinkin pilkataan. (mt. 14) Muutamia esimerkkejä:

Kuulitko maorista, jonka kirjasto paloi maan tasalle? Tuli tuhosi kaikki tämän kirjat, mutta mikä vielä pahempaa, hän ei ollut vielä ehtinyt värittää edes toista kirjaa loppuun. (kerrottu Uudessa-Seelannissa 1980-luvulla)

Schwabenissa vierailevia osseja (itäsakslaisia) on kielletty kiipeämästä tv-torniin. Heillä oli tapana kiikkua siellä koko päivä yrittäen ruokkia helikoptereita. (kerrottu Saksassa 1970-luvulla)

(Davies 1990, 14)

Tyhmän vastakohta vitsien maailmassa on ovela, joka sisältää älykkyyden lisäksi laskelmoivuuden, järkevyyden ja itaruuden sekä oman edun tavoittelun ominaisuudet. Esimerkkejä:

Tiedätkö, mikä on paras keino pysäyttää mellakka Monterreyssa? Lähettämällä paikalle Punaisen ristin rahankerääjät. (kerrottu Meksikossa 1980-luvulla)

Englantilainen: Kuulin, että bensan hinta on laskemassa.

Skotti: Oi, sehän on mahtava uutinen.

Englantilainen: Mutta miksi sinä olet niin tyytyväinen? Ethän sinä omista autoa?

Skotti: En, mutta minulla on sytkäri. (The World's Even Worse Worst Jokes Book 1985)

(Lainaukset Davies 1990, 15–16)

Erityisesti Yhdysvalloissa ja Kanadassa kerrotaan Daviesin mukaan myös vitsejä, joissa tyhmyyteen liittyy olennaisena piirteenä likaisuus tai saastaisuus. Näiden vitsien kohteena ovat useimmiten puolalaiset. (mt. 84) Oman kategoriansa muodostavat myös sotilaallisuudesta (tai sotahulluudesta) ja pelkuruudesta kertovat vitsit (mt. 171) sekä vitsit, joissa naureskellaan tietyn etnisen ryhmän syömätavoille ja ruokailutottumuksille (mt. 278).

Ruotsalaiset tutkijat Staffan Berglund ja Karin Ljuslinder ovat tutkineet maahanmuuttajiin liittyvää huumoria ruotsalaisissa televisio-ohjelmissa vuosilta 1985–1997. He luokittelevat myös erilaisia vitsityyppejä, tapoja, joilla etnisille eroille naapurissa nauretaan. Ruotsalaiset eivät liene kovin erilaisia kuin me itäiset naapurit, vaikka heidän yhteiskunnassaan eri maista ja kulttuureista tulleita ihmisiä on ollut paljon kauemmin kuin meillä ja heitä on paljon enemmän. Vitsityypit tuntuvat ainakin kovin kotoisilta, joten voisi olettaa, että samantyyppisiä vitsejä kerrotaan myös Suomessa. Maahanmuuttajia pidetään vitseissä erilaisina kuin ruotsalaisia, koska he tervehtivät, ovat sosiaalisia ja mukavia, heillä on ystäviä, he ovat tekemisissä naapureidensa kanssa, ja osaavat nauraa ja leikkiä. He ovat myös iloisempia ja spontaanimpia kuin ruotsalaiset. Eräs vitsi kuuluu, että jos joku tulee metrossa istumaan viereen, vaikka muuallakin olisi tilaa, hän on varmasti joko hullu, homo tai maahanmuuttaja. Vitseissä maahanmuuttajat kuvataan hyväsydämisiksi, kun taas rasistit ovat naurettavia, tai rennoiksi ja fiksuiksi toisin kuin ruotsalaiset, jotka hikeentyvät heti, kun bussi ei saavu minuutilleen aikataulussa. Tutkijoiden mukaan eroja ei esitetä sen paremmin hyvinä kuin huonoinakaan asioina, vain erilaisuuksina. (Berglund & Ljuslinder 1999, 65–70) Naurut saadaan aikaan myös muun muassa maahanmuuttoviranomaisten heikoksi väitetystä ammattitaidosta, rajavartijoiden harjoittamasta fasismista ja pakolaisten vastaanottamisesta liikeideana. (mt. 71–85)

Koomisen selitysmallit ja vitsityypit auttavat osaltaan käsittelemään ja tunnistamaan huumoria, mutta niiden avulla ei voida tyhjentävästi selittää, miksi ihmiset kulloinkin nauravat. Koomisen mekanismit toimivat tutkimuksessani työvälineinä, joiden avulla huumori tunnistetaan tutkimusaineistosta, mutta en suhtaudu mekanismeihin suljettuina luokkina, joihin kaiken huumorin tutkimuksessani pitäisi mahtua. Jos pitäisin koomisen mekanismeja ehdottomina ohjenuorina, sulkisin silmäni siltä, mitä tutkimukseen osallistuneet nuoret ovat ryhmähaastatteluissa sanoneet. Siksi aion surutta käyttää hyväkseni myös Christie Daviesin ja Berglund & Ljuslinderin tekemiä vitsiluokituksia, ja tulkita avoimesti tutkimukseen osallistuneiden nuorten puheita: he voivat nähdä huumoria sielläkin, missä koomisen mekanismeja ei ole käytetty. Huumorin ja koomisen jyrkkä erottaminen toisistaan ei palvele sitä monimuotoisuutta, jota ihmisten ajatukset edustavat. Varsinkin populaarikulttuurissa kokemukset ovat siihen aina liian kontekstisidonnaisia ja poikkeuksellisia.

(Herkman 2000, 370–371) Ongelmaton ei ole myöskään naurun ja huumorin suhde. Vaikka naurua tai hymyä yleisesti pidetäänkin huumorin merkinä tai tuloksena, se ei kuitenkaan aina ole sitä. Ihmiset nauravat myös monissa muissa tilanteissa: ollessaan vaikkapa hermostuneita tai halutessaan miellyttää. (esim. Knuutila 1992, 97)

Huumorin olennaisimpia ominaisuuksia on, että se syntyy aina tietyssä tilanteessa ja kontekstissa, ja kokijasta riippuu, tulkitseeko hän esityksen, vitsin tai tilanteen humoristisesti vai ei. Lyhyesti sanottuna huumori tehdään. Tekijänä voi yhtä hyvin olla sketsin kirjoittaja, näyttelijä tai vitsin kertoja kuin katsojakin, joka saattaa löytää koomisuutta vaikka draaman keskeltä. Samasta tilanteesta, ohjelmasta tai sketsistä voidaan tehdä täysin vastakkaisia tulkintoja, joiden molempien seurauksena saattaa olla nauru tai jotain aivan muuta. (Herkman 2000, 372; Kinnunen 1994, 24, 70) Aivan kuten Lehtonen muistuttaa, huumorin merkityksiä ei ole lyöty lukkoon ennalta. Kaikki tekstit ovat monimerkityksisiä eli ne voidaan tulkita monin eri tavoin, mutta vitsien kohdalla monimerkityksisyys eli polyseemisyys vain korostuu. Vitsit ja huumori toimivat juuri monitulkintaisuutensa vuoksi, ja huumori rakentuu usein sen varaan, mikä jätetään sanomatta, aukoilu, jotka vastaanottajan täytyy itse täyttää. Siksi vitseillä ei ole ennalta määriteltyjä vaan muuttuvia merkityksiä ja myös vaikutuksia. (Lehtonen 1995, 149) Herkman määrittelee huumorin abstraktiksi kokemukseksi, tunteeksi ja merkityskudelmaksi. Huumoria on se, mikä koetaan ja nähdään humoristisesti. (Herkman 2000, 372)

Huumori siis livahtaa karkuun määritelmiä. Omassa tutkimuksessani huumoria ei eroteta koomisesta, vaan ne kulkevat osittain rinnakkain kuitenkin niin, että huumori on koomisen yläkäsite. Käytän huumori-käsitettä laajasti tarkoittamaan kaikkea humoristiseen kenttään luettavaa: vitsejä, komediasarjoja, stand-up:ia, naurua, komiikkaa. Mogadishu Avenuen tapauksessa apuun rientävät sekä sarjan tekijät että populaarikulttuuriin liittyvät konventiot. Sarja on jo ennen sen esittämistä määritelty draamakomediaksi, jolloin sen katsojat osaavat jo valmiiksi odottaa jotain hauskaa ja humoristista (esim. Lehtonen 1995, 149–150). Eri asia tietysti on, onko huumori juuri tässä tapauksessa hauskaa tai onnistunutta, mutta siihen minun ei ole tarkoituskaan ottaa kantaa.

6.2 Huumorin vaikutukset

Tutkielmassani olen kiinnostunut erityisesti huumorin ja vallan suhteesta. Ei ole ollenkaan sama, kuka pääsee naurajan asemaan ja kuka joutuu pilkan kohteeksi, sillä populaarikulttuurissa määritellään yhteiskunnallisia valta-asemia. Huumorin avulla voidaan asettaa yhteiskunnalliset

ryhmät niille kuuluville paikoille ja pönkittää olemassa olevia valta-asetelmia sekä hallitsevaa ideologiaa. Toisaalta huumorissa piilee myös potentiaalia horjuttaa ideologiaa, kumota valtasuhteita ja kaiken kaikkiaan luoda uusia ajatuksia.

Osa huumorin teoreetikoista näkee huumorin vaikutukset konservatiivisina eli säilyttävinä. Huumori toimii ikään kuin yhteiskunnan varoventtiilinä, jonka avulla sekä yksilö että yhteisö voi päästellä ylimääräisiä höyryjä ilman, että mikään muuttuu. Huumorin teoreetikoista ainakin Hobbes, Bergson ja Aristoteles mieltävät huumorin nimenomaan säilyttäväksi ilmiöksi. (Herkman 2002, 5) Bergson näkee naurulla olevan hyödyllisen, sosiaalisen funktion: sen tehtävänä on ”rangaista” niitä, jotka uhkaavat yhteiskunnan yhtenäisyyttä. (Bergson 1994, 12, 21) Nauru tukahduttaa niiden pyrkimykset, jotka yrittävät erottautua muusta yhteiskunnasta. (mt. 139) Nauru nöyryyttää ja antaa kohteekseen joutuneelle henkilölle tuskastuneen olon. Naurun kautta yhteiskunta kostaa sitä vastaan otetut vapaudet. (mt. 153) Naurulla on myös jännitystä laukaisevan luonne: koska koominen on usein järjenvastaista, liittyy siihen leikillisuus, johon ihminen voi yhtyä ja levätä samalla hetken ajattelemisen työstä. (mt. 152)

Mihail Bahtinin ajatus karnevalismista sen sijaan tuo esiin naurun kumouksellisen puolen. Teoria perustuu Francois Rabelaisin teoksiin, joissa keskiaikaisen karnevaalin ideana oli maailman uudelleen syntyminen ja uudistuminen. Karnevalismin käsite pohjautuu keskiajan karnevaaliperinteeseen, joka muodostui torijuhlista, kulkueista, parodisista puhe-esityksistä ja näytelmistä. (Bahtin 2002, 6-7) Karnevaalin ja karnevalismin keskeinen idea on valtasuhteiden nurinkääntö. Karnevaali juhli tilapäistä vapautumista hallitsevasta totuudesta ja vallitsevasta järjestyksestä: kaikkien hierarkkisten suhteiden, normien ja kieltojen tilapäistä kumoamista ja ylhäisten alentamista. (mt. 9-12) Hallitsijoiden kieltä ja kulttuuria, kaikkea virallista pilkataan naurun, parodian ja ironian voimin. Alhaiset nousevat ylhäisiksi, anastavat hetkeksi vallan ja irrottautuvat alistetusta asemastaan. (Nikunen 1996, 73) Esineiden ja ilmiöiden väliset vanhentuneet ideologiset ja merkitykselliset yhteydet ja joskus jopa loogiset perusyhteydet tuhottiin, ja ne saivat irtautua vallitsevasta maailmankatsomuksesta. Karnevaali pyrkii siis kumoamaan vallitsevan kulttuurin arvot ja synnyttämään uusia vaihtoehtoisia merkityksiä virallisten merkitysten tilalle tai rinnalle. (Bahtin 2002, 412–413) Tässä merkityksiä uudistavassa työssä karnevaali ottaa korkeakulttuurin tyylin ja käytännöt kansankulttuurin käyttöön, ja yhdistelee tuttuja sanoja ja ilmauksia uusiin merkityksiin. Näin sanojen ambivalenttius pääsee esiin. (Nikunen 1996, 76) Karnevalismin nautinto syntyy alistettujen saavuttamasta valta-asemasta. (mt. 74)

Karnevaalissa olennaista on nauru, joka on luonteeltaan juhliava (ei yksilöllinen reaktio yksittäiseen ilmiöön), yleiskansallista (kaikki nauravat sosiaaliseen arvoon tai luokkaan katsomatta), universaalia (kohdistuu kaikkiin ja kaikkeen), ambivalenttia (iloihsee ja riemuitsee mutta samalla ivaa ja pilkkaa). Nauru kohdistuu aina myös naurajaan itseensä. (Bahtin 2002, 13)

Karnevalismin ajatusta soveltanut ja koomikko Roseanne Arnoldia tutkinut Kathleen Rowe uskoo, että komediassa piilee aina uudistumisen ja sosiaalisen muutoksen mahdollisuus, ja kaikki komedian muodot pyrkivät vapautumaan auktoriteetista. (Rowe 1995, 102) Omassa tutkimuksessaan Rowe tuli siihen tulokseen, että Arnold pystyi murtamaan stereotyyppioita omalla provosoivalla huumorillaan ja siirtymään marginaalista valtavirtaan menettämättä perustavia ominaisuuksiaan. Normeja rikkovalla ja vallitsevaa käsitystä vastaan sotivalla käytöksellään, joka normaalisti sallitaan vain miehille, Roseanne Arnold paitsi nauratti, myös herätti paheksuntaa, mutta nousi samalla naiselle asetettujen odotusten yläpuolelle tekemällä niistä pilkkaa. (mt. 218–219)

Huumori voi siis toimia vallitsevien olojen vahvistajana ja olemassa olevia ennakkoluuloja pönkittäen. Muukalaishahmoa lietsovat rasistiset vitsit ja naisvihaa sisältävät blondivitsit toimivat keinoina, joiden avulla vitsailijat voivat kokea ylemmyyttä toisiin nähden. (Herman 2001, 225 ja Lehtonen 1995, 149) Esimerkiksi Pirkka-Pekka Peteliuksen ja Aake Kallialan esittämät saamelaisahmot herättivät 1980- ja 1990-luvulla paljon keskustelua julkisuudessa. Nunnuka nunnukaa joikaavat, heinähattuiset, punanenäiset ja likaiset saamelaisahmot olivat heidän sketseissään kiinnostuneita lähinnä viinan juonnista ja ”lusthin pidosta Luostholla”. Herkmanin mielestä on ymmärrettävää, että osa saamelaisista puuttui asiaan ja koki hahmot loukkaaviksi, koska niissä saamelaisuus pelkistettiin stereotyyppisesti muutamiin kärjistettyihin piirteisiin (alkukantaisuus, nautinnonhalu, viinanhimo, sotkuisuus). (Herkman 2001, 226) Toisaalta huumorin avulla pystytään kyseenalaistamaan stereotyyppit ja vastustamaan vallitsevaa sosiokulttuurista järjestystä. (Herkman 2001, 226 ja Lehtonen 1995, 149) Lehtonen osoittaa, että brittiläisen Monty Pythonin sketseissä puretaan huumorin avulla maskuliinisuuteen liittyviä stereotyyppioita. Huumori voi tuoda esiin kulttuurisen järjestyksen epäjohdonmukaisuuden ja irrationaalisuuden, se voi jättää tunnustamatta vallitsevat arvot, viedä niiden arvovallan ja saattaa ne huonoon huutoon. Huumorin avulla voidaan siis osoittaa, että vallitseva järjestys ei ole ”luonnonmukainen” eikä ainoa mahdollinen. (Lehtonen 1995, 149)

Huumorin monitulkintaisuuden ja kontekstisidonnaisuuden vuoksi sitä ei siis ole syytä nähdä yksipuolisesti säilyttävänä tai kumouksellisena voimana. Järkevämpää on tunnustaa, että molemmat

puolet voivat olla huumorissa läsnä yhtä aikaa, olkoonkin, että toinen puoli saattaa olla toista dominoivampi. (myös Herkman 2000, 374) Omassa tutkimuksessani tärkeää on se, miten kukin tutkimuksen osallistuja tulkitsee huumoria ja minkälaiseen laajempaan mediavirtaan se kuuluu. Uskoakseni tulokset osoittavat, etteivät katsojat itsekään ole ollenkaan varmoja siitä, miten huumori vaikuttaa vai vaikuttaako mitenkään. Kysymyshän on aina siitä, kuka on tulkitsijan paikalla, ja useimmat ihmiset pystyvät ajattelemaan asioita myös muiden kuin itsensä kannalta.

6.3 Stereotyyppi ja miten sitä horjutetaan

Ennen kuin tarkastelemme etnisen huumorin ja stereotyyppien suhdetta enää enempää, on syytä ottaa käsittelyyn stereotyypin käsite ja kulttuurinen rooli. Stereotyyppiä hyödynnetään runsaasti populaarikulttuurissa yleensä ja erityisesti huumorissa. Humorististen stereotyyppien avulla nauretaan usein vähemmistöille, olivat ne sitten etnisiä tai seksuaalisia vähemmistöjä, ja samalla vaietut aiheet voidaan tuoda huomion keskiöön helpolla ja sallitulla tavalla. Stereotyyppien avulla ihmisten ja ihmisryhmien ominaisuudet yksinkertaistetaan ja pelkistetään yksiuotteisiksi. Ihmisten ominaisuuksien moninaisuus kuitataan muutamalla kokonaiseen ihmisryhmään liitettävällä näkyvällä piirteellä. Kivikuru huomauttaa, että kankeiden stereotyyppien ongelmana on, että ne saattavat muodostaa esteen ymmärtämiselle. Usein ne jo itsessään kantavat mukanaan aineksia, jotka johtavat paitsi ylemmyyteen ja alemmuuteen, myös vieraiden karsastukseen ja rasismiin. (Kivikuru 1995, 101) Juuri stereotyypeistä oli kysymys silloin, kun sisäministeri Kari Rajamäki takavuosina puhui ”ankkurilapsista”, joiden hän väitti tulevan Suomeen, jotta kokonainen perhe saisi myöhemmin muuttaa perässä. Tai silloin, kun suomalaiset arvelevat tummaihoisten tai latinojen tulevan Suomeen viedäkseen kaikki maan naiset. Yliseksuaalisuuden leima istuu tiukasti tiettyihin etnisiin ryhmiin liitettynä. Erityisesti stereotyyppien merkitys kasvaa silloin, kun vastaanottajilla ei ole mahdollisuutta tarkistaa niiden oikeellisuutta elämysten kautta, kokemalla itse (mt.).

Richard Dyer määrittelee stereotyypin yhtä aikaa sekä järjestyksen tuottamisen prosessiksi, oikopoluksi, joka yksinkertaistamisen ohella tiivistää suuren määrän monimutkaista tietoa ja lisämerkityksiä, että viittaukseksi ”maailmaan”, ja ”meidän” arvojemme ja uskomustemme ilmaukseksi. (Dyer 2002, 46–47) Stereotyyppiä pidetään kulttuurissa hallitsevina totuuksina, ihmisryhmiä koskevinä käsityksinä, joiden oikeellisuudesta kaikki ovat yhtä mieltä, vaikka tosiasiallisesti ne ovat yhdestä näkökulmasta tehtyjä määrityksiä, joihin liittyy olennaisena osana arvoarvostelma joko ääneen lausuttuna tai rivien välissä. Stereotyyppien katsotaan ammentavan

todellisuudesta, vaikka tosiasiallisesti juuri stereotyyppit ovat ihmisryhmiä koskevien mielikuvien lähteenä todellisuuden sijaan. (mt. 50, 52)

Rodun ja rodullistamisen käsitteiden yhteydessä stereotyyppijä pohtinut Stuart Hall toteaa tiivistetysti, että stereotyyppistäminen pelkistää, olemuksellistaa ja luonnollistaa sekä jähmettää eroja. (Hall 1999, 190) Hänelle stereotyyppi on ennen kaikkea eron tekemisen ja erottautumisen väline, joka samalla väkivaltaisesti yksinkertaistaa monimutkaisia erot ja yrittää pakottaa ihmiset samaan sapluunaan tai muottiin. Stereotyyppien avulla eroja nähdään sielläkin, missä niitä ei ole, tai ainakin erot nähdään huomattavasti selvärajaisempina, kuin mitä ne oikeasti ovat. Kohteen erilaiset, kaikenväriset piirteet sulautetaan yhteen, kokonaisen väripaletin sijaan tartutaan muutamiiin helposti muistettaviin ja ymmärrettäviin luonnehdintoihin, jotka tiivistetään yhdeksi liioitelluksi, mustavalkoiseksi kuvaksi. Tämä yksinkertaistus kytketään sitten tiettyyn ihmisryhmään tai paikkaan ainoaaksi ja ilman muutoksen mahdollisuutta. (mt. 122–123, 190)

Stereotyyppit auttavat ihmisiä muodostamaan kuviteltuja yhteisöjä ja sitoutumaan niihin (mt. 191) Jokainen yhteiskunta tarvitsee stereotyyppijä välttämättä tuottamaan järjestystä ja ymmärrystä itsestään, joten stereotyyppien käyttämistä on turha kieltää tai kiistää. Ihmisen identiteetti syntyy erojen tekemisen kautta, suhteessa johonkin toiseen. Siksi ihminen tarvitsee myös tunnetta siitä, että kuuluu johonkin joukkoon, johon jotkut toiset taas eivät kuulu. Ongelmat astuvat kuvaan siksi, että stereotyyppit nivoutuvat niin tiukasti yhteen vallan kanssa ja niiden käyttö jättää väistämättä jotkin ryhmät muuta huonompaan asemaan. Dyer huomauttaa, että yhteiskunnan tarvitsema vakaus olisi saavutettavissa, vaikka samalla tunnustettaisiin, että määritelmät ovat aina suhteellisia, epävarmoja ja liikkuvia. Kaikkien tiukimmassa stereotyyppit istuvat sellaisissa yhteiskunnissa, joissa epävakautta ei ole tunnustettu ja stereotyyppit on luotu väkivallalla. (Dyer 2002, 54)

Stereotyyppit ovat siis aina myös vallankäytön väline ja kulkevat käsikkäin eriarvoisuuden kanssa. Niiden avulla määritellään, ketkä ovat ulkopuolisia, ketkä taas normaaleja ja yhteiskuntaan kuuluvia. Yhteiskunnan valta-asetelmista riippuu, kenellä on valtaa ehdottaa stereotyyppien käyttöä ja painostaa muut hyväksymään ne. (mt. 50, 52) Stereotyyppit kumpuavat ihmisten tarpeesta luoda elämäänsä keinotekoisesta järjestystä ja kyvyttömyydestä sietää erilaista ja vierasta. Ne tekevät pysyviä ja vakaita asioista, jotka todellisuudessa ovat muuttuvia ja paljon lähempänä normia kuin vallitseva arvojärjestelmä haluaa myöntää (mt. 53).

Erityisen paljon stereotyyppijä esiintyy taiteessa ja medioissa erilaisina representaatioina, joihin sisältyy aina valta merkitä (tiettyillä ominaisuuksilla), osoitella ja luokitella (Hall 1999, 192–193)

Representaatiot toimivat kahdella tasolla, sekä tietoisella ja tahallisella että tiedostamattomalla ja tukahdutetulla, jolloin todelliset merkitykset jäävät piiloon. Näkyväksi tulee vain tarinan toinen puoli, vaikka stereotyypit viittaavat yhtä paljon kuviteltuun kuin ”todelliseksi” käsitettyynkin. Toinen puoli, syvempi merkitys, piilee siinä, mitä ei sanota vaan kuvitellaan – siinä, mihin vihjataan, mutta mitä ei voida näyttää. (mt. 198–199)

Herkman huomauttaa, että representaation käsite kuvaa median tapaa esittää asioita: se ei esitä tai heijasta todellisuutta (presentoi) tai kerro tosiasioita (fakta), vaan esittää aina asioita tietystä näkökulmasta käsin eli re-presentoi, esittää yhden, aina jollain tavalla puolueellisen tavan nähdä maailmaa. Samalla representaatiot aina myös tuottavat osaltaan todellisuutta. (Herkman 2001, 219) Representaation käsite muistuttaa myös siitä Stuart Hallin perusajatuksista, jonka mukaan ei ole todellisuutta, joka olisi olemassa ihmisille riippumatta siitä, millä tavoin todellisuus heille esitetään. Ihmisen todellisuus perustuu siis aina osaltaan sille, kuinka se esitetään ja joukkotiedotus on yksi nykyajan tärkeimpiä representaatioita tuottavia järjestelmiä. (Hall 1992, 17)

Hall puhuu kulttuuriamme hallitsevasta stereotyyppisestä representaatiojärjestelmästä, jonka sisällä käydään kamppailua siitä, mitkä stereotyypit ja representaatiot pääsevät niskan päälle ja leviävät laajalle. Tässä kamppailussa piilee myös potentiaalinen mahdollisuus murtaa hallitsevia stereotyyppioita (mt. 150). Representaatioiden vallitsevuudesta käytävää kamppailua kutsutaan usein myös representaation politiikaksi (mm. Herkman 2001, 221, Nikunen 1996)

Oman tutkimukseni kannalta mielenkiintoisia ovat Hallin ajatukset siitä, miten representaatioita voidaan yrittää kiistää. Huumorin keinoin representaatiota vastaan voidaan käydä sen sisältä käsin, jolloin merkitysten muuttuva luonne hyväksytään, mutta taistellaan representaatiosta silti, vaikka lopullista ”totuutta” asiassa ei koskaan voida julistaa. Representaatioissa ei tässä tapauksessa pyritä välttämään stereotyyppistä esitystapaa, vaan ryhdytään leikkimään stereotyyppillä ja pyritään vieraannuttamaan katsoja, ja osoittamaan se, mikä yleensä jää piiloon. Strategiassa hyödynnetään usein huumoria, kuten koomikko Lenny Henry tekee liioiteltujen ja nokkelien afrokaribialaisten karikatyyriensä avulla: hän houkuttelee nauramaan mieluummin näiden hahmojen kanssa kuin niille. (mt. 218–219) Vieraannuttamisen strategia muistuttaa kovasti huumoritutkijoiden ajatuksia huumorin kumouksellisesta voimasta, esimerkiksi Leon Rappoportin kertomusta koomikoista Lenny Brucesta ja Richard Pryorista (kts. sivu 43).

Toinen tapa representaatioiden kiistämiselle on stereotyyppien kääntäminen. Hall itse ei mainitse stereotyyppien kääntämisen keinona huumoria, mutta mielestäni myös tätä tekniikkaa voidaan

hyödyntää vitseissä. Komiikan mekanismeista hyvin läheinen sukulainen stereotyyppien kääntämiselle on inkongruenssimalli eli yhteensopimattomuus, jossa esitetään yhdessä kaksi normaalisti yhteen kuulumatonta asiaa. Kun mustaihoiset alun perin pääsivät valtavirran elokuvaan, he joutuivat omaksumaan valkoihoisten heistä laatiman kuvaston ja sulautumaan valkoihoisten tyyllisääntöihin ja ulkonäkö- ja käyttäytymisvaatimuksiin. 1970-luvulla alkoi mustien ”vastavallankumous” elokuvissa. Ensimmäisenä Melvin Van Peebles ohjasi elokuvan Sweet Sweetback, jossa ladataan täyteen positiivisuutta kaikki ne piirteet, jotka siihen mennessä olivat olleet kielteisiä stereotyyppejä. Elokuvan musta sankari oli ammattimainen siitosori, joka vältteli menestyksekkäästi poliisia tummaihoisten, ghetossa asuvien alamaailman seuralaisten avustuksella. Toinen musta sankari oli Shaft, yksityisetsivä, joka on lähtöisin kadulta, mutta taistelee mustien alamaailmaa, mustien militanttien joukkoa ja mafiaa vastaan, eikä kunnioita valkoisia lainkaan. Hän asuu tyylikkäässä asunnossa ja pukeutuu kalliisti. (mt. 211–212)

Elokuvat vetosivat erityisesti mustaihoisiin, koska elokuvien sankarit ovat tekemisissä valkoihoisten kanssa tavalla, josta ovat poissa perinteinen kunnioitus ja lapsenomainen riippuvuus. Itse asiassa nämä asiat on tarkoituksellisesti käännetty nurin. Elokuvien mustat eivät ole aina sen paremmin parempia kuin huonompiakaan kuin valkoiset. He esittäytyvät tavallisissa inhimillisyyden muodoissa, eivätkä eroa keskivertoamerikkalaisesta juuri millään tavalla. Stereotyyppin kääntäminen nurin ei kuitenkaan välttämättä tarkoita sen kukistamista tai horjuttamista. Irrottautuminen yhdestä stereotyyppisestä ääripäästä saattaa merkitä joutumista vastakkaisen ääripään loukkuun. Eli kääntäminen ei vapauta rodullisen stereotyyppistämisen vastakkainasetteluista, vaan johtaa siihen, että alkuperäisen stereotyyppin vastakkaiset negatiiviset ”yksinkertaistukset” tulevat alkuperäisten tilalle. (Hall 1999, 214–215)

6.4 Hegemonia

Stereotyyppit toimivat myös keskeisinä hegemonian vahvistamisen välineinä, tapoina järjestää maailmaa ja ihmisiä hierarkkisesti valtasuhteisiin. Ja koska huumori on yksi keskeisiä tapoja horjuttaa stereotyyppejä ja asettaa ne kyseenalaisiksi, kietoutuvat huumorin ja hegemonian käsitteet väistämättä yhteen. (Herkman 2001, 221, 225) Hegemonian käsite on peräisin 1900-luvun alkupuolelta italialaiselta vasemmistoajattelijalta Antonio Gramscilta, joka on vaikuttanut paljon Stuart Hallin ajatusmaailmaan. Hänen hegemonian käsitteensä tarkoittaa lyhyesti ottaen vallalla olevaa ideologiaa, jossa on jatkuvasti murtumakohtia. Hallitseva luokka pitää Gramscin mukaan valtaa käsissään alistettujen vastahakoisella suostumuksella, mutta vallanpitäjien ja alistettujen

välille muodostuu väistämättä juopa aika ajoin (Gramsci 1979, 40, 48). Siksi hallitseva luokka joutuu tekemään jatkuvia myönnytyksiä, suostuttelemaan ja esittämään perusteluja vallan eriarvoiselle jakautumiselle. Sen on tarjottava alistetuille näiden elämän ja kokemusten jäsentämisen kannalta olennaisia aineksia. Hallitsevan luokan tehtävänä on torjua alistettuja eli kansaa lähestyvät ”kulttuuriliikkeet”, ja useimmiten tämä tapahtuu sulauttamalla kapinoivat liikkeet vähitellen osaksi hallitsevaa ideologiaa. (Gramsci 1979, 42–44)

Kuneliuksen mielestä hegemonisen aseman ylläpitoon tarvitaan jatkuvaa ponnistelua siksi, koska ideologian kyky tavoittaa ne, joita se johtaa, edellyttää sitä, että hegemonisen ideologian on oltava jollain tavalla käytännönläheistä. Hegemonia toimii siis arkisissa käytännöissä, ja ihmisten kokemukset ja niitä julkisesti muotoilevat diskurssit ja käytännöt ovat sitä maastoa, jossa hegemoniasta käydään kamppailua. (Kunelius 1999, 219) Hegemonian käsitettä onkin sovellettu kulttuuriteorioissa laajasti kuvaamaan yhteiskunnan tapaa houkutella eri luokat hyväksymään vallitsevat valtasuhteet. Mediakulttuuri on nykyään ensisijainen kulttuuristen merkitysten muodostumisen paikka, joten hegemonian käsitettä voi hyvin käyttää myös sen analysointiin. (Herkman 2001, 220–221)

Kunelius jaottelee Gramscin ajatusten pohjalta yhteiskunnassa olevan vallan strategiseen ja taktiseen valtaan, joista ensimmäinen on yleensä hallitsevan luokan ja jälkimmäinen alistettujen käytössä. Strateginen valta on kykyä hallita asioita pitkällä tähtäimellä ja pitää ohjaksia käsissään. Taktinen valta puolestaan on kykyä hetkellisesti ja ohimenevästi päästä niskan päälle, ja toimii strategisen vallan katvealueilla. (Kunelius 1999, 210) Vallitseva kulttuuri tukee siis vallassa olevien suosimia merkityksiä ja maailmantulkintoja, mutta saadakseen hallitsemansa luokat tai ryhmät kuuntelemaan omaa puhettaan valtablokki joutuu tekemään myönnytyksiä. Koska ihmisillä on pyrkimys hallita omaa elämäänsä, heijastavat lyhyet taktisen vallan hetket, joiden hinnalla ihmiset alistuvat strategisen vallan alaisiksi, relevantilla tavalla heidän kokemuksiinsa. (mt. 211)

Ryhtyessään jonkun viestin yleisöksi ihmiset pyrkivät löytämään siitä itselleen relevantin tulkinnan, joka antaa heille (ainakin potentiaalisesti) lisää toimintakykyä (mt. 213). Viestien on siis tarjottava myös vähemmän vallakkaalle yleisölle relevanttia, heidän omaa kokemustaan muokkaavaa ainesta. Suosituimmat kulttuurituotteet sisältävätkin Kuneliuksen mukaan potentiaalisesti symbolisen vastarinnan aineksia. (mt. 214–215) Hyvin samankaltaisia Kuneliuksen strategisen ja taktisen vallan kanssa ovat Michel de Certeau strategiat ja taktiikat. Hän nimittää strategioiksi tuotannon, levityksen ja markkinoinnin puhutteluyrityksiä eli erilaisia vallan operaatioita ja taktiikoiksi kuluttajien erilaisia tuotteiden käyttöjä, kääntämisistä, mukauttamisista ja haltuunottoja. Taktiikoiden

avulla kulutus määrittyy aktiiviseksi toiminnaksi, jossa neuvotellaan merkityksistä ja tuotetaan käytäntöjä. (Koivunen, Paasonen & Pajala 2001, 18) Omassa tutkimuksessani kiinnitän huomiota strategisen ja taktisen vallan käsitteisiin. Koska Mogadishu Avenue -televisiosarja eittämättä panee halvalla myös suomalaisia, on kiinnostavaa havainnoida, miten tutkimuksen osallistujat reagoivat taktisen ja strategisen vallan esiintymiseen ohjelmassa.

7 ETNISYYS JA ETNINEN HUUMORI

Tutkimukseni kohdistuu Mogadishu Avenue -televisiosarjassa viljeltyyn etniseen huumoriin, ja jotta voidaan puhua etnisestä huumorista, on ensin syytä määritellä, mitä tarkoitetaan etnisyydellä. Usein etnisyys käsitetään jonakin, joka koskee muita, ulkopuolisia, mutta ei ”meitä”. Pitkään etnisyyden määrite liitettiin pelkästään vähemmistöihin, vaikka tosiasiassa käytännössä jokainen ihminen kuuluu johonkin etniseen ryhmään. (Eriksen 1993 10, 18) Etnisyyden käsite tarkoittaa ihmisten ja ihmisryhmien tapaa tehdä eroja ja jäsentää itseään suhteessa toisiin. Erottelu perustuu kulttuuriin ja sen avulla erotetaan sekä oma ryhmä muista, että muut ryhmät toisistaan. (Eriksen 1993, 4; Huttunen 2005, 117; Raittila 2004, 22) Useimmiten etnisellä ryhmällä on tavalla tai toisella yhteinen alkuperä tai sitten etnisen samaistumisen perustana on yhteinen historia tai kulttuuriset erityispiirteet (esim. kieli tai uskonto). (Davies 1990, 1; Huttunen 2005, 117; Raittila 2004, 22)

Erityisen tärkeää etnisten erottelujen syntyemisessä on systemaattisen eron tekeminen: ei ole olemassa ”meitä” ilman ”muita”, ja vieraus rakennetaan aina suhteessa ”meihin” tai ”itseeseen”. (Horsti 2005, 31) Etnisten identiteettien syntyminen on jatkuva prosessi, mikä korostaa sitä, että identiteetit muuttuvat ja muokkautuvat jatkuvasti ihmisten kohdatessa toisia ihmisiä ja ihmisten välisten suhteiden muuttuessa myös. Vaikka etninen erottelu ei aina välttämättä sisällä ryhmien välistä eriarvoisuutta, ovat varsinkin enemmistöryhmän ”ulkoa” (eli määriteltävältä ryhmältä kysymättä) tekemät erottelut toisinaan myös syrjinnän ja peitellyn rasismien perustana. (Raittila 2004, 22)

Usein etnisyys ymmärretään virheellisesti luonnolliseksi ilmiöksi, biologista alkuperää olevaksi ominaisuudeksi, jonka avulla on mahdollista selittää muita ilmiöitä. (Huttunen 2005, 120) Esimerkiksi maahanmuuttajien käytöstä voidaan selittää heidän kulttuurinsa tai etnisyytensä avulla, kun taas ”meikäläisten” vastaavaan käytökseen syytä etsitään muualta, ympäristöstä, menneisyydestä tai milloin mistäkin. Horsti toteaa, että etnisyyttä tuotetaan erilaisilla kentillä, joista journalismin kenttä on yksi keskeisiä. Journalismissa erilaisten lähteiden ja intressien kamppailussa tuotetaan etnisyyksiä, jotka ovat erityisen tärkeitä siksi, että monen suomalaisen suorat kontaktit etniisiin vähemmistöihin ovat vähäisiä tai niitä ei ole ollenkaan. (Horsti 2005, 33) Aivan yhtä lailla kuin journalismissa, etnisyyttä tuotetaan myös viihteessä, jossa myös kamppailevat samat vallitsevat ja alistetut diskurssit kuin journalismissakin, vaikka viihteessä kamppailu onkin erilaista.

Etnisen huumorin määrittely on tuottanut vaikeuksia aiemmille huumorin tutkijoille, ja Mogadishu Avenuessakin etnisuus ja siihen liittyvä huumori ovat hieman ongelmallisia. Christie Davies (1990, 4) luonnehtii etnistä vitsiä pääosin sellaiseksi, jossa jokin epämiellyttävä ominaisuus yhdistetään tiettyyn etniseen ryhmään koomisella tavalla. Hänen oma tutkimuksensa keskittyy vitseihin, joita etniset ryhmät kertovat toisistaan. (mt. 6) Daviesin tutkimuksen ongelmana on, että vaikka hän määrittelee etnisyyden², hän ei kuitenkaan tarkasti määrittele, mitä etnisellä vitsillä tarkoitetaan. Epäselvyys näkyy siinä, että hän rinnastaa laihialaiset ja karjalaiset juutalaisiin ja skotteihin, vaikka määritelmästä riippuen esimerkiksi laihialaisia ei voi samalla tavoin lukea etniseksi ryhmäksi kuin juutalaisia tai skotteja.

Samantyyppisellä määrittely-yrityksellä etnistä huumoria lähestyy myös Leon Rappoport. Hänen mukaansa etninen huumori perustuu pääosin stereotyypeihin ja niihin eroihin, joita etnisten ryhmien välillä on, ja etnisiä ovat vitsit, joita etniset ryhmät kertovat itsestään tai toisistaan. (Rappoport 2005, 5, 126) Molemmat tuntuvat kuitenkin jollain tavalla välttelevän tai väistelevän etnisen huumorin määrittelyä. Roehrichin (1977) mukaan etniset vitsit tekevät pilkkaa oudoista tai ei-halutuista ominaisuuksista, joita jollain etnisellä ryhmällä on, ja usein ne vahvistavat olemassa olevia ennakkoluuloja ja stereotyypejä. (ref. Struppert 2006, 8) Roehrich on myös jaotellut etniset vitsit kahteen ryhmään: 1) etnisiin vitseihin, jotka käsittelevät yhtä etnistä ryhmää ja 2) interetnisiin vitseihin, jotka käsittelevät kahden tai useamman etnisen ryhmän välisiä eroja. (mt. 9)

Aiempien määrittelyiden perusteella etninen huumori määrittyy siis huumoriksi, joka ammentaa yhden tai useamman etnisen ryhmän ominaisuuksista ja/tai näiden ominaisuuksien vertailusta ja joita eri etniset ryhmät kertovat itsestään ja toisistaan. Itse kuitenkin määrittelen etnisen huumorin niin, että sillä tarkoitetaan etnisyydellä ja etnisyyksillä (sekä etnisillä identiteeteillä) leikittelyä, etniseksi miellettyjen piirteiden tai erontekojen ympärille rakentuvaa huumoria. Aiemmistä määrittelyistä omani eroaa sillä tavoin, että etninen huumori ei yhdisty niin tiukasti etnisen ryhmän käsitteeseen. Vaikka etnisyyttä ja näin ollen etnistä huumoriakaan ei ole olemassa ilman etnisiä ryhmiä, on silti mielestäni syytä erottaa etninen huumori etnisestä ryhmästä, koska huumori ei aina ota kantaa siihen, mihin etniseen ryhmään joku ihminen kuuluu, eivätkä vitsit aina kohdistu johonkin tiettyyn etniseen ryhmään. Christie Davieskin on todennut, että monet etniset vitsit ovat sellaisia, joissa etninen ryhmä voidaan korvata toisella ja ne ovat silti aivan yhtä hauskoja. (Davies 1990, 3, 14)

2 Etniseksi voidaan sanoa ryhmää, joka näkee itsensä ja jonka myös muut määrittelevät yhtenäiseksi ryhmäksi, jolla on yhteinen kulttuuriperintö ja todellinen tai kuviteltu yhteinen sukulinja ja erottuva ja erityinen identiteetti (Davies 1990, 1)

Alleen Pace Nilsen ja Don Nilsen (2006) ovat kiinnittäneet huomiota siihen, miten Pohjois-Amerikassa hyvin suosittu etninen huumori on ”valtavirtaistettu” eli etnisten ryhmien alkuperäinen huumori on muokattu enemmistön maun mukaiseksi. Etnisyyttä käytetään usein vain ”mausteena” vanhoille vitseille, jotta niistä saadaan hausempia. Heidän mielestään on paradoksaalista, että se, minkä pohjoisamerikkalaiset tunnistavat etniseksi huumoriksi, on itse asiassa siirtynyt hyvin kauas etnisiltä juuriltaan. (Nilsen&Nilsen, 2006) Heidän määritelmässään etninen huumori (ainakin aito ja alkuperäinen sellainen) näyttää siis kiinnittyvän etnisiin ryhmiin, jotka ovat vitsailun lähteenä tai kohteena. Laajempi etnisen huumorin käsite ei pakota huumorin parissa operoivia määrittelemään etnisiä ryhmiä ja näin ollen ottamaan itselleen määrittelyvaltaa sen suhteen, kuka kuuluu mihinkin etniseen ryhmään.

Mogadishu Avenue toimii esimerkkinä etnisestä huumorista, joka ei liity suoraan mihinkään etniseen ryhmään, vaan mieluummin niihin eroihin, joita suomalaiset kokevat olevan heidän itsensä ja maahanmuuttajien välillä. Kyse on toiseudesta ja sen tuottamisesta ja uusintamisesta. Toiseus ja toiseuttaminen tarkoittavat maahanmuuttajien kohdalla sitä, että heistä puhuttaessa esiin tulee useimmiten se, miten he poikkeavat maan kantaväestöstä. Erot eivät ole neutraaleja, vaan maahanmuuttajat ja heidän kulttuurinsa nähdään vertauskohtaansa vähempiarvoisena. Ennen kaikkea kiinnitetään huomiota siihen, miten maahanmuuttajat poikkeavat tyypillisenä pidetystä suomalaisuudesta. Toiseuttaminen on sekä katsomisen että esittämisen tapa, joka näkyy myös sosiaalisissa kohtaamisissa. (Löytty 2005, 161–162) Raittila määrittelee toiseuden itsestä ja omasta sisäryhmästä poikkeavaksi etniseksi vieraudeksi, jonka perustana voivat olla ihonväri ja muut ulkonäölliset erot tai erilaiset tavat, mentaliteetti, historia, uskonto ja muut kulttuuriset piirteet tai poliittisin perustein rakentuvat erot (kuten itä vastaan länsi tai me vastaan terroristit). (Raittila 2004, 17) Toiseudessa on kyse ihmisten jaottelusta toisensa poissulkeviin ryhmiin, sisä- ja ulkoryhmiin, ja näiden ryhmien hierarkisoimisesta. (mt. 18)

Mogadishu Avenue rakentaa toiseutta suomalaisten ja maahanmuuttajien välillä, sillä kaikkien roolihahmojen kohdalla ei koko sarjan aikana käy ilmi, mikä on heidän etninen taustansa. Sen sijaan maahanmuuttajia kohdellaan yhtenä joukkona, joka on erilainen kuin kantasuomalaiset. Yussufia ja Mohammedia ei missään vaiheessa liitetä mihinkään maahan, josta he olisivat kotoisin. Sen sijaan Ibrahim sanoo itse olevansa Kosovon albaani, ja Irina Totkunen puolestaan Venäjältä Suomeen muuttanut inkeriläinen. Etniset taustat eivät käy ilmi sen aineistopätkän aikana, jonka näytin haastatteluissa, mutta osallistujat halusivat useimmiten tietää, mistä henkilöt ovat kotoisin. Ainoastaan Yussufin ja Mohammedin ”kotimaata” ei kukaan kysellyt. Julkisuudessa heidät liitettiin

Somaliaan, mutta haastatteluryhmissä kukaan ei esittänyt edes arveluita siitä, mikä miesten kotimaa on. Kenties tumma ihon väri riitti merkitsemään heidät Afrikkaan, eivätkä osallistujat kaivanneet tarkempia määritteitä.

7.1 Miksi etninen huumori naurattaa?

Etniset vitsit naurattavat Rappoportin mukaan siksi, että niiden taustalla olevat stereotyypit ovat pääosin väärässä, mutta sisältävät tarpeeksi totuuden siementä saadakseen aikaan jännitteen, joka naurun syntymiseen vaaditaan. (Rappoport 2005, 126) Rappoport saattaa olla oikeassakin, mutta itse uskon, että etniset vitsit voivat naurattaa myös siksi, että ne paljastavat sekä omaan että vieraaseen etniseen ryhmään liittyvän stereotyypittelyn keinotekoisuuden ja naurettavuuden. Etniset vitsit antavat ihmiselle mahdollisuuden nauraa itselleen, omille ennakkoluuloilleen ja peloille niiden taustalla. Toisaalta, jos puhutaan niistä ihmisistä, jotka useammin ovat vitsien kohteena kuin niiden kertojina, voivat vitsit naurattaa myös siksi, että ne osoittavat omaan etniseen ryhmään liittyvien stereotyyppien olevan väärässä ja antavat tilaisuuden hetkeksi nousta niiden tasolle, jotka yleensä nauravat, tai jopa heidän yläpuolelleen. Silloin vitseissä naurattaa eräänlainen siitäs saitte -henki.

Rappoport toteaa, että koska toiseen etniseen ryhmään kuuluvia ihmisiä pidetään tuntemattomina, aiheuttaa heidän läsnäolonsa sivistyneimmässäkin ihmisessä hermostuneisuutta, jota puretaan tekemällä pilkkaa. Kun toinen tehdään naurettavaksi, alennetaan samalla hänen sosiaalista statustaan ja hänestä tulee vähemmän uhkaava. (mt. 8) Omasta mielestäni nauru voi siis kohdistua myös siihen helpotuksen tunteeseen, joka syntyy ihmisen ymmärtäessä omien pelkojensa ja ahdistustensa naurettavuuden ja suhteellisuuden tai nähdessään toisen ihmisen joutuvan kasvokkain omien ennakkoluulojensa hölmöyden kanssa. Rappoport viittaa aiempiin huumorin teoreetikoihin kuten Platoniin, Aristoteleen ja Hobbesiin sanoessaan, että nauraminen on usein merkki siitä, että ihminen tuntee olevansa toisen yläpuolella, kauniimpi, fiksumpi tai onnekkaampi kuin naurunalaiseksi joutunut. Toisaalta varmimmin toisen nolaamiselle nauravat ne, jotka ovat epävarmoja toisia paremmasta asemastaan ja tuntevat sen vuoksi syyllisyyttä. (mt. 15–16)

Christie Davies sanoo tiukasti, että vitseillä ei ole eikä ole tarkoituskaan olla seurauksia, vaan niiden tarkoitus on puhtaasti viihdyttää (Davies 1990, 8-9). Se ei tarkoita sitä, etteikö huumori silti kulkisi käsi kädessä vallan kanssa. Huumorilla etniset ryhmät luovat omaa identiteettiään. Kertomalla vitsejä toisesta ryhmästä ihmiset korostavat oman ryhmänsä paremmuutta ja luovat näin eroa siihen, mitä eivät ole. (mt. 312) Jokaisessa yhteiskunnassa jollain etnisillä ryhmillä on

enemmän valtaa ja omaisuutta kuin toisilla, ja nokkimisjärjestys heijastuu suoraan yhteiskunnassa kerrottuihin etnisiin vitseihin. Valtaapitävä ryhmä kertoo yleensä vitsejä muista ryhmistä, mutta ei omastaan, koska pitää omaa elintapaansa normaalina ja järkevänä, esimerkkinä muille. Alempiin sosiaaliluokkiin kuuluvat sen sijaan kertovat vitsejä omasta ryhmästään aivan yhtä usein kuin ylempänä hierarkiassa olevista ryhmistä. Alemmat ryhmät voivat pitää ylempien ryhmien asemaa legitiiminä tai vastustaa sitä, mutta ovat joka tapauksessa varsin voimattomia vastustamaan valta-asemaa. (mt. 317) Davies kuvaa etnistä huumoria yhteiskunnan sosiaalisesti lämpömittariksi, joka luotaa tapahtumia ja kertoo, mitä yhteiskunnassa on meneillään. Etninen huumori ei esimerkiksi kieli etnisestä konfliktista tai vihamielisyydestä eikä tue niitä. Päinvastoin: jos jollain etnisillä ryhmillä todella on konflikti keskenään, ne eivät yleensä kerro toisistaan vitsejä ollenkaan. (mt. 8-9)

Leon Rappoport puolestaan näkee (2005, 154) huumorissa tärkeän ennakkoluuloja vastustavan voiman siitä huolimatta, että etnisen huumorin taustalla ovat useimmiten vakiintuneet stereotyyppiat. Hän uskoo, että ihmiset, jotka voivat nauttia hyväntahtoisesta stereotyyppisiin perustuvasta huumorista, kohdistuu se sitten omaan tai vieraaseen etniseen ryhmään, viestittävät ymmärtävänsä, ettei mikään ryhmä ole täydellinen eikä stereotyyppiä ole syytä ottaa liian vakavasti. (Rappoport 2005, 160) Rappoport käyttää esimerkkeinä yhdysvaltalaisia koomikoita Lenny Brucea ja Richard Pryoria, joista Bruce oli etniseltä taustaltaan juutalainen ja Pryor afrikkalaisamerikkalainen. He molemmat käyttivät etnistä taustaansa oman huumorinsa perustana, tekivät pilkkaa etnisyydestään ja siihen kohdistuvista stereotyypeistä. Kohtaamalla stereotyyppit avoimesti ja tekemällä ne naurettaviksi sen sijaan, että olisivat kieltäneet ne, Bruce ja Pryor onnistuivat poistamaan ennakkoluuloja ja niiden taustalla olevia vahvoja tunteita, houkuttelivat naurun vihan ja aggression tilalle. (mt. 80)

Osa etnisistä vähemmistöistä pitää kaikkia negatiivisia stereotyyppiä haitallisina riippumatta siitä, millaisessa kontekstissa ne esiintyvät. Heistäkin osa pitää kuitenkin hyväksyttävämpänä stereotyyppien käyttöä huumorissa silloin, kun tarkoituksena on viihdyttää eikä loukata. (mt. 127) Rappoport itse uskoo ihmisten olevan varsin immuuneja stereotyypeille, jos he osaavat odottaa huumoria. Vaikka stereotyyppit ovat epäreiluja eivätkä yleensä perustu todellisuuteen, ne voivat kuitenkin tarjota nautittavia hetkiä huumorin parissa. Suurinta osaa ihmisistä ei edes häiritse se, että ajatus stereotyypeille nauramisesta vaikuttaa moraalittomalta. (mt. 126–127)

Etninen huumori voi myös lisätä sympatiaa ryhmien välillä. Se pakottaa ihmiset kohtaamaan stereotyyppioita, ja kun ne jatkuvasti tehdään naurettaviksi, niitä opitaan pitämään naurettavina. Stereotyypeille nauramisesta on tullut sosiaalisesti hyväksyttävää, mutta sen lisäksi huumorin avulla

huomio käännetään ennakkoluuloista ironiaan ja usein myös etnisten ryhmien omasta taustastaan tuntemaan ylpeyteen. Samalla muutetaan myös ihmisten tapaa nähdä maailmaa. (mt. 150–155)

Suomessa etnisiin stereotypioihin perustuvaa huumoria on tutkinut Matti Salakka, jonka tutkimuksen kohteena ovat romanipresentaatiot 1980- ja 1990-luvun taitteessa esitetyssä Pulttibois-sketsisarjassa. Salakka tuli tutkimuksessaan siihen tulokseen, että Pulttibois sai kenties ainakin osan valtaväestöön kuuluvista katsojista nauramaan omille ennakkoluuloilleen. Ohjelman sketseissä romaninuorukaiset pantiin tekemään hyvin itsetietoisesti ja täysin häpeämättömästi kaikkea sitä, mitä heidän perinteisten representaatiokonventioiden mukaan kuuluukin tehdä. (Salakka 1994, 32) Tutkimuksessa Pulttibois oli ainoa ohjelma, jossa Salakan mukaan on saatettu pyrkiä kyseenalaistamaan romanikuvaa eikä vain käsittelemään yksittäisten fiktion henkilöiden suhdetta tuohon kuvaan. Mutta kyseenalaistustakin on lähestyttävä kriittisesti, sillä on vaikea määrittellä, mikä Pulttibois-sketseissä lopulta naurattaa. (mt. 35)

7.2 Etninen huumori ruotsalaisissa televisio-ohjelmissa

Vaikka ruotsalaiset tutkijat Karin Ljuslinder ja Staffan Berglund eivät huumoritutkimuksessaan ole päätyneet mitenkään kovin poikkeuksellisiin havaintoihin, esittelen heidän Humor som samhällsmoral -tutkimuksensa hieman pitemmästi. Syynä on se, että kyseessä on ainoa käsiin saamani kokonainen tutkimus, jossa yhdistyvät etninen huumori, televisio-ohjelmat ja vastaanottotutkimus. Lisäksi Ljuslinderin ja Berglundin tutkimuksessa on ongelmia, jotka haluan tuoda esille. Tutkijoiden löytämiä, maahanmuuttajista kertovia vitsityyppejä esittelen jo aiemmin (kts. s. 29)

Tutkimus luotaa kolmea ruotsalaista huumoriohjelmaa vuosilta 1985–1997. Ohjelmat ovat hyvin erityyppisiä, mutta missään ei varsinaisesti esiinny maahanmuuttajia muuta kuin ruotsalaisten näyttelijöiden tekeminä hahmoina. Tutkijat analysoivat ohjelmien jaksoja ja sketsejä itse diskurssianalyysin avulla, mutta lisäksi he ovat haastatelleet laajan joukon ruotsalaisia joko yksin, pareittain tai ryhmissä ja kysyneet mielipiteitä ohjelmista. Haastateltavia oli yhteensä seitsemänkymmentä, ja he olivat pääasiassa ruotsalaistaustaisia. (Berglund & Ljuslinder 1999, 15)

Berglundin ja Ljuslinderin mukaan maahanmuuttajia käsittelevässä ruotsalaisessa tv-huumorissa hyödynnetään äärimmäisen harvoin kytkentöjä kansallisuuden tai kulttuurisen taustan ja tähän ihmisryhmään kuuluviin liitettyjen stereotyyppisten esitysten välillä. Silloinkin, kun etnisiä

stereotyyppjä käytetään, ne eivät yleensä suoranaisesti liity ruotsalaisten ja maahanmuuttajien välisiin suhteisiin. Sen sijaan huumorissa ja sketseissä esitetään usein arabihahmoja tai entisistä itäblokin maista tulevia hahmoja kotimaassaan, ei Ruotsissa. Ongelma on tietysti se, että monet maahanmuuttajat kuitenkin tulevat Ruotsiin juuri jostain arabimaasta tai entisestä itäblokin maasta, jolloin stereotyypiat kuitenkin yhdistyvät heihin. (mt. 112)

Helt Apropå -ohjelma esimerkiksi esitti muslimit univormupukuisina miehinä ja hunnutettuina naisina, minkä tutkijat arvelivat luovan mielikuvia fanaattisista terroristeista ja itsemurhapommittajista. Poikkeuksen voi muodostaa vastaanottaja, joka edustaa vaihtoehtoista ajattelutapaa, jolloin mieleen voi juolahtaa myös esitystapojen ideologinen funktio. Kuitenkin tutkijoiden tekemien haastattelujen perusteella kävi ilmi, että vaikka ohjelma ei muuttanut eikä vastustanut yleistä mielikuvaa arabimaista, se ei myöskään kultivoinut stereotyyppisiä käsityksiä. Päinvastoin ohjelman tapa karrikoida etnisiä ryhmiä ja viranomaisia näyttäisi jättävän vain vähän, jos ollenkaan jälkiä vastaanottajan maailmankuvaan. (mt. 112–113)

Lähimaista, kuten Suomesta, Norjasta ja Tanskasta tulleille ruotsalaiset irvailevat leikillisesti tasa-arvon nimissä, aivan kuten hyvälle ystäville voidaan kettuilla, ja nämä tajuavat, että kaveri ei ole tosissaan ilkeyksineen. Tutkijoiden mielestä onkin hyväksyttävämpää laskea leikkiä ihmisistä, jotka ovat ikään kuin samalla tasolla leikinlaskijan kanssa. (mt. 121)

Periaatteessa ruotsalainen tv-huumori toimii tutkijoiden mielestä potentiaalisena voimana muukalaisvihamielisyyttä vastaan. Huumori on kuin paljastava peili, joka heijastaa ruotsalaisen kulttuurin absurdateetteja ja integroi kaikkia yhdeksi, samanarvoiseksi ryhmäksi. (mt. 125) Tekijöitä jopa alkaa jossain vaiheessa ihmetyttää, ovatko he tehneet kaiken oikein, kun eivät juuri ole löytäneet edes hienovaraista rasismia huumori-ohjelmista. He eivät ole etsineet stereotyyppisiä esitystapoja, kuten tiettyjen etnisten ryhmien pelkistäminen muutamaksi, biologista perää olevaksi ominaisuudeksi. (mt. 130) Tutkijoiden näkemys asiasta on vähintäänkin outo. He ihmettelevät, etteivät ole löytäneet rasismia, mutta sanovat myös, että sitä olisi voinut löytää, jos olisi tulkinnut tekstejä hieman erilaisesta näkökulmasta. Jos yllä mainittu, Stuart Hallilta alun perin omaksuttu tapa määritellä stereotyypiat ja lukea niitä ulos tekstistä, on tutkijoiden mielestä jotenkin epäkelpo, olisi heidän mielestäni pitänyt paremmin perustella, miksi tätä tapaa ei ole tutkimuksessa käytetty.

Tutkijat itsekin tunnustavat, että mikäli stereotyypiat otettaisiin tutkimuksessa paremmin tarkastelun alle, ei ole enää ollenkaan selvää, että ruotsalaisen tv-huumorin tapa esittää maahanmuuttajat spontaaneina ja sosiaalisina olisi pelkästään myönteinen esitystapa. Maahanmuuttajat voidaan jopa

mieltää primitiiviseksi, tavallaan yhtä arvokkaiksi, mutta ei kuitenkaan tasa-arvoisiksi. (mt. 130) Havainto hieman vesittää Berglundin ja Ljuslinderin aiempaa havaintoa, jonka mukaan maahanmuuttajista ei juuri ole käytetty stereotyyppisiä esitystapoja. Mielestäni kuitenkin tapa nähdä maahanmuuttajat iloisina ihmisinä, jotka osaavat leikkiä ja tanssia, on nimenomaan stereotyyppistä ja juontaa juurensa kauas historiaan. Kautta aikainhan ainakin tummaihoisia on pidetty iloisina ja leikkisinä, mitä on pidetty merkinä vähämielisyydestä tai vähintään tyhmyydestä.

Myös huumorin vaikutuksista Berglund ja Ljuslinder esittävät ristiriitaisia näkemyksiä. Heidän mielestään huumori voi lisätä yksilön suvaitsevaisuutta ja yhteenkuuluvuuden tunnetta maahanmuuttajien ja kantaväestön välillä (tosin he eivät ole tutkineet maahanmuuttajien näkemyksiä, joten rohkenen epäillä heidän kompetenssiaan päätellä mitään maahanmuuttajien puolesta). Parhaimmat huumoritekniikat tähän ovat yllätys, liioittelu, kontrastit ja erityisesti ironia. (mt. 159) Koska huumori haastaa sääntöjä ja osoittaa, että vallitseva systeemi ei ole itsestäänselvyys, se voi myös vastustaa vallitsevia valtarakenteita. (mt. 169–170) Toisaalta juuri huumoritekniikan käyttö viestittää myös, että huumori ei ole todellista elämää, joten sitä ei tarvitse ottaa tosissaan. (mt. 173) Itse asiassa huumori pönkittää valtarakenteita ja ylläpitää sosiaalista kontrollia aivan yhtä suurella todennäköisyydellä kuin antaa ihmisille täysin uusia ajatuksia. (mt. 164)

Berglund ja Ljuslinder uskovat, että parhaimmillaan huumori-ohjelmien avulla ruotsalaiset oppivat kunnioittamaan maahanmuuttajia, ja maahanmuuttajat oppivat ainakin, millaisina ruotsalaiset näkevät tai haluaisivat nähdä itsensä. (mt. 168) Toisaalta he sanovat, että huumori voi jakaa ihmisille tunteita ja ahaa-elämyksiä, mutta ei suoria työkaluja ajattelutapojen muutokseen. (mt. 173) Mielipiteet kuvaavat hyvin sitä ristiriitaisuutta ja toisaalta-toisaalta -mentaliteettia, joka huumorin vaikutuksista puhuttaessa vallitsee. Itse olen sitä mieltä, että jo pelkästään se, että etniset ryhmät oppivat kunnioittamaan toisiaan, vaatii muutoksen ajattelutavoissa.

Loppujen lopuksi Berglund ja Ljuslinder toteavat, että etnisten ryhmien välisiä ristiriitoja ei voi ymmärtää ymmärtämättä yhteiskunnan ongelmia syvemmillä tasolla. Huumori ja myös journalismi ovat kykenemättömiä tuomaan esille näitä ongelmia, ja näin ollen ne eivät myöskään pysty samaan aikaan muutosta. (mt. 177) Tässä uskon heidän olevan väärässä. Vaikka huumori ei pystyisikään käsittelemään yhteiskunnan ongelmia syvemmillä tasolla, se ainakin nostaa ne ajatuksiin ja keskusteluihin, mikä on ensimmäinen askel kohti muutosta. Pahimmat tabut yhteiskunnassa ovat niitä, joihin ei kajota edes pitkällä tikulla. Hyvänä esimerkkinä tästä toimi Yle TV1:n Romano-tv,

joka nostatti kesällä 2007 laajan keskustelun romanien syrjinnästä ja heidän tavoistaan ja perinteistään, joiden uskotaan pitävän kansanryhmän alati yhteiskunnan marginaalissa.

7.3 Goodness Gracious Me!

Marie Gillespie on tutkinut Isossa-Britanniassa 1990-luvun lopulla hyvin suosituksi noussutta Goodness Gracious Me! (GGM) sketsisarjaa. GGM nousi brittiläisen populaarikulttuurin keskiöön sarjana, joka rikkoi kulttuurien välisiä raja-aitoja. Vaikka ohjelma ei ollut ”poliittisesti korrekki”, monet ovat väittäneet sen tehneen enemmän rasisminvastaista työtä kuin tuhat vakavaa dokumenttia. (Gillespie 2004, 15) GGM:ää katsoi keskimäärin kolmen miljoonan yleisö, josta 85 prosenttia oli muita kuin aasialaisia. Suosituimpina aikoina suurin ohjelmaa katsova ryhmä oli 11–20-vuotiaat valkoiset miehet, mutta se oli erittäin suosittu myös aasialaisten keskuudessa, ryhmän, jota BBC ei ollut aiemmin onnistunut tavoittamaan. Toista tuotantokautta seurasi yli puolet potentiaalisista aasialaiskatsojista. Keskimäärin katsojat olivat nuoria, 18–35-vuotiaita, ja keskiluokkaisia. (mt. 16–17)

Vielä 1950–1970-luvulla brittiläinen tv-komedia käytti maansa mustia ja aasialaisia naurun objektina. Heidän puhettaan, kieltään, vaatteitaan, ruokaansa ja tapojaan pilkattiin, mutta sen jälkeen on tapahtunut paljon edistystä. 1990-luvun lopulla televisioyleisön valloitti BBC:n Goodness Gracious Me, joka ammensi juutalaisen, brittiläisen, intialaisen ja punjabikomedian traditioista. Siksi se pystyy hyvin kuvaamaan sitä monikulttuurista elämää, jota sarjan 1960-luvun Britanniassa varttuneet luoajat ja esiintyjät elävät. Sekä sarjan tuottaja että käsikirjoittajat ovat aasialaistaustaisia, ja sarjan ainutlaatuisiin piirteisiin kuuluu, että monet käsikirjoittajista myös esiintyvät show’ssa. Suuri osa sarjan sketseistä perustuu tekijöiden omiin kokemuksiin Lontoossa. (mt. 5)

Tekijät päättivät tarkoituksella suunnata ohjelmansa niin, että se viihdyttäisi myös valkoista yleisöä. Tavoitteena oli ensin saada valkoiset katsojat koukkuun, saada heidät pitämään normaalina sitä, että aasialaiset kertovat vitsejä, ja sen jälkeen kehittää ohjelman huumoria astetta pidemmälle. He eivät halunneet muistuttaa valkoisia katsojia jatkuvasti rasismista ja imperialismin taakasta, mutta eivät myöskään tahtoneet paeta noita aiheita. Sen sijaan sketsien huumorin piti toimia molempiin suuntiin: käyttää sekä valkoisia että aasialaisia naurun kohteina. Ohjelma osoitti, että myös aasialaisilla on britteihin liittyviä stereotyyppioita, kuten se, että nämä kohtelevat koiriaan paremmin kuin lapsiaan, jotka lähetetään sisäoppilaitokseen jo kolmivuotiaina. (mt. 6)

Gillespien mukaan suuri osa komedioista hyödyntää siirtolaisiin kohdistuvia paineita sopeutua ja muokata identiteettiään uudessa maassa, missä heitä kohdellaan ulkopuolisina. GGM:n huumori perustuu päinvastoin erilaisten kulttuurien törmäyksiin ja pyrkii murskaamaan mielikuvat kulttuurien autenttisuudesta ja siirtolaisista uhreina sekä tekemään naurettavaksi etnisyyden essentialisoinnin ja kuvitellut ”uudet” identiteetit. (mt. 6) Gillespie viittaa Musseriin, joka on sanonut, että etnistä komediaa tutkitaan aivan liian paljon pelkästään tapoina ilmaista ja vahvistaa etnisiä identiteettejä, vaikka paljon hedelmällisempää olisi tarkastella ironisesti laajemmin koko etnisen identiteetin käsitettä, mihin Gillespie ilmeisesti tutkimuksessaan pyrkii. (mt. 4)

Keskeisiä huumoritekniikoita ja strategioita, joita GGM käyttää, ovat kielellä ja sosiaalisella luokkahierarkialla leikittely, sillä tekijät olivat itse havainneet, että kaksikielisyys, vieraat aksentit, väärinkäsitykset ja sanaleikit voivat olla itsessään hauskoja. Ohjelmasta siirtyi lukuisia vitsejä, sanastoa ja sanontoja yleiseen käyttöön. (mt. 7) (vrt. Suomessa Kummelista tai Pulttiboisista jne. tarttuneet hokemat) Toinen suosittu huumoritekniikka ohjelmassa on nurin kääntäminen, jossa tavalla tai toisella käännetään stereotyyppioita tai rasismia nurin niskoin. Esimerkkinä Gillespie käyttää intialaista opiskelijaryhmää, joka tulee Englantiin lomalle etsimään aitoa englantilaista maalaiskylää ja valittaa katkerasti kodittomista kerjäläisistä kaduilla ja kamalasta ruoasta. (mt. 8)

Yksi tapa suojautua rasismilta on sopeutua nopeasti uuteen yhteiskuntaan. Jotkut siirtolaiset menevät jopa niin pitkälle, että hylkäävät ja kieltävät oman kulttuurisen taustansa ja ryhtyvät käyttäytymään, pukeutumaan ja puhumaan aivan kuten brittiläinen keskiluokka. Myös tätä englantilaisuuteen naamioitumista hyödynnetään GGM:n huumorissa. Esimerkkinä Gillespie esittelee sketsin, jossa kaksi intialaista pariskuntaa keskustelelee ja jokainen haluaa itseään kutsuttavan englantilaisella nimellä oman intialaisen nimensä sijaan. (mt. 10) Lisäksi ohjelmassa käytetään etnisiä karikatyyrejä ja parodiaa. (mt. 11–12)

GGM:ää ymmärsivät ja katsoivat kaikki ikäryhmät, mutta eniten se vetosi nuoriin brittiläis-aasialaisiin, jotka ovat syntyneet ja kasvaneet Isossa-Britanniassa. Ne vanhemmat, jotka pitivät sarjasta, olivat pääosin nuoria ja heidän ohjelmasta saamansa mielihyvä juontuu siitä, että sarja ja sen katsominen painottavat heidän ”länsimaistuneita” ja liberaaleja arvojaan. Osa vanhemmista sen sijaan oli sitä mieltä, että GGM turmelee nuorisoa. Monet vanhemmat arvioivat, että sarja alkoi laadukkaana paljastaen valkoisten rasismia ja tarjoillen koomisia karikatyyrejä aasialaisista, mutta myöhemmin sarja menetti kriittisyytensä ja vei tabujen käsittelyn liian pitkälle. (mt. 13)

Tutkimuksessa haastatellut totesivat ohjelman muun muassa vahvistavan ihmisten käsityksiä Punjabin sikheistä terroristeina ja useat valittivat siitä, että sketsit pilkkaavat hindujen häärituaalia. Brittiläis-aasialaisten vastaanotto ja mielipiteet ohjelmasta olivat siis hyvin vaihtelevia. (mt. 14) Ohjelmassa naurettiin paljon vanhempien statuksentavoittelulle ja lasten saavutuksilla kilpailulle, mutta myös heidän kyvyttömyydelleen sopeutua ja ymmärtää brittien tapoja. (mt. 14) Nuoret brittiläis-aasialaiset pitivät erityisesti siitä, että ohjelmassa oli paljon samaistumiskohtia heidän omaan elämäänsä ja brittiläis-aasialaisten elämään yleisemmin. Kaikkein tärkeintä ohjelmassa olivat kuitenkin humoristiset hyökkäykset rasismia vastaan, joita pidettiin voimauttavina ja jotka auttoivat nuoria hylkäämään uhriutumisen, syrjäytymisen ja marginalisoinnin diskurssit. (mt. 15)

7.4 Was Guckst Du?!

Was Guckst Du?! on viikoittain yhdellä Saksan suurimmista tv-kanavista, SAT.1:llä, esitettävä sketsisarja, joka on yksi maan suosituimmista huumoriohjelmista. Vuonna 2001 alkanut sarja on maan ensimmäinen, jonka sisältö koostuu pääasiassa etnisestä huumorista. Joka viikko ohjelmaa katsoo 3–4 miljoonaa ihmistä, mikä on noin 15 prosenttia 14–49-vuotiaista katsojista. (Struppert 2006, 3) Was guckst Du?! on yhdistelmä sitcomia, talk show'ta ja stand-up komediaa. Ohjelma rakentuu turkkilais-arabialais-saksalaisen Kaya Yaranin ympärille, joka paitsi toimii stand-up koomikkona ja esittää sketseissä kaikkia ohjelman päähahmoja, myös juontaa ohjelman studiossa, jossa on aina paikalla elävä yleisö ja livebändi. Ohjelmassa esiintyy useita vakiohahmoja, jotka jaksosta toiseen esittävät erilaisia variaatioita samoista sketsiaihoista. Tärkeimpien hahmojen joukkoon kuuluvat turkkilainen, intialainen, italialainen, venäläinen, puolalainen ja kreikkalainen hahmo, jotka kaikki ovat siis Kaya Yaranin esittämiä. (mt. 11–12)

Anika Struppertin Was Guckst Du:sta tekemässä tutkimuksessa haluttiin selvittää, miksi ohjelma on niin suosittu eri etnisten ryhmien keskuudessa ja onko siinä potentiaalia vahvistaa tai horjuttaa stereotyyppisiä, joita etnisiin ryhmiin liitetään. (mt. 8) Ohjelman yleisimpiä huumoritekniikoita ovat parodia, eleillä ja ilmeillä ilveily, erilaisilla aksenteilla ja murteilla leikkittely ja sanaleikit. (mt. 15) Etniset vitsit, joissa esitetään yhden etnisen ryhmän tiettyä piirrettä, tyypillisesti viitaten yleisiin stereotypioihin, ovat suurin vitsiryhmä, jota ohjelmassa esiintyy. Inter-etnisiä vitsejä, jossa kahta tai useampaa etnistä ryhmää vertaillaan tarkoituksena osoittaa eroja heidän asenteissaan tai käyttäytymisessään, esiintyy ohjelmassa myös runsaasti. (mt. 16–17)

Huumorimekanismeista sarjassa yleisesti käytettyjä ovat stereotyyppien suora mainitseminen ja ilmiselvä vahvistaminen, liioittelu, stereotyyppien kieltäminen, inkongruenssi sekä samaan ryhmään liitettyjen, toisilleen vastakkaisten stereotyyppien esiintyminen samassa sketsissä. Stereotyyppien kieltäminen tarkoittaa tilannetta, jossa sketsin hahmo ensin käyttäytyy aivan kuten vallitsevaan stereotyyppiaan kuuluu, mutta sketsin lopussa tapahtuukin yllättävä käänne, ja käy ilmi, että tosiasiallisesti kyse onkin jostain aivan muusta. Stereotyyppien vahvistaminen toimii puolestaan niin, että sketsin hahmo käyttäytyy stereotyyppian vastaisesti, mutta sitten käykin ilmi, että tosiasiallisesti kyse olikin stereotyyppian mukaisesta käyttäytymisestä jollain tapaa ”naamioituna”. (mt. 19–21)

Ikävä kyllä kyseinen tutkimus ei sisältänyt vastaanottotutkimusta, vaan Struppert toteaa oman analyysinsä pohjalta, että ohjelmassa on potentiaalia sekä vahvistaa että horjuttaa stereotyyppioita, joita katsojilla on. Hän huomauttaakin, että lisätutkimusta tarvitaan. Mielenkiintoinen näkökulma, jonka Struppert esittää, on se, että olisi tutkittava myös sitä, näkevätkö katsojat sarjan hahmot etnisen ryhmän edustajina vai yksilöinä, joilla on erilaisia luonteenpiirteitä.

8 TEEMAHAASTATTELU

Heti tutkimusaiheen löytymisestä lähtien olen pitänyt haastattelua kaikkein sopivimpana menetelmänä aineiston keräämiseksi. Haastattelu on toimittajan työssäni tullut minulle tutuksi menetelmäksi, ja vaikka tutkimushaastattelun tekeminen eroaa selvästi journalistisen haastattelun tekemisestä, arvelin kokemuksesta olevan kuitenkin vain hyötyä. Olisin toki voinut tutkia Mogadishu Avenuen huumoria ja stereotyyppisiä katsomalla sarjaa ja tekemällä siitä omat tulkintani, jolloin olisin tarkastellut ohjelmaa yhdestä näkökulmasta ja saanut sen mukaisia tuloksia. Kuitenkin ihmisten ääni ja mielipiteet ja näin ollen vastaanottotutkimus tuntuivat paljon tuoreemmalta ja minulle mielekkäämmältä tavalta lähestyä aihetta. Ehkä tärkein peruste valinnalleni on se, että vastaanottotutkimusta on tehty kovin vähän ja erityisesti maahanmuuttajien ajatuksia suomalaisesta mediasta ei juuri ole tutkimuksissa kysely. Toisen tärkeän perusteen vastaanottotutkimuksen valitsemiselle antaa huumorin nouseminen tutkimuksen keskiöön, sillä huumori on hyvin henkilökohtainen asia, ja jokainen muodostaa ja tulkitsee huumorin omalla tavallaan.

Haastattelu soveltuu tiedonhankinnan menetelmäksi silloin, kun halutaan kuulla ihmisten mielipiteitä, kerätä tietoa, käsityksiä ja uskomuksia tai ymmärtää, miten ihmiset arvottavat tapahtumia. (Hirsjärvi&Hurme 2001, 11) Haastattelun etuna on muun muassa haastateltavan näkeminen merkityksiä luovana ja aktiivisena osapuolena, joka saa tuoda ajatuksiaan esille mahdollisimman vapaasti. Haastattelua käytetään, kun haastateltavan puhe halutaan sijoittaa laajempaan kontekstiin, ja ennalta tiedetään, että vastaukset ovat monitahoisia ja moneen suuntaan viittaavia ja tutkijan on vaikea tietää vastausten suuntia ennakolta. (mt., 35)

Teemahaastatteluksi kutsuttu puolistrukturoitu haastattelumenetelmä sopii omaan tutkimukseeni, koska se nostaa ihmisten tulkinnat ja asioille antamat merkitykset keskiöön. Teemahaastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen, ei yksityiskohtaisten kysymysten varassa, mikä antaa tilaa haastateltavien omalle elämysmaailmalle ja heidän tilanteille antamilleen määritelmille. (mt., 48) Haastattelun ei siis tarvitse seurata orjallisesti valmista kysymyskaavaketta tai haastattelurunkoa, mikä antaa sopivasti tilaa vapaamuotoiselle ja rennolle jutustelulle, jonka arvelin etukäteen olevan edellytys sille, että saisin haastateltavat kertomaan todellisia ajatuksiaan monipuolisesti ja ilman erityistä nyhtämistä tai tankkaamista. Eskola ja Suoranta arvelevat yhdeksi teemahaastattelun suosion syistä sen, että siinä vastaaja pääsee halutessaan puhumaan varsin vapaasti, jolloin kerätyn materiaalin voi katsoa edustavan vastaajien puhetta itsessään. Toisaalta teemat takaavat sen, että

jokaisen haastateltavan kanssa on puhuttu edes jossain määrin samoista asioista. (Eskola&Suoranta 1999, 88) Ryhmähaastatteluun päädyin, koska siinä osanottajat kommentoivat asioita varsin spontaanisti ja tuottavat monipuolista tietoa tutkittavasti ilmiöstä. (Hirsjärvi&Hurme 2001, 61)

Valintaani puoltaa esimerkiksi Eskolan ja Suorannan käsitys siitä, että erityisesti tutkittaessa haastateltavien mielipiteitä ja kulttuurisia jäsenyyksiä on haastattelijan vaikutus haastattelutilanteeseen yksilöhaastattelussa liian suuri (Eskola&Suoranta 1999, 97) Snäll on todennut ryhmähaastattelusta: ”Vaikka menetelmä ei anna yhtäläistä painoarvoa jokaisen jäsenen mielipiteille, se jäljittelee todellista elämää sikäli, että ihmiset elävät muutenkin arkeaan ryhmissä, joissa toisten ihmisten mielipiteet vaikuttavat omiin ja ryhmän yhteinen näkemys muodostuu vuorovaikutuksessa.” (Ref. Hirsjärvi&Hurme 2001, 62)

Vaikka haastattelu tuntui luontealta valinnalta haastattelumenetelmäksi, oli minulla kuitenkin yllättävän suuri kynnys ryhtyä tekemään haastatteluja. Ensimmäinen jännityksen aihe liittyi siihen, saisinko haastatteluryhmiä ollenkaan kokoon. Pohdin paljon myös sitä, saisinko haastateltaviani sanomaan yhtään mitään tai tulisiko haastattelutilanteista vaisuja ja vaivaantuneita. Ikävä kyllä pelko ei osoittautunut täysin aiheettomaksi. Kovin vaikealta tuntui lisäksi purkaa tutkimusongelma haastattelukysymyksiksi ja valita Mogadishu Avenuesta pätkä, jonka näyttäisin haastateltaville. Kun vihdoinkin ryhdyin toimeen, syntyi haastattelurunko kuitenkin kohtuullisen helposti, ja vaikka valmistauduin muuttamaan kysymyksiä ensimmäisen haastattelun jälkeen, en sitä kuitenkaan joutunut tekemään. Myös tutkimusryhmät järjestyivät kohtuullisen vähällä vaivalla, vaikka aikaa kuluikin ja sähköposteja sinkosi bittiavaruudessa edestakaisin. Silti vielä ennen haastatteluja jännitin aina sitä, miten haastattelu onnistuisi. Syynä on arvatenkin se, että tutkijana olin kuitenkin erilaisessa roolissa kuin toimittajana. Mietin muun muassa sitä, tulisinko varomattomuuttani johdatelleeksi haastateltavia liikaa.

9 TUTKIMUSONGELMA

Huumorin vaikutuksista ollaan montaa mieltä, mutta itse olen taipuvainen uskomaan, että valtaa pönkittävä ja purkava vaikutus voivat olla läsnä jopa yhtä aikaa. Lopullisia totuuksia asiasta ei pääse lausumaan, mutta huumoria kannattaa silti tutkia, osittain juuri monitulkintaisuuden vuoksi. Omassa tutkimuksessani olennaista on, miten juuri tämän tutkimuksen osallistujat tulkitsevat Mogadishu Avenue -sarjan huumoria tietyssä hetkessä ja minkälaisia vaikutuksia heidän puheestaan on tulkittavissa. Tutkimusongelmani tiivistyy lyhyesti kysymykseen: Purkaako etninen huumori stereotyyppisiä Mogadishu Avenue -televisio-ohjelmassa? Tutkimusongelmaan pyrin pureutumaan kysymällä ryhmähaastatteluiden osallistujilta, millaisia ajatuksia, tunteita, mielipiteitä ja tulkintoja huumori herättää ja miksi sekä miten tulkintoja ja mielipiteitä selitetään.

Työkaluina analyysissäni käytän komiikan mekanismeja, joita pyrin tunnistamaan ensin siitä lyhyestä näytteestä, jonka Mogadishu Avenuesta esitin tutkimusryhmilleni. Ohjelman analysoinnin jälkeen tulkitsen ryhmäkeskusteluja sen pohjalta, minkälaista huumoria ohjelmasta löytyy. Komiikan mekanismeja ovat 1) hahmojen ja toimintojen automatisoituminen, 2) toisto (ylenpalttinen sellainen), 3) arvonalennus eli degradaatio ja arvonlisäys, 4) inkongruenssi eli yhteensopimattomuus, 5) yllätys, (äkillinen ja odottamaton positiivinen tapahtuma), 6) sääntöjen, joko kirjoitettujen tai kirjoittamattomien, rikkominen, 7) shokkiefekti (kuulija yllätetään käyttämällä röyhkeästi sopimattomia ja hävyttömiä sanoja ja nimityksiä), ja 8) liioittelu. Yhtenä instrumenttina käytän ironian käsitettä, joka lyhyesti ottaen tarkoittaa esitystapaa, jossa sanotaan yhtä mutta tarkoitetaan toista, usein aivan päinvastaista kuin sanallinen esitys antaa ymmärtää. Lisäksi hyödynnän analyysissäni Christie Daviesin sekä Berglundin & Ljuslinderin vitsityyppejä.

Huumorin ohella pyrin tunnistamaan ohjelmasta stereotyyppisiä, suomalaisille tyypillisiä maahanmuuttajiin ja eri etnisiin ryhmiin liittyviä määritelmiä. Ryhmähaastatteluista puolestaan analysoin sitä, miten haastateltavat suhtautuvat huumoriin, mikä heille on huumoria ja mitä huumori saa aikaan. Lisäksi tarkastelen haastatteluaineistoa strategisen ja taktisen vallan näkökulmasta, ja pyrin selvittämään tunnistavatko haastateltavat tietämättään nämä vallan muodot ja miten he niihin suhtautuvat.

10 ANTOISAT JA HANKALAT RYHMÄHAASTATTELUT

Haastattelin tutkimusta varten kolme ryhmää, joissa oli 4-8 nuorta, iältään 16–20-vuotiaita. Yhdessä ryhmässä oli syntyperältään suomalaisia, kahdessa muussa taas maahanmuuttajataustaisia oppilaita. Valitsin kohderyhmäkseni nuoret erityisesti siksi, että varsinkin maahanmuuttajien kohdalla nuoret ovat oletettavasti aktiivisempia mediankäyttäjiä kuin aikuiset, ja he osaavat kenties keskimäärin paremmin suomea. Suomen kielen vähintään kohtuullinen taito oli ehdoton edellytys osallistujille, sillä muuten heidän olisi ollut mahdotonta ymmärtää Mogadishu Avenueta ja varsinkin sen huumoria, joka perustui pääasiassa kieleen. Monet nuorista ovat myös viettäneet elämästään suuren osan Suomessa, joten suomalainen kulttuuri on heille tuttua ja toisaalta Suomeen sopeutuminen ehkä vielä tärkeämpää kuin aikuisten kohdalla. Nuoret ovat myös helposti tavoitettava ryhmä, koska he käyvät koulua ja ovat saavutettavissa opettajien avulla.

Keräsin ryhmät kolmesta eri lukiosta äidinkielen opettajien avulla. En antanut opettajille sen kummempia ohjeita, kuin että oppilaiden pitäisi olla 16–20-vuotiaita ja heidän suomen kielen taitonsa pitäisi olla niin sujuvaa, että he ymmärtäisivät televisiosarjaa. Lisätoiveena esitin, että ryhmän jäsenet tuntisivat toisensa jo valmiiksi, mutta tämä toive toteutui täysin vain ensimmäisessä ryhmässä.

Ennen jokaista keskustelua näytin osallistujille noin 20 minuutin pätkän Mogadishu Avenuen toisesta jaksosta ”Suomalainen elehtii vain hukkuessaan” ja kerroin lyhyesti sarjasta sen kaksi keskeistä juonikulkua: Rampen tekemän pankkiryöstön, jota sarjassa selvitetään ja vakuutusyhtiön aiheet muuttaa sarjan henkilöiden asuttama vuokratalo omistusasunnoiksi. Valitsin pätkän sarjan alkupäästä, koska siinä juoni ei ollut kehittynyt vielä niin pitkälle, että katsomista olisi suuresti haitannut se, ettei tiedä, mitä muuta ohjelmassa on tapahtunut. Lisäksi tässä pätkässä näkyy varsin moni sarjan keskeisistä hahmoista, ja kohtauksissa viljellään runsaasti huumoria. Esitetyn pätkän litterointi on liitteenä.

Ryhmähaastattelujen kulkuun ja sisältöön vaikutti varmasti se, että haastattelut tehtiin koulun tiloissa ja oppilaat olivat mukana opettajan aloitteesta. Hyvänä puolena on se, että koulussa oppilaat ovat jo muutenkin tottuneet keskustelemaan erilaisista asioista, mutta toisaalta kouluympäristö asettaa myös puitteita sille, millä tavalla asioista puhutaan. Aivan varmaa on, että jos oppilaat olisivat keskustelleet samasta aiheesta keskenään koulun ulkopuolella, olisi keskustelun sisältö ollut erilainen. Selvää on myös, että haastattelijan läsnäolo vaikuttaa siihen, mitä ja miten sanotaan.

Koulussahan haastattelija ottaa ikään kuin opettajan roolin ja on haastateltavien edessä jonkinlainen auktoriteetti.

Ensimmäinen ryhmä koostui neljästä 16–17-vuotiaasta suomalaisesta tytöstä, jotka haastattelin heidän lukionsa tiloissa lokakuun loppupuolella. Tytöt olivat mukana haastattelussa opettajansa pyynnöstä, mutta kuulemani mukaan he olivat kovin innostuneita asiasta. Heistä yksi oli seurannut Mogadishu Avenueta silloin, kun se tuli televisiosta, ja hän puhuikin keskustelussa selkeästi enemmän kuin muut tytöt ja muisti sarjasta paljon asioita, jotka vaikuttivat hänen mielipiteisiinsä. Oppilaat tulivat siis paikalle erikseen haastattelua varten ennen muiden tuntien alkua. He osasivat odottaa haastattelua ja olivat siihen valmistautuneita. Tytöt katsoivat Mogadishu Avenueta keskittyneesti ja nauroivat ääneen muutamassa kohdassa. Keskustelu pyörähti heti käyntiin melko vilkkaana. Kaikki pitivät ohjelmaa hauskana ja oppilaat osasivat myös nimetä kohtauksia, jotka olivat heidän mielestään erityisen hauskoja. Oppilaat tunsivat toisensa hyvin ja ilmeisesti ovat jopa ystäviä keskenään, mikä varmasti edesauttoi sitä, että tytöt tuntuivat hyvin vapaasti sanovan omia mielipiteitään. He pohtivat ohjelman huumoria hyvin analyttisesti ja vertailivat paljon suomalaisten ja maahanmuuttajien eroja ohjelmassa.

Toisessa ryhmässä marraskuun alkupäivinä oli kahdeksan maahanmuuttajataustaista oppilasta. He ovat iältään 16–20-vuotiaita, suurin osa kuitenkin 17-vuotiaita, ja osa on asunut Suomessa pitkään, osa lyhyemmän aikaa. Kolme oppilasta oli poikia ja loput tyttöjä, tosin yksi pojista tuli paikalle reilusti myöhässä eikä nähnyt kuin pienen osuuden siitä Mogadishu Avenuen pätkästä, jonka oppilaille näytin. Kaksi tyttöä ja kaksi poikaa ryhmäläisistä on muuttanut Suomeen Irakista, kaksi tyttöä Venäjältä sekä yksi tyttö ja yksi poika Virossa. Kyseessä oli lukion oppitunti, johon osallistuminen oli oppilaille pakollista. He tulivat siis normaalisti tunnille, jonka he tiesivät sisältävän jotain mediatutkimukseen liittyvää, mutta eivät tarkemmin tienneet tutkimusasetelmasta.

Tieto siitä, että aluksi katsotaan jotain ohjelmaa, otettiin hyväksyvästi vastaan, mutta alkuvaiheessa en saanut oppilaisiin varsinaista kontaktia. Oppilaat ryhmittivät katsomaan Mogadishu Avenueta hajanaisesti suunnilleen pareittain, aina jonkun kaverinsa viereen ilmeisesti. Monet kohdat pätkässä naurattivat heitä, naurunpyrskähdyksiä kuului paljon useammin kuin ensimmäisessä ryhmässä ja nauru oli myös äänekkäämpää ja avoimempaa. Muutama oppilas myös kommentoi kohtauksia toisilleen. Harmi vain, että en juurikaan kuullut kommentteja.

Varsinaisesta keskustelusta ei tässä ryhmässä voinut puhua. Kaksi poikaa sanoi reippaasti omia ajatuksiaan, mutta kolmas, myöhemmin tullut poika ja ryhmän tytöt olivat hyvin vaitonaisia ja

puhuivat melkein vain silloin, kun kysyin heiltä erikseen jotain. Kaikki olivat kuitenkin sitä mieltä, että pätkä oli hauska ja jokainen osasi kysyttäessä myös nimetä hauskimman kohdan. Sen sijaan kysymys siitä, miksi jokin kohta oli hauska, oli jo selkeästi vaikea ja vain muutamat osasivat edes jotenkin kuvailla sitä, miksi pitivät kohtaa hauskana. Osa oppilaista ei myöskään selkeästi ymmärtänyt, kun kysyin heiltä, kuka tai mikä jäi kohtauksessa naurunalaiseksi eli mille siinä itse asiassa naurettiin. Osaksi vaitonaisuuden syynä on varmasti se, että oppilaat eivät välttämättä ymmärtäneet kaikkea ohjelmasta tai kysymyksistäni tai arkailivat sitä, osaavatko selittää ajatuksensa suomeksi. Yksi tytöistä ei sanonut koko aikana juuri mitään, ja silloin kun hän puhui, hän oli hyvin epävarma kielestään. Joidenkin tyttöjen vaitonaisuus saattoi johtua siitä, että ryhmässä oli poikia, jotka ottivat puheliaan roolin. Ryhmä ei myöskään ollut kovin yhtenäinen, ja kaikki eivät ilmeisesti tunteneet toisiaan kunnolla, sillä kyseinen opetusryhmä oli ollut koossa vasta vähän aikaa.

Kolmas ryhmä oli sekin opettajan erikseen tutkimustani varten kokoama, mutta oppilaat osallistuivat haastatteluun suomen kielen tunnin sijasta. Ryhmässä oli yhteensä neljä poikaa, joista kolme tunsi toisensa entuudestaan. Kolmikko on muuttanut Suomeen Afganistanista, ja kaksi heistä oli 20-vuotiaita, yksi 18-vuotias, ja he ovat kaikki asuneet Suomessa reilut viisi vuotta. Ryhmän neljäs jäsen oli 16-vuotias Bosniasta Suomeen muuttanut poika. Hän on asunut maassamme jo pienestä pitäen ja käynyt kaikki koulunsa täällä, minkä selvästi huomasikin hänen kielitaidostaan muihin ryhmän jäseniin verrattuna. Koska tämä ryhmä oli selkeästi pienempi kuin aiempi maahanmuuttajataustaisten ryhmä, oli minun helpompi saada kontakti oppilaiden kanssa. Osasin jo odottaa, että maahanmuuttajaryhmässä keskustelu saattaa olla kankeaa, joten olin ehkä myös paremmin varautunut pitämään keskustelua yllä.

Ennen haastattelutilanteen alkua jouduimme afganistanilaisten poikien kanssa odottamaan puolisen tuntia ennen kuin ryhmän neljäs jäsen saapui paikalle. Hän myöhästyi sovitusta ajankohdasta liikuntatunnin takia, mutta halusi kuitenkin välttämättä osallistua haastatteluun, joten en hennonut aloittaa keskustelua ilman häntä. Tärkein syy keskustelun varsin rennolle ja vapaamuotoiselle ilmapiirille oli uskoakseni se, että afganistanilaiset pojat olivat hyviä ystäviä keskenään, kaksi heistä on itse asiassa veljeksiä. He jutustelivat kanssani jo ennen keskustelun alkua ja viljelivät runsaasti huumoria koko keskustelun ajan. Ryhmän neljäs jäsen, bosnialainen poika, sopeutui hyvin joukkoon ja hänellä olikin paljon mielipiteitä ohjelmasta. Hän oli myös katsonut Mogadishu Avenueta televisiosta, sanojensa mukaan noin joka toisen jakson, joten hänellä oli enemmän tietoa ja ”asiantuntemusta” ohjelman tiimoilta kuin muilla. Myös tämä ryhmä tuntui katsovan Mogadishu Avenuen pätkää varsin keskittyneesti, ja monet kohdat tuntuivat selkeästi huvittavan heitä, mutta

avoimia naurahduksia ei juuri ilmoille päässyt. Kenties kyse oli siitä, että pojat mittailivat toisiaan mieltien, mille kohdalle on sopivaa nauraa.

Ryhmässä jutusteltiin jonkin verran myös selkeästi aiheen vierestä, pääasiassa osallistujien omista kokemuksista. Kaksi ryhmän pojista osoitti välillä selkeästi myös sen, että he eivät ymmärtäneet ohjelman sisältöä, erityisesti sen sanalliseen kikkailuun perustuvaa ironiaa tai sarkasmia. Harmittavinta tässä haastattelussa oli, että keskustelulle jäi aikaa vain puolisen tuntia, koska pääsimme aloittamaan myöhässä ja poikien piti rientää seuraavalle oppitunnille.

Erityisesti ensimmäisen ryhmän kohdalla minulle tuli sellainen olo, että oppilaat sanoivat jotain kohtaa hauskaksi tai hakemalla hakivat kohtauksista hauskuutta, vaikka eivät itse olisi kohtausta niin hauskana pitäneetkään, koska arvelivat minun odottavan sitä. Kahdessa muussa ryhmässä haastateltavat tuntuivat sanovan suoraan, jos jokin ei ollut heidän mielestään hauskaa, eivätkä yrittäneet minun mielikseni analysoida kohtauksia tai etsiä niistä huumoria, jos siihen ei ollut heidän mielestään syytä. Omaa rooliani haastattelussa määritteli varsin paljon se, että haastattelut tapahtuivat kouluympäristössä. Vaikka vain yhdelle ryhmistä haastattelu tehtiin varsinaisella oppitunnilla, niin kaikki oppilaat suhtautuivat minuun kuitenkin varsin samalla tavalla kuin opettajaan ja edustin heille varmaankin jonkinlaista auktoriteettia. Itse yritin kuitenkin vapauttaa tunnelmaa puhumalla hyvin vapaamuotoisesti puhekielellä ja painotin moneen kertaan, että tilannetta ei tarvitse jännittää eikä ole olemassa oikeita tai vääriä vastauksia. Jonkin verran huomiotani vei jokaisessa haastattelussa tekniikan kanssa toimiminen eli dvd-soittimen ja television tai videotykin käyttö.

Tavoitteenani oli rohkaista ryhmiä mahdollisimman vapaamuotoiseen keskusteluun, mutta käytännössä se osoittautui liian toiveikkaaksi ajatteluksi. Ainoastaan ensimmäinen ryhmä keskusteli ajoittain oma-aloitteisesti keskenään, kahdessa muussa ryhmässä olin tavallaan puheenjohtaja, joka esitti kysymyksiä, välillä jopa yksitellen jokaiselle ryhmän jäsenelle. Kolmannen ryhmän kohdalla jäi harmittamaan se, että haastateltavat olivat loppua kohti selkeästi vapautuneempia ja jos aikaa olisi ollut enemmän, olisi heidän kanssaan voinut saada aikaan mielenkiintoisia keskusteluja.

Olen litteroinut haastattelut sanatarkasti ja pyrkinyt ottamaan mukaan myös erilaiset puhekielelliset täytesanat. Taukoja en ole merkinnyt mitenkään säännönmukaisesti, mutta jos tauko on tavallista pitempi, sen kohdalla on litteroinnissa kolme pistettä. Jos taas lause jää selvästi kesken ja sitä jatkaa välittömästi seuraava keskustelija, on lauseen perässä kaksi pistettä. Erilaisia äänenpainoja ja muita ei-sanallisia ilmaisumuotoja en ole kirjannut tai pyrkinyt tulkitsemaan lukuun ottamatta muutamaa

kohtaa, joissa puhuja on mielestäni selkeästi ilmaissut tarkoittavansa jotain muuta kuin mitä pelkästä sanallisesta muodosta voi päätellä. Olen koodannut ryhmät niin, että ensimmäinen ryhmä on A, toinen B ja kolmas C, ja jokaiselle keskustelijalle on oma numeronsa, esimerkiksi A3 ja C1. Koodaukset ja ryhmien kokoonpanot on lueteltu erikseen liitteessä.

10.1 Aineistokatkelma

Esittelen nyt lyhyesti tutkimusryhmille näytetyn 20 minuutin katkelman Mogadishu Avenue -sarjasta, jotta analyysin seuraaminen on helpompaa. Koko pätkä on litteroituna liitteessä.

Tummaihoinen Muhammed Turakainen on vaatekaupassa poikansa Yussufin kanssa. Tarkoituksena on ostaa pojalle puku, mutta myyjä kieltäytyy palvelemasta kaksikkoa. Heidän ostoksiaan seuraa salaa Rampe Turakaisen teini-ikäinen tytär Tyyne. Rampe ja Mirkku Turakaisen kotona Mirkku puhdistaa asettaan, kun Rampe kävelee sisään. Hän on keräämässä adressia sen puolesta, ettei kerrostaloyhtiötä muuteta omistusasunnoiksi, ja pyytää vaimoaan allekirjoittamaan adressin ja väärentämään alle muiden ihmisten nimiä. Mirkku kieltäytyy ja lähtee pois, Rampe käy hakemassa videokameran, jolla alkaa kuvata.

Tyyne katselee Yussufia sovituskopin seinän yli, mutta ennen kuin Yussuf huomaa, hän lähtee pois. Yussuf tulee ulos kopista, katselee ympärilleen ja avaa viereisen kopin verhon. Vartija vie Tyynen vaatekaupan takahuoneeseen. Muhammed ja Yussuf ovat jo kassalla, Yussufilla on uusi puku päällään ja hän laulaa Satumaata. Isä tanssahtelee kevyesti vieressä ja alkaa sitten tinkiä puvun hinnasta, mutta ei onnistu siinä. Takahuoneessa vartija kehottaa Tyyneä riisumaan, mutta tämä alkaakin huutaa apua, raiskaus.

Irina Totkunen ja Aleksei Ivanovits istuvat kahvilassa keskustelemassa. Aluksi puhutaan siitä, että Irinalla ei ole miestä, mutta puhe kääntyy Rampe Turakaiseen, joka on ryöstänyt pankin ja hävittänyt saaliin. Vartija heittää Tyynen ulos kaupasta ja lupaa haastaa tämän oikeuteen kunnianloukkauksesta. Tyyne uhkaa, että alkaa huutaa raiskausta uudelleen.

Rampe ja tämän poliisivelji Maukka Turakainen katsovat videolta, miten Muhammed Turakainen piiskaa mattoa. Rampe on kuvannut videon todisteeksi siitä, että Muhammed on vienyt hänen saalisrahansa, sillä muutenhan tällä ei voisi olla kallista mattoa. Maukka pitää Rampen epäilyjä katteettomina, mutta lupaa ottaa Muhammedin kuulusteltavaksi.

Yussuf ja Tyyne melkein törmäävät koulun käytävällä, ja Tyyne alkaa laulaa tangoa värisevällä äänellä. Yussuf jää katsomaan Tyynen jälkeen ja törmää koviksen näköiseen poikaan. Tämä kutsuu kaverinsa paikalle ja he lähestyvät uhkaavasti Yussufia. Ibrahim pitää suomen tunnilla puhetta, jossa kutsuu Suomea paskaksi maaksi. Opettaja varoittaa, että tuollaista ei kannata sanoa nakkioskilla.

Mirkku kävelee mattotelineelle, mutta takaa tulee Irina Totkunen ja levittää oman mattonsa niin, ettei Mirkkun matto mahdu. Naiset käyvät kitkerää sananvaihtoa, jossa Irina vihjailee Mirkulle tämän miehen tekemästä pankkiryöstöstä ja Mirkku puolestaan vihjaa, että Irina on prostituoitu. Muhammed pitää vuorostaan suomen tunnilla puheen, jossa ylistää maata ja heiluttaa samalla Suomen lippua.

Rehtorin kansliassa seisovat Yussuf ja kovis-poika ja rehtori kutsuu paikalle liudan ihmisiä luokanvalvojasta koulukuraattoriin ja psykologiin ja lisää listan loppuun vielä tulkin. Muhammed astuu sisään poliisilaitokselle ja kertoo, että hänellä on tapaaminen Turakaisen kanssa. Poliisi hämmentyy, kun Muhammed kertoo myös omaksi sukunimekseen Turakaisen, mutta ohjaa pienen sanailun jälkeen tämän oikeaan suuntaan.

Mirkku kävelee kerrostalon pesutupaan avoimen wc:n oviaukon ohi. Vessassa istuu Rampe, joka lukee lehteä. Pariskunta alkaa puhua maahanmuuttajista, joista on Rampen mielestä pelkästään haittaa. Mirkku toteaa, että Irina Totkunen on outo, koska neuvoi Mirkkua puhumaan Rampen kanssa pankkiryöstöistä. Rampe hätkähtää sanan kuultuaan.

Poliisi-Maukka ryhtyy kuulustelemaan Muhammedia huoneessaan. Hän olettaa, että Muhammed ei tiedä, mitä on teittely tai mikä on psyuke, mutta Muhammed yllättää poliisin. Lopuksi Muhammed kehottaa Maukkaa tunnustamaan, että on rakastunut Irina Totkuseen. Alkuperäinen asia eli se, onko Muhammed vienyt Rampen saalisrahat, unohtuu kokonaan.

11 ANALYYSI

Koska huumorin kokeminen on henkilökohtainen asia, olen analyysissäni lähtenyt hyvin pitkälti siitä, mitä ryhmäkeskustelujen osallistajat Mogadishu Avenuesta sanoivat ja miten he reagoivat ohjelmaan katselun aikana. Apunani minulla on ollut itse sarjasta tekemäni tulkinta, jossa olen poiminut esiin ohjelman käyttämiä huumoritekniikoita ja siinä esiintyviä stereotyyppioita. Analyysiluku on kuitenkin kirjoitettu niiden teemojen mukaan, jotka ryhmähaastatteluissa nousivat tavalla tai toisella tärkeiksi ja keskeisiksi. Parhaani mukaan olen yrittänyt kaivaa esille juuri ne asiat, jotka ryhmähaastattelun osallistujien Mogadishu Avenuesta tekemässä tulkinnassa tuntuvat heidän omasta mielestään olevan olennaisia, mutta väistämättä tulkintaani ovat vaikuttaneet omat kysymyksenasetteluni keskustelutilanteissa. Ryhmähaastatteluissa esiin nousseet humoristiset kohdat, joita nimitän vitseiksi, olen ryhmitellyt taulukkoon, joka on liitteenä. Se kertoo, mille vitseille naurettiin ääneen katselun aikana, mitkä kohdat mainittiin hauskoiksi ja mistä kohdista puhuttiin kielteisesti.

Mogadishu Avenuessa käytetään aineistopätkän aikana kahdeksaa erilaista huumoritekniikkaa. Tavat ovat inkongruenssi, ironia, liioittelu, arvonalennus/-ylennys, tyhmyys, sääntöjen rikkominen, röyhkeys ja suomen puhuminen murtaen. Useassa kohtaa on käytetty yhtä aikaa kahta tai vieläkin useampaa tekniikkaa. Tyhmyys ei ole komiikan mekanismi, toisin kuin muut luetellut tekniikat, vaan yksi Christie Daviesin esittelemistä etnisten vitsien tyypeistä, ja suomen puhuminen murtaen on puolestaan yksi Staffan Berglundin ja Karin Ljuslinderin mainitsemista vitsityypeistä. Huumori, stereotyyppit ja valta -luvussa esittelen muut edellä mainitut tekniikat paitsi röyhkeyden.

Röyhkeydellä tarkoitan tässä vulgaariutta ja epäsovinnaisuutta, joka on rajumpaa ja kärjistetympää kuin sääntöjen rikkominen. Oikeastaan kyse on lähes samasta asiasta kuin komiikan mekanismeihin luettava shokkiefekti, mutta mielestäni röyhkeys kuvaa tilanteita tässä tapauksessa paremmin. Esimerkkejä röyhkeydestä ovat myyjän törkeän rasistiset kommentit vaatekaupassa ja Rampen yhtä lailla rasistiset kommentit yhdistettynä siihen, että mies istuu vessanpöntöllä yleisissä tiloissa ovi auki ja lukee lehteä.

Mikään tekniikoista ei nouse selvästi yleisemmäksi kuin muut, mutta useimmin käytetään arvonalennusta/-ylennystä (kahdeksan kertaa) ja ironiaa (seitsemän kertaa). Ryhmähaastattelujen osanottajia naurattivat useimmin vitsit, joissa oli käytetty huumorin tekniikoista inkongruenssia, arvonalennusta tai -ylennystä ja liioittelua. Muista huumoritekniikoista ironia, tyhmyys, röyhkeys ja

suomen puhuminen murtaen on kenties helpompi ymmärtää väärin kuin inkongruenssi, arvonmuutokset ja liioittelu. Sääntöjen rikkominenkin on tässä tapauksessa niin hienovaraista, että se voi jopa jäädä huomaamatta. Sen sijaan inkongruenssi, arvonmuutokset ja liioittelu ovat voimakkaita keinoja, joita on vaikea olla huomioimatta. Vaikka kaikki huumoritekniikat perustuvat epärealistisuuteen ja totuuden kanssa leikittelyyn, ovat nämä tekniikat kenties muita etevämpiä liikuttamaan sementoituneita merkityksiä ja osoittamaan ajattelumallien takana olevat oletukset. Tai sitten vitsit ovat vain muita onnistuneempia riippumatta siitä, mitä huumoritekniikkaa kussakin on käytetty.

Aineistona olevan lyhyen pätkän aikana ehditään käydä läpi aikamoinen liuta stereotyyppioita, sekä maahanmuuttajiin että suomalaisiin liittyviä. Paikoin stereotyyppioita on läsnä yhtä aikaa kaksi tai useampia, esimerkiksi silloin, kun esiin tulee ajatus siitä, että maahanmuuttajat tulevat tänne viemään suomalaisten työt tai makaamaan kotona suomalaisten rahoilla. Kyseessä on yleinen maahanmuuttajiin liittyvä stereotyyppia, mutta samalla esillä on stereotyyppia, jonka mukaan suomalaiset ajattelevat maahanmuuttajista edellä mainitun stereotyyppian mukaisesti.

Aluksi esittelen ohjelmapätkän herättämiä reaktioita sen mukaan, naurettiinko niille katselutilanteessa ja kuka nauroi. Sitten käyn läpi henkilöhahmoja ja heidän herättämiään tunteita ja ajatuksia. Omassa alaluvussa käsittelen sitä, miten ohjelma sai maahanmuuttajataustaisia osallistujia pohtimaan omia rasismikokemuksiaan. Erittelen myös sitä, miten ohjelma katsojien mielestä kuvaa suomalaisia ja maahanmuuttajia sekä heidän välisiään suhteita. Pohdin myös huumorin tulkinnan vaikeutta ja sitä, miten sarjan tekijä vaikuttaa siihen, millainen on ohjelman näkökulma. Lopuksi erittelen ohjelmaa ja ryhmähaastatteluita strategisen ja taktisen vallan käsitteiden valossa ja pohdin yhteenvedonmaisesti sitä, purkaako huumori stereotyyppisiä Mogadishu Avenuessa.

11.1 Arvonmuutoksilla stereotyyppien kimppuun

Mogadishu Avenuessa oli vain muutama kohta, joka sai lähes kaikki tutkimuksen osallistujat, sekä suomalaistaustaiset että maahanmuuttajataustaiset, röhähtämään nauruun katselutilanteessa. Spontaanisti osallistujia naurattaneissa kohdissa maahanmuuttajat nousevat kaikkein selkeimmin ja voimakkaimmin pois tavanomaisesta, stereotyyppisestä roolistaan, nokittavat suomalaisia ja ovat kohtauksen hierarkiassa ylimpänä, minkä vuoksi kohtaukset myös naurattavat eniten. Kohtauksissa puretaan toisiinsa limittyviä stereotyyppioita, joiden mukaan maahanmuuttajat ovat vähän

yksinkertaisia resukoita, joille on käynyt todellinen onnenpotku, kun ovat päässeet Suomeen, ja siksi heidän pitäisi olla ikuisesti kiitollisia suomalaisille. Suomalaiset voivat omassa maassaan kohdella maahanmuuttajia, vieraita, miten lystäävät, eikä näillä ole oikeutta loukkaantua siitä. Maahanmuuttajataustaisille kohdat tuntuivat olevan varsin voimauttavia, sillä he nauroivat katselutilanteessa äänekkäämmin ja vapautuneemmin kuin suomalaiset. Syynä saattaa olla se, että toisen tekeminen naurettavaksi saa hänet tuntumaan vähemmän uhkaavalta (Rappoport 2005, 8).

Nostan katselutilanteessa esiin nousseet kohdat erikseen käsittelyyn siksi, että mielestäni aidot reaktiot katselun aikana osoittavat selvästi sen, mitkä tilanteet koettiin humoristiseksi. On aivan eri asia vastata katselun jälkeen kysymykseen siitä, olivatko kohtaukset hauskoja tai mikä oli erityisen hauska, sillä silloin vastaukseen vaikuttavat muun muassa ryhmän paine ja odotukset, joita vastaajat kenties arvelivat muilla (sekä muilla keskustelijoilla että haastattelijalla) olevan. Toki keskusteluissakin näitä tilanteita sivuttiin, ja niitä pidettiin hauskoina myös osallistujien puheessa.

Yussuf: Faija hei, tietsä minkä takia vaatekauppojen myyjät tykkää pitää ikkunaa auki ja kättä ulkona, kun ne ajaa autoa.

Muhammed: Ei tiedä.

Yussuf: Ne on kuullu, että se tuntuu hyvältä, ku vetää käteen.

Yussufin vaatekaupassa kertoma vitsi on ensimmäinen kaikkia naurattanut kohta. Varsinaisen vitsin hauskuus piilee sen ironisessa kaksoismerkityksessä. Vetää käteen tarkoittaa tässä tapauksessa jotain aivan muuta kuin ihoa pyyhkivää viimaa. Kaksimielisyydet tunnetusti naurattavat ihmisiä aina, ja erityisen hanakasti niille hekottelevat yleensä nuoret, mutta silti kohdan todellinen voima ja herkullisuus piilee muualla. Yussufin ja Muhammedin keskinäinen vitsailu saattaa naurunalaiseksi myyjän, joka on haluton palvelemaan kaksikko. Hän on ensin arvellut, että Muhammed tarkoittaa puvulla ”pitkää, valkoista lakanaa, joka taitetaan monelle laskokselle”, mutta Muhammed on ohittanut tämän maahanmuuttajien pukeutumiseen liittyvän stereotypian toteamalla Yussufille ”Älä nyt leikistä suutu. Tämä herra lihava myyjä heittelee vitsejä vaan”. Yussuf päättää siis esittää oman vastineensa myyjän ”vitsille”, mutta myyjä ei vitsailua kestä, vaan huudahtaa välittömästi ”Ulos”. Kohtaus jatkuu mainiosti, kun Muhammed huudahduksen perään jatkaa sulavasti ja nopeasti:

Muhammed: ja sisään pitää hengittää, jotta näkee, istuuko puku. Herra lihava myyjä antaa sinulle muutaman puvun sovitettavaksi.

Myyjä: Tuskin antaa.

Nyt seuraa kohtauksen huipentuma, jolle myös nauroivat kaikki lähes poikkeuksetta. Muhammed ottaa puhelimen, nostaa sen korvalleen ja sanoo ”Muhammed Turakainen, päivää. Onko vähemmistövaltuutetun toimistossa?” Nopeasti myyjään tulee liikettä, ja hän lähtee ojentelemaan

pukuja Yussufille. Jo toisen kerran myyjä joutuu naurunalaiseksi ja hänen arvonsa alenee Muhammedin nokkelan sanankäytön tuloksena.

Vaatekaupassa tapahtunut sananvaihto on hyvä esimerkki kohtaamisista Muhammedin ja suomalaisten välillä. Useammankin kerran Muhammed joutuu Mogadishu Avenueessa tilanteeseen, jossa suomalaiset olettavat, että maahanmuuttajia voi kohdella miten tahansa ilman, että näillä on oikeus loukkaantua tai puolustautua, saati nousta suomalaista vastaan. Vaatekaupassa myyjä kohtelee Muhammedia suorastaan rasistisesti, myöhemmin poliisilaitoksella poliisit ennakkoluuloisesti ja alentuvasti. Joka kerta Muhammed kuitenkin nousee tilanteen yläpuolelle, ei välitä loukkauksista ja alentuvista kommenteista, vaan vastaa itse kahta sukkelammin takaisin. Koska hänen käytöksensä on toisenlaista kuin katsojat odottavat, kohtaukset sekä naurattavat että tuottavat nautintoa. Rappoport toteaa, että ylemmydentunne on yksi syistä, minkä vuoksi huumori naurattaa (Rappoport 2005, 8).

Ryhmähaastatteluisissa osallistujat asettuivat kohtauksessa nimenomaan Muhammedin ja Yussufin puolelle, pitivät myyjän käytöstä huonona ja syyttivät tätä rasistiksi. Myyjän kommentit ja käytös olivat niin törkeitä, että harva varmaankaan asettuisi häntä puolustamaan, vaikka omat mielipiteet maahanmuuttajista olisivat minkälaisia. Paine käyttäytyä poliittisesti korrektilla tavalla saattaa julkisissa keskusteluissa, jollaiseksi ryhmähaastattelukin luetaan, olla niin suuri, että todellisia mielipiteitä ei tuoda julki. Ajatusten pitäisikin uskoakseni olla hyvin maahanmuuttajavastaisia, jotta myyjän käytöstä voisi ainakaan julkisesti pitää oikeutettuna.

Poliisiasemakohtaus on hyvin samanlainen kuin Muhammedin ja myyjän kohtaaminen vaatekaupassa, sillä molemmissa Muhammedin nokkeluus naurattaa katsojia samoilla keinoilla. Voisi luulla, että yhteiskunnassa suurta valtaa omaavien poliisien arvonalennus olisi huumorina vielä tehokkaampaa kuin myyjän kohdalla, mutta yhtä voimakasta naurureaktiota se ei saanut osakseen. Keskusteluissa poliisiasemakohtausta käsiteltiin vaatekauppaa vähemmän sen vuoksi, että vaatekauppakohtaus oli yhtenä erikseen esiin nostettuna esimerkkinä, josta kysyin tarkentavia kysymyksiä. Nuorten kommenteista tuli kuitenkin hyvin esiin, että myös poliisiasemakohtausta pidettiin hauskana.

Kaksi muuta vitsiä, jotka saivat katselutilanteessa aikaan yleisen naurunremakan, ovat niin ikään peräkkäin. Kohtauksessa Ibrahim pitää suomen kielen tunnilla puhetta, jossa kertoo aikovansa rikastua ja muuttaa pois Suomesta. Lopuksi hän pamauttaa julki mielipiteensä maastamme sanoen: ”*Suomi on paska maa*”. Kyse on samasta tekniikasta, jolla nauratettiin myös vaatekaupassa. Kun

myyjän arvo aleni, nousivat Muhammed ja Yussuf samanaikaisesti arvoasteikolla. Ibrahim puolestaan ansaitsee arvonylennyksensä sillä, että tuo ajatuksensa rohkeasti julki. Tokaisun jälkeen opettaja neuvoo Ibrahimia, ettei tuollaisia kannata huudella nakkikioskilla, johon tämä liioitellun kapinahenkisesti jatkaa aiemmalla linjallaan huudahtaen tuimasti: *“Mä en syö nakki. Nakki sika.”* Liioittelun ja arvonylennyksen lisäksi kohtauksessa käytetään hyväksi sääntöjen rikkomista, kun maahanmuuttaja käyttäytyy kirjoittamattomien (kohteliaisuus)sääntöjen vastaisesti.

Ibrahimin tokaisema haukku *”Suomi on paska maa”* rikkoo stereotypiaa siitä, että kaikki maahanmuuttajat ovat nöyriä ja kiitollisia päästyään Suomeen. Kohtauksessa elää toinenkin vahva stereotypia, jonka mukaan maahanmuuttajat ovat kiittämättömiä, vihamielisiä ja kenties vaarallisiakin. Maatamme haukkuessaan Ibrahim vaikuttaa ehkä hivenen pelottavalta, ja mielikuvaa pyritään vahvistamaan kertomalla, että hän on muslimi eli edustaa uskontokuntaa, jonka edustajat ovat joutuneet länsimaalaisten mustalle listalle syyskuun 11. päivän terrori-iskujen jälkeen. Ibrahimin käytös on esimerkki siitä, miten huumori antaa ihmisille mahdollisuuden nauraa peloilleen ja ennakkoluuloilleen, käsitellä niitä turvallisessa ympäristössä (Rappoport 2005, 8).

Tokaisu muistuttaa kovasti takavuosien keihästähti Seppo Rädyn lausuntoa huonosti sujuneen kisan jälkeen Stuttgartin MM-kisoissa. Rätty kommentoi kisaan ainoastaan sanomalla lyhyesti *”Saksa on paska maa”*, mikä huvitti suomalaisia kovasti. Lauseen järjettömyys perustuu siihen, että tuskin riippuu maasta, miten pitkälle keihäs kulloinkin lentää. Samalla lailla Ibrahim arvostelee Suomea, mikä voidaan nähdä viittauksena siihen, miten samankaltaisia ihmiset ovat ja kuinka *”suomalainen”* Ibrahimin kommentti loppujen lopuksi on.

Tilanteen laukaisee opettaja, joka ei Ibrahimin puheista hätkähdä, vaan neuvoo tätä varomaan suutaan. Suomalaiseen nakkikioskin jonossa tapellaan -stereotypiaan sekoittuu mielikuva ulkomaalaisen näköisestä, vihaisesta miehestä, joka ei sovi tilanteeseen, mikä tuntui naurattavan erityisesti suomalaistaustaista ryhmää. Kyseessä on inkongruenssi, joka hersyttää aluksi naurut epätavallisesta mielikuvasta ja siitä ajatuksesta, miten nakkikioskin jonossa seisovat ihmiset luultavasti hermostuisivat, jos joku kehtaisi herjata Suomea tai nakkeja. Ibrahim kuitenkin pysyy itsepäisesti omalla linjallaan ja osoittaa, että ei kuulu eikä haluakaan kuulua suomalaiseen kulttuuriin, jossa nakkien syöminen on aivan tavallista. Kiivaalla huudahduksellaan hän jälleen kohottaa omaa arvoaan, koska pitää oman päänsä huolimatta siitä, että on tulkinnut opettajan kommentin väärin: tarkoitus oli vain varoittaa Ibrahimia haukkumasta Suomea, ei ehdottaa tälle nakkien syöntiä.

Muhammedin ja Yussufin yllä kuvattu käytös vaatekaupassa sekä Ibrahimin käytös suomen tunnilla nostavat hetkellisesti näiden maahanmuuttajien arvoa sosiaalisessa hierarkiassa. Arvonmuutoksen käyttö huumoritekniikkana on näiden kohtausten kivijalka ja horjuttaa yhteiskunnassa vallitsevia valtasuhteita ja niitä ylläpitäviä stereotypioita tehokkaasti. Niiden käyttö edellyttää aina, että asteikolla alemmas jää joku, mieluiten katsojan mielestä epämiellyttävä henkilö. Edellä mainittu seikka selittää mielestäni sitä, miksi kaikki arvonmuutosta hyödyntävät kohtaukset eivät saaneet yhtä suurta suosiota kuin edellä mainitut tilanteet. Huumorin onnistumisesta kertoo se, että kohtauksille nauroivat sekä suomalaistaustaiset että maahanmuuttajataustaiset katsojat. Varsinkin maahanmuuttajataustaisten reaktiot katselutilanteessa olivat nautinnollisia, mikä johtunee siitä, että kerrankin maahanmuuttajat ovat arkisissa tilanteissa vahvoilla ja tarjoavat samastumiskohteen, ja suomalaiset ovat puolestaan altavastajina. Suomalaistaustaiset tuskin samaistuvat sarjan maahanmuuttajahenkilöihin ainakaan yhtä vahvasti, mutta pitivät yhtä kaikki hauskana tilanteita, jotka olivat uudenlaisia ja yllättäviäkin.

11.2 Suomalainen tango ja huono kielitaito

Vaikka vain kolmen ryhmähaastattelun perusteella ei ole järkevää eikä mahdollista tehdä pitkälle meneviä päätelmiä eikä yleistyksiä, niin vertailen kuitenkin suomalaistaustaisen ryhmän eroja maahanmuuttajataustaisiin ryhmiin muutaman teeman osalta, joiden kohdalla ero oli varsin selkeä. Niiden avulla voidaan päätellä jotain siitä, kokevatko suomalaistaustaiset Mogadishu Avenuen huumorin eri tavalla kuin maahanmuuttajataustaiset, ja miettiä myös sitä, mistä erot johtuvat. Pitäydyn edelleen juuri sellaisissa kohtauksissa ja tilanteissa, jotka naurattivat katselun aikana, mutta otan huomioon myös ryhmäkesustelun aikana esiin tulleet mielipiteet ja kommentit. Aluksi esittelen muutamia kohtia, joille molemmat maahanmuuttajaryhmät nauroivat, mutta suomalaistaustaiset eivät.

11.2.1 Karnevalistinen tangoesitys

Ensimmäinen pelkästään maahanmuuttajataustaisia huvittaneista tilanteista on se, jossa Yussuf laulaa vaatekaupan kassalla Satumaata ja Mohammed tanssahtelee vieressä. Tilanteessa sorkitaan suomalaisille melkein pyhää tangoa ja stereotypiaa tangokuninkaallisista, sillä pukua on tultu ostamaan juuri siksi, että Muhammed haluaa leipoa Yussufista tangokuninkaan. Muhammed ja Yussuf käyttäytyvät hyvin epäsuomalaisesti ja ainoita kertoja koko aineistopätkän aikana toimivat

maahanmuuttaja-stereotypian mukaisesti. Iloisuus ja leikillisuus eivät kuulu suomalaisuuteen, sillä suomalaiset eivät koskaan voisi laulaa ja tanssia kaupassa (paitsi kenties humalassa). Sen sijaan tangoa sopii tulkita vakava ilme kasvoillaan suuren ja keskittyneen yleisön edessä Seinäjoen tangomarkkinoilla. Kohtauksessa parodioidaan suomalaisten vakavuutta ja vakavaa suhtautumista tangoon, ja asetetaan ne vastakkain muille kulttuureille ominaisen, rennomman elämänasenteen kanssa.

Kohtaus on itse asiassa niin absurdi, että sitä voidaan pitää karnevalistisena. Tavallisesti niin asiallinen asioimistilanne on muuttunut lauluesityksen näyttämöksi eli tilanne on kääntynyt pääläelleen. Efektiiä korostaa vielä kassan toisella puolella seisovan myyjän kyllästynyt ilme, minkä vuoksi hän jää tapahtumien ulkopuolelle ja tavallaan myös Muhammedin ja Yussufin pilkan kohteeksi. Outo asetelma aiheuttaa sen, että tilanne on tummaihoisten asiakkaiden hallussa eikä myyjällä ole muuta vaihtoehtoa kuin odottaa, että he palaavat normaalin käytöksen pariin ja maksavat. Kenties suomalaisille kohtaus oli liian vieraannuttava, eivätkä he osanneet suhtautua siihen, että maahanmuuttajat käyttäytyivät näin erikoisesti. Saattaa myös olla, että ryhmän jäseniä rajoitti ajatus siitä, onko sopivaa nauraa sille, että maahanmuuttajat käyttäytyvät (suomalaisten mielestä) erikoisesti. Maahanmuuttajille tangokuningas-stereotypia ei välttämättä aukea, eikä myöskään se, että lauluna on juuri Satumaa, mutta kenties he nauravat yksinkertaisesti sille, että maahanmuuttajien hyväntuulista käytöstä liioitellaan karrikoidusti.

Tangokuninkaalliset ovat perinteisesti olleet suomalaisia tai (harvemmin) romaneita, yhtään tummaihoista laulajaa tuskin on kisoissa nähty. Yhteensopimattomuus eli inkongruenssi on tekniikka, jolla tässä nauratetaan. Vitsi pyrkii horjuttamaan stereotypiaa, jolloin katsojan ajatusten pitäisi liikahtaa huomaamaan, että aivan hyvin myös ei-suomalaisen näköinen voi laulaa suomalaista tangoa, vaikka ei sitä välttämättä kaupassa tekisikään. Toisaalta katsoja voi myös päätyä ajattelemaan, että maahanmuuttaja ei missään tapauksessa soveltuisi tangokuninkaaksi lainkaan.

Ensimmäisessä, suomalaistaustaisista koostuvassa keskusteluryhmässä käytiin lyhyt keskustelu tangokuninkaallisista. Osallistujat puhuivat siitä, että maahanmuuttajista tulee sarjassa oikein myönteinen kuva ja suomalaiset ovat hivenen tyhmiä. Yllättäen A2 otti puheeksi Yussufin tangokuningaspyrkimykset.

A2: Nii ja sit jotenki se Muhammed vielä, ku se oikein ylisti sitä poikaansa, et se haluu, et siit tulee tangokuningas, seki jotenki

A3: Tango on kuiteski suomalainen juttu.

A4: Mä ainaki ajattelin siinä, et onkohan siinäki sit taas, ku se on tommonen, niinku tummaihonen, niin otetaanks sitä sit tangokuninkaaks, et onks siinäkin sit semmosii

A3: Niin, jos käytäis radiossa tangokuningaskisa, ni ei nähtäis, ni se vois olla eri tulos, eikä sanottais nimiä tai mitään

A4: Onhan jotain romaneita kai ollu..

Muut: On ollu joo

Keskustelijoiden mielestä olisi kuitenkin ilmeisesti hyvä, jos suomalaisuutta voitaisiin venyttää sen verran, että tangokuninkaas voisivat näyttää erilaisilta ja heillä voisi olla erilaisia nimiä kuin suomalaistaustaisilla. Heidän on silti vähän vaikea sopeutua yllättävään ajatukseen, eikä mielikuva tummaihoisesta tangolaulajasta äkkiseltään synny ihan luontevasti, vaan sitä pitää miettiä.

11.2.2 Virkavallan arvokkuus koetuksella

Maahanmuuttajataustaisilta kirvoittavat naurut myös Tyynen raiskaus-huudot, kun vartija on vienyt hänet takahuoneeseen ja käskenyt ottaa vaatteet pois. Koska kenenkään mielestä ajatus raiskauksesta tuskin on hauska, uskon, että kohtauksessa on kyse vallankäytöstä. Tyyne käyttää raiskauksesta syyttelyä aseena vartijaa vastaan, joka on aiheettomasti ottanut hänet kiinni ja epäilee myymälävarkaaksi. Vartijalle ei jää muuta vaihtoehtoa kuin päästää tyttö pois, jotta ei joutuisi epäilyksi raiskauksesta tai vähintäänkin noloon tilanteeseen. Kuten toisen ryhmän C5 toteaa, ”*Se oli paha, vähän nolo sille vartijalle*”. Kohtauksessa käytetään huumoritekniikkana arvonalennusta, sillä vartija menettää asemansa tuoman arvovallan, koska Tyyne kieltäytyy tottelemasta miehen käskyjä.

Maahanmuuttajataustaisille viranomaisia edustavan vartijan arvonalennus on huvittavaa, sillä he ovat kenties joutuneet itse viranomaisten tai virkavallan kanssa nöyryyttäviin tilanteisiin, joissa tavallisena ihmisenä joutuu olemaan julkisen vallan armoilla samaan tapaan kuin Tyynekin. Yksi haastateltavista mainitsi vartijan erikseen, kun kysyin, oliko nähdyssä pätkässä jotain ärsyttävää. Hän perusteli mielipidettään sanoen:

B2: Koska joskus olen huomannut, kun ulkomaalaiset menevät kauppaan, vartijat vain tulevat heidän perään, en mä tiedä miksi, ja väittää vain, he ovat varkaita.

Haastattelija: Toihan oli kyllä tossa, toi Tyyne oli suomalainen.

B2: Niin, mutta silti.

Toisin kuin haastattelijana oletin, silläkään ei ollut merkitystä, että virkavallan haastajana toimi suomalainen, vaan nuoret pystyivät samaistumaan häneen joka tapauksessa.

Pelkkään ohjelmatekstiin perustuvassa analyysissäni tulin siihen tulokseen, että kohtauksessa on kyse stereotypian kääntämisestä. Stereotyypin mukaista olisi, jos Tyynen sijaan varkaiksi luultaisiin maahanmuuttajia eli Muhammedia ja Yussufia, jotka ovat samaan aikaan samassa kaupassa. Tosin maahanmuuttajaa (jos kyseessä olisi ollut nainen) ei varmaankaan olisi voitu asettaa samaan tilanteeseen kuin Tyynä, sillä raiskaukseen vihjailu suomalaisen vartijan ja ulkomaalaisen naisen kohdalla voisi olla liian vaikea käsitellä, koska ulkomaalaiset naiset ovat kaksinkertaisesti alistettuja (Hiltunen 2006) ja suomalainen nuori nainen on maanmiehensä kanssa tasa-arvoisemmassa asemassa.

Tavallaanhan Tyne tekee saman kuin Muhammed, joka on soittavinaan vähemmistövaltuutetulle, mutta nyt pelotteena käytetään poliisia. Koska Tyne on nuori ja nainen, hän ei kuulu vallakkaimpaan kantaväestön osaan, joten maahanmuuttajien voi senkin vuoksi olla helpompi asettua hänen asemaansa. Kohtauksen kruunaa se, kun vartija heittää Tyynen ulos ja siellä tämä sanoo lähtiäisiksi vihjailevasti: ”*Ei se mitään, Marde. Oli kiva olla vaan lähekkäin, Marde. Sää olit varmaan hirmu väsyny, Marde. Kyllä se taas joskus toimii, Marde.*” Jokainen tietää, että Tyne vihjaa seksuaaliseen kyvyttömyyteen (aivan yhtä perättömästi kuin vartija epäili häntä varkaaksi), vaikka mitään ei suoraan sanotakaan.

11.2.3 Kielitaidosta tulee tärkeä

Kolmas kohta, jolle suomalaiset eivät nauraneet, mutta maahanmuuttajat nauroivat, oli Ibrahimin suomen tunnilla esittämä kommentti ”*Mä franchise mun vaimon kanssa. Mä franchise. On suomea, mä tiesin. Mä franchise naisten kosmetiikka, mä tule paljon rikas*”. Lauseesta on erityisen vaikea päätellä, mikä siinä oikeastaan naurattaa. Huumoritekniikka, jota lauseessa käytetään, voisi olla suomen puhuminen murtaen, sillä Ibrahim puhuu sarjassa esiintyvistä maahanmuuttajista suomea selvästi huonoimmin. Yksi kolmannen ryhmän pojista piti Ibrahimin puhetta kaikkein hauskimpana kohtana koko aineistopätkässä.

Haastattelija: mmm, no miks just se kohta on sun mielestä hauska?

C4: No, en mä tiedä, ku se puhui sillai aika hauskesti, perusmuodoilla melkein kaikki.

Kenties maahanmuuttajista on helpottavaa huomata, että eivät kaikki muutkaan osaa kieltä kovin hyvin, ja huumorin avulla voi myös käsitellä niitä häpeän tunteita, joita heikko kielitaito on omassa elämässä aiheuttanut. Toki moni tutkimuksen osallistujista osaa suomea varsin hyvin, joten naurun

syynä voisi olla myös ylemmydentunne Ibrahimiin nähden. Suomalaisia taas tämä kohta ei naurattanut kenties siksi, että he ovat oppineet, että on epäkohteliasta nauraa huonolle kielitaidolle.

Nauru saattaa kummuta myös siitä, mitä sanotaan juuri ennen tuota lausetta.

Ibrahim: Mä haluan mun vaimon kanssa f.. f..

Opettaja: Muistathan Ibrahim, että suomen kielessä on hyvin vähän f-alkuisia sanoja siitä huolimatta, että niitä spreijaillaan seiiniin.

Ibrahimin hapuilu huvittaa, koska katsojalle syntyy oletus, että hän saattaisi etsiä englannin kielen sanaa fuck, ja opettajan kommentti pelkästään vahvistaa oletusta. Kun f-kirjaimen takaa paljastuukin sana franchise, naurahtaa katsoja jännitteen laukeamiselle, sille, että Ibrahim ei sanonutkaan fuck, mutta olisi voinut sanoa.

Kielitaito nousi tärkeäksi myös Muhammedin kohdalla. Vaikka maahanmuuttajataustaiset nuoret ihailivat suuresti sitä, että mies puhui niin fiksuja, niin varmasti paljon iloa saatiin myös siitä, että hän osasi suomen kieltä niin hyvin. Toisen ryhmän B4 kehui Muhammedia sanoen ”*hieno aksentti*” ja B3 puolestaan totesi, että ”*Sitä vähän sillai aliarvostettiin, et se ei niinku ehkä osaa puhuu suomee, mut se osas varmaan paremmin kuin ne suomalaiset ite*”. Myös suomalaistaustaiset nuoret kiinnostivat huomiota kielitaitoon, mutta maahanmuuttajataustaisiin verrattuna suhtautuminen oli enemmänkin toteavaa. He arvostivat Muhammedin hyvää kielitaitoa ja pitivät Ibrahimin huonompaa suomea kielteisenä asiana. Koska suomalaistaustaisille suomen taito on itsestäänselvyys ja normi, ei siihen liity sen kummempia tunteita, vaan näkökulma on käytännöllinen: ketkä ovat kelpoja kommunikoimaan kanssamme. Sen ovat myös maahanmuuttajataustaiset huomanneet, sillä toisessa ryhmässä B4 kommentoi, että suomalaiset ”*ovat vähän epävarmoja, kun heidän kanssa puhutaan.. he kyselevät*”. Kenties hän tunnistaa suomalaisten pelon siitä, että jää itse naurunalaiseksi, jos ei ymmärrä toisen puhetta.

Tangoesitystä, vartijan nolaamista ja Ibrahimin kielitaitoa ei yhdistä mikään muu kuin se, että suomalaiset eivät nauraneet kohdille, mutta maahanmuuttajat nauroivat. Kuitenkin niistä voidaan päätellä, että huumorin syntymiseen tarvitaan sopiva suhde asiaan tai asioihin, joista vitsaillaan. Maahanmuuttajille sekä Tyne että Ibrahim tarjosivat samastumiskohteen, molemmat omalla tavallaan, ja kohtauksissa käsitellään asioita, jotka ovat heille tuttuja omasta elämänpäästä. Se, että virkavallan haastaminen oli Tyynen tehtävänä, antoi maahanmuuttajille kuitenkin sopivaa etäisyyttä asiaan, sillä jos vartija olisikin syytellyt varkaudesta aiheettomasti maahanmuuttajataustaista henkilöä, olisi kohtaus voinut aiheuttaa mieluummin suuttumusta kuin huvittuneisuutta (vrt. maahanmuuttajataustaisten suhtautuminen Rampen ja koulun rehtorin rasismiin myöhemmin tässä

luvussa). Tangoesitys sen sijaan on karnevalistista ilveilyä, joka antaa maahanmuuttajataustaisille jälleen tilaisuuden tuntea nousevansa suomalaisten yläpuolelle, sillä he voivat tuntea kuuluvansa samaan joukkoon kuin sekä myyjälle että suomalaistaustaisille katsojille hämmennystä aiheuttavat Muhammed ja Yussuf. Tango, suomalaistaustaisille äärimmäisen tuttu elementti, on viety kohtauksessa niin kauas tavanomaisista kehyksistään, että suomalaistaustaiset eivät osaa pitää tilannetta huvittavana vaan vieraannuttavana. Kyse on kenties myös siitä, että huonon itsetunnon omaavat suomalaiset eivät ole tottuneet siihen, että heidän tavoilleen nauretaan eivätkä osaa nauraa itselleen muiden kanssa. Tämän tulkinnan puolesta puhuvat esimerkiksi Ähläm Sähläm -ohjelman aiheuttamat reaktiot, sillä suomalaiset olivat hyvin närkästyneitä siitä, että maahanmuuttajat tekivät heistä ohjelmassa pilkkaa. Itsekriittinen, omaan ryhmään kohdistuva, huumori sen sijaan naurattaa, koska sen avulla pystytään vahvistamaan yhteenkuuluvuuden tunnetta. (Rappoport 2005, 8)

11.3 Henkilöhahmot ihastuttavat ja vihastuttavat

Mogadishu Avenuen keskeiset henkilöhahmot ovat kaikki stereotyyppien tiivistymiä ja heistä on lähtöisin tai heihin kohdistuu pääosin sarjan huumori. Siksi ryhmähaastattelussa keskusteltiin hahmoista erikseen, ja heihin liittyviä mielipiteitä tuli esiin myös silloin, kun puhuttiin kohtauksista ja niiden onnistumisesta. Jotkut hahmot kirvoittivat enemmän kommentteja kuin toiset, mikä johtui osittain varmasti siitä, että toiset esiintyivät pätkässä pitempään, osa miltei vain vilahti ruudussa. Eniten suosiota sai Muhammed, jonka moni nimesi hauskimmaksi hahmoksi koko ohjelmassa, kaikkiin muihin suhtauduttiin varsin ristiriitaisesti. Esille ei juuri noussut ajatuksia siitä, että hahmot olisivat liian stereotyyppisiä tai kärjistettyjä (suomalaistaustainen ryhmä A tekee tässä poikkeuksen), minkä saattaa selittää huumorin lajityyppi, johon sekä stereotyyppit että kärjistyksen olennaisesti kuuluvat. Kenties siksi ohjelman hahmoilta ei odotettu samanlaista realismia ja aitoutta kuin puhtailta draamasarjoilta. (Pöytäri 2007, 114–115; Ross 2000, 140)

11.3.1 Irina Totkusen hyökkäys on puolustus

On vielä yksi kohta, joka huvitti maahanmuuttajia, mutta ei suomalaisia. Irina Totkunen ja Mirkku ovat keskustelleet kiivaasti mattotelineellä, ja Irina on kehottanut Mirkkua puhumaan Rampen kanssa pankkiryöstöistä.

Mirkku: Seuraavan kerran, kun te läikytätte tota punaviiniä niiden miesvieraiden kanssa tohon matolle, ripotelkaa siihen ensin suolaa, se ei muuten lähde pois.

Irina: Tämä ei ole punaviintä, tämä on punajuurta.

Totkunen ottaa mattonsa ja kävelee pois, Mirkku jää seisomaan.

Mirkku: Perkele! (huutaa)

Mirkun kiroilu nauratti maahanmuuttajaryhmiä, ja muutama haastateltava mainitsi kohdan erikseenkin, kun kysyin mieleen painuneita hauskoja kohtia. Perustelu sille, miksi juuri tämä kohta oli hauska, oli yhdellä toisen ryhmän pojista yksinkertaisesti ”*Joku kiroili*”. Kuitenkaan pelkkä kiroilu ei varmaankaan aiheuttanut naurua, vaan ennemminkin se, että kovaääninen manailu todisti Mirkun tuntevan jääneensä keskustelussa tappiolle. Juuri ennen perkelettähän kumotaan stereotypia, kun Irina kertoo matolle kaatuneen punajuurta, ei punaviiniä, jota Mirkku olettaa hänen miesvieraidensa kanssa juoneen. Juuri tätä perustelua käyttää yksi toisen ryhmän tytöistä, joka piti kohtausta hauskana. Hän on itsekin muuttanut Suomeen Venäjältä ja on saattanut kohdata omassa elämässään venäläisiin liittyviä stereotypioita. Mirkun tapa reagoida keskustelun epäedulliseen päätökseen on hyvin suomalainen: kun asiat eivät suju, suomalainen pui nyrkkiä tai päästää huuliltaan kirouksen.

Kohtauksessa käytetään jälleen hyväksi arvonalennusta ja tyhmyydelle nauramista. Totkunen on koko kohtauksen ajan niskan päällä, sillä Mirkun aiheettomien syytösten sijaan hänellä on todellista tietoa Rampen, Mirkun aviomiehen, moraalittomasta toiminnasta. Hän vihjailee Mirkulle pankkiryöstöstä, mutta tämä ei miehensä touhuista tietämättömänä ymmärrä, mistä on kyse. Venäläisiin liitetään Suomessa usein myös epärehellisuuden ja rikollisuuden leima, mutta tässä tapauksessa rikollinen onkin Rampe eli asetelma on kääntynyt pääläelleen.

Suomalaistaustaisen ryhmän oli vaikea suhtautua tähän kohtaukseen. He puhuivat arvostavasti Irinasta, koska hän oli koulutettu, fiksun oloinen ja hyvännäköinen nainen, ja säälivät häntä, koska hän joutui siivoamaan vessoja. Suomalaiset kiinnittivät erityistä huomiota siihen, että Totkusella on lääkärin koulutus, vaikka hän Suomessa joutuukin tekemään siivoojan hommia. Ammatti sai osakseen kunnioitusta, mutta taustalla häilyy ajatus siitä, että on odottamatonta ja yllättävää, että maahanmuuttajalla on korkea koulutus. Samalla heitä kuitenkin ärsyttää se, että Irina etuilee Mirkkua röyhkeästi mattotelineellä ja tämän vihjailut rikollisuudesta.

A2: Ku se yritti puolustaa sil rikollisuudella, et jutteles miehes kans pankkiryöstöstä, ni se on jollain tavalla aika, mä en oikein tiedä, ku se ei kertonu mitään semmosii perusteita, ni siit tulee ihan semmonen, et mistä se nyt puhuu, tai sillai et, ei oikein perustellu juttujas.

Keskustelijat ilmeisesti samastuivat kohtauksessa Mirkkuun, koska heidän oli vaikea sulattaa Irinan hyökkäävää käytöstä, vaikka he pitivätkin hauskana sitä, että osoittautuu Mirkun olevan väärässä

luullessaan, että Irina on prostituoitu. Lopulta Mirkun suomalainen vaatimattomuus ja Irinan hyökkäävä käytös saivat ryhmän Mirkun puolelle ja Irinan tapa etuilla mattotelineellä tuomittiin.

A4: Nii, kyl mää ny itekin olisin varmaan suuttunu, jos mä olen menos mattotelineelle ja sit toinen tulee siihen maton kans ja valtaa sen koko, ni kyl siin vois vähän olla et hetkonen, mitä nyt.

/

A4: Ja sit ko se tulee sen maton kans siihen, ni siin näkyy hyvin se, millai suomalaiset sit vaan on vähän semmosii, et vaan sit väistää.

A2: Ja voi sit sanoo hiukan siihen tyyliin, et ”ole hyvä vaa” (matkii Mirkun ironisoivia äänenpainoja), antaa näyttää ainaki, et ei tällai.

A3: Kyl siihen kaks mattoo ois mahtunu.

A2: Nii, ko se pisti niitten kaikkien tankojen ylitte sen.

Kohtauksen aiheuttamat reaktiot kertovat paljon keskustelijoiden yleisestä suhtautumisesta Irina Totkuseen. Häntä arvostettiin, koska hän pystyi näpäyttämään Mirkkua punajuuri-komentillaan, mutta toisaalta häntä pidettiin ärsyttävänä. Irina Totkusen tehtävänä on kantaa venäläisiin liittyviä stereotyyppioita, vaikka hän onkin inkerinsuomalainen. Kuten venäläiselle naiselle sopii, hän on kaunis ja edustavan näköinen, mutta ehostus ja pukeutuminen eivät kuitenkaan ole kovin erilaisia kuin suomalaisilla. Vaikka hän on korkean koulutuksen saanut lääkäri, Suomesta hän ei ole saanut alansa töitä, vaan siivoaa vessoja. Ja stereotypiaan sopien häntä pidetään prostituoituna, huonona naisena.

Vaikka Irina näkyi aineistopätkän aikana ruudussa paljon kauemmin kuin Ibrahim, ei hän herättänyt yhtä paljon keskustelua. Maahanmuuttajaryhmät puhuivat Totkusesta tuskin ollenkaan. Kuten yksi kolmosryhmän jäsenistä sanoi:

C1: Siellä ei ole kukaan muu paitsi Muhammed ja se Ibrahim. Siinä se on. Naiset oli, pieni catfight, naiset tappelee.

En tiedä, heijastuuko taustalle ikivanha ajatus siitä, että todelliset asiat hoidetaan miesten kesken ja naisten mielipiteillä ja ajatuksilla ei ole niin suurta merkitystä (tätä ajatusta korostaa vielä se, että naiset tappelevat nimenomaan mattotelineellä, sillä siivoaminenhan kuuluu naisten elämänpiiriin), vai onko kyse vain siitä, että Irinan hahmo ei ole yhtä tunteita herättävä kuin Ibrahimin tai Muhammedin. Mattoa läiskivä ja samalla huutava Totkunen ei nähtävästi lopultakaan onnistu olemaan kovin vakuuttava, vaikka dialogin tasolla hän selviytyykin tilanteesta Mirkkua paremmin.

11.3.2 Rampe Turakainen on suomalaisten mieleen

Ainoa kohta, jossa suomalaistaustaiset nauroivat, mutta kukaan maahanmuuttajataustaisista ei, on se, kun Rampe istuu vessanpöntöllä ja toteaa lakonisesti Mirkulle, että maahanmuuttajista on pelkästään haittaa. Tähän johtopäätökseen mies on tullut, kun Mirkku on ensin ihmetellyt hänen suhtautumistaan maahanmuuttajiin:

Rampe: Mulla ei ole mitään venäläisiä ja somaleita vastaan, kunhan pysyvät Venäjällä ja Somaliassa.

Mirkku: Olithan sä ittekin parikymppisenä Trållhättanissa puoli vuotta.

Rampe: Se on eri asia.

Mirkku: Miten niin?

Rampe: Meikä teki töitä.

Mirkku: Niinhän se Muhammedkin tekee.

Rampe: Niin tekee, mun töitä.

Mirkku: No, jos se tekee töitä, se vie sulta duunit. Jos se makaa himassa, se tekee silti sun mielestä väärin.

Rampe: Siinä näet. Niistä ei ole mitään muuta ku haittaa.

Kohtauksessa käydään läpi kenties kaikkein tyypillisimpiä stereotypioita, joita suomalaiset maahanmuuttajiin liittävät, mutta niiden rinnalla näyttäytyy kuitenkin stereotypia suomalaisesta perusjuntista rassukasta, joka henkilöityy tietysti Rampeen. Suomalaistaustaiset pitivät keskustelua huvittavana, mutta maahanmuuttajien saattoi olla liian vaikea nähdä kärjistystä hauskana, kenties siksi, että he liian usein törmäävät näihin maahanmuuttaja-stereotypioihin, vaikka niitä ei ääneen lausuttaisikaan. Suomalaisten itseensä liittämät stereotypiat ovat tietysti suomalaisille tutumpia kuin maahanmuuttajille, joten suomalaiset voivat harrastaa itseironista, mutta samaan aikaan sympatisoivaa naureskelua oman kansansa resupekoille. (vrt. Rappoport 2005, 8)

Kaiken kaikkiaan suomalaistaustaisten suhtautuminen avoimen rasistiseen Rampeen oli selkeästi myönteinen, kun taas maahanmuuttajataustaiset eivät pitäneet hahmosta ja tämän käytöksestä. Rampe Turakainen on stereotyyppisen suomalaisen perusjuntin perikuva, ja sarjan suomalaisista henkilöihahmoista se, joka nousee eniten esille. Hän pukeutuu epämuodikkaisiin farkkuihin ja farkkutakkiin ja käyttää mainoslippistä. Työtöntä vahtimestaria ei ole liialla älykkyydellä pilattu: onhan hän pankkiryöstön tehtyään onnistunut hävittämään saaliinsa ja yrittää nyt epätoivoisesti etsiä syyllistä mitä mielikuvituksellisimpien johtolankojen avulla. Rampe on pesunkestävä rasisti

eikä pelkää laukoa ennakkoluulojaan ja mielipiteitään ilmoille. Itse hän kuitenkin pitää ajatuksiaan varsin sopivina ja oikeutettuina eikä varmasti pidä itseään rasistina. Aivan kuten hän toteaa: ”*Mulla ei ole mitään venäläisiä ja somaleita vastaan, kunhan pysyvät Venäjällä ja Somaliassa*”.

Maahanmuuttajataustaisilla oli Rampesta hyvin vähän sanottavaa. Kolmannessa ryhmässä C1 paheksui sitä, että Rampe oli tehnyt pankkiryöstön ja piti hahmoa kielteisenä. Toisessa ryhmässä Rampe nimettiin rasistiksi, joka itse ei ymmärrä olevansa rasisti. Rampesta annettujen vähäsanaisten kommenttien perusteella voi päätellä, että maahanmuuttajien mielestä Rampen kohdalla huumori ei ollut onnistunutta. Rasismia oli haluttu osoitella liioittelun avulla ja esittämällä Rampe hiukan hölmönä resukkana ja näin ehdottaa katsojalle tulkintaa, että rasismi on itse asiassa huono idea ja sekä Rampelle että rasismille on syytä nauraa. Naurun avulla katsoja voi nousta rasisti-Rampen yläpuolelle ja ymmärtää, että rasismi ei ole hyväksyttävää.

Maahanmuuttajanuoret eivät kuitenkaan tulkinneet Rampen hahmoa rasisminvastaiseksi eivätkä pitäneet häntä hauskana. Yksi toisen ryhmän keskustelijoista nimitti Rampea pelleksi ja kuivahko äänensävy kertoi, että hän ei tarkoittanut hupaisaa sirkusklovnia vaan ihmistä, jonka käytös hölmöydessään ärsyttää eikä ansaitse arvostusta. Jos stereotyyppistä ajattelua olisikin parodioinut maahanmuuttajahahmo, olisivat vitsit voineet naurattaa myös maahanmuuttajia. Juha Herkman korostaa, että sillä on suuri vaikutus, kuka huumoria ja vitsejä esittää. Jos vitsailijana on etnisen vähemmistön edustaja, on vitsillä mahdollista horjuttaa olemassa olevia valtarakenteita ja stereotyyppiä huomattavasti tehokkaammin kuin silloin, kun vitsailijana on valtaväestön jäsen. (Herkman 2000, 378) Ryhmähaastattelussa maahanmuuttajataustaiset osallistujat varmasti samaistuivat yhteen ryhmään, suomalaiseen maahanmuuttajavähemmistöön, ainakin sillä perusteella, että harva keskustelijoista oli saman etnisen ryhmän edustajia kuin Mogadishu Avenuen hahmot, mutta silti he pystyivät samaistumaan näihin.

Suomalainen keskusteluryhmä sen sijaan piti Rampesta ja arvioi tämän hauskaksi. Heidän mielestään hauskuus syntyi ennen kaikkea siitä, että Rampe oli vähän yksinkertainen, mutta myös suomalaisiin liittyvien stereotyyppien yhdistyminen Rampessa nauratti.

T2: Ko näkyy just tota suomalaista tyyppillistä, istuu vessassa, lukee lehteä, ovi auki ja sit sanoo, et ei noista oo mitään hyötyä, perustuu jotenkin, näyttää niinko, et onk hänestä jottain hyötyä, ko hän istuu tuolla ja..

T3: näyttää oikein, et suomalaiset on tämmösii rönttäsi.

/

T2: jotenkin semmosta perussuomalaista, et ei kaikki oo niin fiksuja

Siihen suomalaistaustaiset eivät ota suoraan kantaa, mitä mieltä ovat Rampen rasisista kommenteista, mutta alentuva ja huvittunut suhtautuminen mieheen antaa ymmärtää, että keskustelijat nauravat juuri rasismien ja tyhmyyden yhdistämiselle, sille, että rasistinen Rampe on sarjassa altavastaajana.

11.3.3 Karnevalistinen hahmo Muhammed Turakainen

Henkilöhahmoista suosituimmaksi nousi ehdottomasti Muhammed, jonka moni nimesi hauskimaksi hahmoksi koko ohjelmassa. Muhammed Turakainen on tummaihoisen miehen, joka toimii teini-ikäisen poikansa yksinhuoltajana. Hän on sanavalmis ja vaikka puhuukin suomea murtaen, ei hänellä ole ongelmia ymmärtää muita tai ilmaista itseään. Hän pukeutuu hyvin länsimaisesti ja tyylikkäästi, on ilmeisen älykäs ja käy töissä. Kaupan päälle hän on vielä erityisen ihastunut Suomeen, jota pitää kotimaanaan eikä halua koskaan muuttaa pois.

Hän ei siis olekaan tavanomaisten stereotyyppien mukaisesti laiska ja työtön tai vähemmän älykäs kuin suomalaiset. Hän ei kuljekaakaan kaukana päällään ja pitäytyy sitkeästi vain oman kulttuurinsa tavoissa välittämättä siitä, että asuu nyt toisessa kulttuurissa. Hän ei myöskään suhtaudu naisiin alistavasti tai alentuvasti, vaan päinvastoin piiskaa itse mattonsa, hoitaa kotinsa ja poikansa. Ja mikä erikoisinta, hän ei suostu suomalaisten nälkittäväksi eikä alistu rasismille, vaan vastaa epäkohteliaisuuksiin samalla mitalla, mutta aina tyylikkäästi.

Muhammedin hahmo kantaa käännettyjä stereotyyppisiä, jotka Hall (1999, 211–212) mainitsee yhtenä keinona stereotyyppien murtamiseen. Tosin kääntämistekniikkaa saattaa kääntyä itseään vastaan ja alkuperäiset stereotyyppit korvautuvat positiivisiksi tarkoitettujen piirteiden negatiivisilla yksinkertaistuksilla (mt. 214–215). Lisäksi Muhammedin hahmossa on piirteitä Rappoportin kuvaamista Lenny Brucen ja Richard Pryorin tapauksesta, jossa ennakkoluulojen avoin kohtaaminen kääntyy positiiviseksi, kun ennakkoluuloista tehdäänkin pilkkaa eikä niitä paeta tai pelästyä. (Rappoport 2005, 160)

Muhammedia voidaankin pitää karnevalistisena hahmona, joka alistetun asemassa ottaa hetkeksi ylempiensä vallan haltuunsa ja kääntää valta-asetelmat pääläelleen. Hän käyttää hyväkseen korkeakulttuurin tyyliä eli puhuu hyvin sivistyneesti, hienoin sanakääntein ja lähes kirjakielellä. Hän osoittaa sivistyksensä viittaamalla Suomen kansalliskirjailijaan J. L. Runebergiin ja antiikkiin, joka on kulttuurin ja sivistyksen kehto. Monessa tilanteessa juuri Muhammediin tiivistyy nautinto alistettujen valta-asemasta, mikä on karnevalismille olennaista. (Nikunen 1996, 74, 76)

Kun Muhammed suomen tunnilla ylistää Suomea puheessaan maamme lippu kädessään, Marimekon paita yllään ja julistaa haluavansa suomalaiseksi, on hänen intonsa niin liioiteltua, että herättää jopa epäuskoa. Sen lisäksi, että Muhammed heiluttaa lippua, hän mainitsee pitävänsä lenkkimakkaraa, joka on myös suomalaisuuden symboli. Hän rikkoo siis suomalaisuuden stereotypiaa mahduttamalla itsensä siihen mukaan. Samalla hän on epäilyttävän tyytyväinen oloonsa täällä, eikä moinen positiivisuus oikein istu suomalaisten pirtaan. Opettaja kiittelee Muhammedin puhetta ja lisää saman tien, että mimiikka on maahanmuuttajien ongelma, joka voi estää työpaikan saannin. Hänen mukaansa suomalainen elehtii vain hukkuessaan, mikä on tietysti selkeää liioittelua, mutta kuvaa hyvin stereotypiaa suomalaisista tönkkönä ja jurona kansana. Muhammed on siis tavallaan suomalaisempi kuin moni suomalainen, mutta samalla myös vähän parempi, ei ollenkaan niin juro kuin suomalaiset keskimäärin elehtiessään ilmeikkäästi. Samalla paljastuu se ajatus, että suomalaiset tosiaan ovat niin suvaitsemattomia, että jos joku elehtii vilkkaammin kuin ”me”, hän ei voi saada työpaikkaa.

Marie Gillespien mukaan yksi tapa sojautua rasismilta on sopeutua nopeasti uuteen yhteiskuntaan. Jotkut siirtolaiset menevät jopa niin pitkälle, että hylkäävät ja kieltävät oman kulttuurisen taustansa ja ryhtyvät käyttäytymään, pukeutumaan ja puhumaan aivan kuten brittiläinen keskiluokka. Muhammedin käytös Mogadishu Avenuessa muistuttaa hyvin pitkälti juuri tätä naamioitumista, mutta hänen käytöksensä on niin liioiteltua, että se on humoristista. Samalla tavalla englantilaisuuteen naamioitumista hyödynnetään huumorikeinona Goodness Gracious Me:ssä. Esimerkkinä Gillespie mainitsee sketsin, jossa intialaiset haluavat välttämättä tulla kutsutuiksi brittiläisillä nimillä. (Gillespie 2004, 10)

Muhammedin puhe nousi esiin myös ryhmäkeskusteluissa. Kolmannessa ryhmässä pidettiin huvittavana vastakohtaa, jonka se toi Ibrahimin kiivaalle puheelle, ja ensimmäinen, suomalaistaustaisista koostuva ryhmä tuntui olevan otettu siitä, miten innokkaasti Muhammed puhui Suomen ja suomalaisuuden puolesta. Toisaalta suomalaiset pohtivat, mielistelikö Muhammed opettajaa puheellaan. Kohtaus jäi kuitenkin vaatekauppa- ja poliisikohtausten varjoon, ja syynä on varmasti se, että tunnilla Muhammedilla ei ollut suomalaista ”vastustajaa”, jota hän olisi nokitellut. Arvonmuutosten voisi näin ollen päätellä toimivan paremmin kuin liioittelun.

Maahanmuuttajataustaisissa ryhmissä Muhammedia kehuttiin itsevarmaksi ja arvostettiin sitä, että hän osasi vastata kaikkiin kysymyksiin ja puhua niin ”hienosti ja selvästi”. Nuoret kertoivat pitävänsä siitä, miten Muhammed puhuu, mutta uskoakseni ihailu kohdistuu kielen teknisen

osaamisen, lausumisen tai aksentin, ohella ennen kaikkea siihen, mitä Muhammed puhuu. Tosiasiassa nuoret pitävät siitä, että Muhammed osoittaa puheillaan oman älykkyytensä ja pystyy jättämään suomalaiset varjoonsa.

Kolmannessa ryhmässä Muhammediin suhtauduttiin myös hieman ristiriitaisesti. Yksi ryhmän pojista, C2, piti Muhammedista, mutta syytti tätä liian puheliaaksi, mihin toinen poika ryhtyi kertomaan omaa käsitystään Muhammedin edustamasta stereotypiasta. Keskusteluotteesta näkee, että pojat tulkitsevat ohjelmaa hyvin eri tavoin.

Haastattelija: Entäs sitte, jäiks teille joku noista hahmoista silleen erityisesti?

C2: Se Muhammed oli aika ärsyttävä, mutta hauska.

Haastattelija: Ai jaa, miks se oli ärsyttävä?

C2: Se selittää paljon.

Haastattelija: Onks se liian paljon äänessä?

C2: Joo.

Haastattelija: No mut sit kuitenkin hauska?

C1: Se on se stereotyyppi, että musta mies ei osaa, mutta vaan yrittää selittää, kyllä hän osaa. Hän on pieni show-off.

C2 pitää itse Muhammedista ja on aiemmin maininnut erityisen hauskaksi kohdaksi sen, kun Muhammed soittaa vähemmistövaltuutetulle. Hän tuntuu kuitenkin samaan aikaan tulkitsevan Muhammedin hahmoa suomalaisten näkökulmasta ja sanoo siksi, että mies on ärsyttävä, koska selittää niin paljon. Taustalla on Muhammedin taito nolata suomalaiset keskustelukumppaninsa puheellaan, mikä saa hänet näyttämään itsevarmalta. C2 uskoo, että suomalaiset eivät moista käytöstä suvaitse, ja soisi sen vuoksi Muhammedin olevan hillitympi.

Edellä eriteltiin pääasiassa niitä ajatuksia, joita maahanmuuttajataustaiset ryhmät esittivät Muhammedista. Myös suomalaistaustaiset nuoret pitivät Muhammedin hahmosta, mutta he olivat selvästi yllättyneitä siitä, että hahmo oli stereotypian vastainen. Kun A4 kommentoi, että ”*kuitenki näyttää olevan ihan tommosis siisteis vaatteis ja sillai, et tulee semmonen olo, et varmaan niinko käy töis ja, ihan varmaan semmonen kunnan kansalainen*”, voi rivien välistä lukea, että oletusarvo on ollut toisenlainen, sillä muuten ei olisi ollut erityistä syytä kiinnittää huomiota Muhammedin vaatetukseen (joka oli hyvin samanlainen kuin kellä tahansa siististi pukeutuvalla kaduntallaajalla) tai todeta, että hän on kunnan kansalainen. Saman asian sanoo suuremmin A1 myöhemmin keskustelussa:

”Yleensä kuitenkin pidetään sillai, et tummaihoset on jotenki huonommin koulutettuja tai tietäis vähemmän, ja sit täs on tää sit, ku tietää paljon, siel poliisikuulustelussakin paljon

enemmän ku se poliisi.”

Samalla keskustelija tulee tiivistetysti pukeneeksi sanoiksi myös sen, miksi Muhammed suomalaistenkin mielestä on hauska hahmo. Ryhmän jäsenet nimittivät Muhammedia symppikseksi ja sanavalmiiksi ja pitivät hyvänä sitä, ettei tämä ole ”mikään nössö”. Lisäpisteitä Muhammed saa hyvästä kielitaidostaan, halustaan olla suomalainen ja siitä, ettei halua muuttaa pois Suomesta. Muhammed vaikuttaa sopeutuneen Suomeen hyvin, ja vaikka hän nokittelee suomalaisia, hän tekee senkin hyvin miellyttävällä tavalla. Lisäksi Muhammedille toiseksi jäävät henkilöt, jotka pääasiassa eivät ole erityisen sympaattisia tai mukavia, vaan enemmänkin sellaisia, joista katsojan ei ole edes tarkoitus pitää.

Herääkin kysymys siitä, onko Muhammed suomalaisten mieleen siksi, koska hän on mukava, ystävällinen, suomalaisen oloinen ja loppujen lopuksi vaikuttaa suomalaisesta näkökulmasta kovin harmittomalta. Ei liene kovin vaikeaa hyväksyä ihmistä, joka vakuuttaa haluaan suomalaistua, on ystävällinen ja on omaksunut suomalaisten kulttuuriset tavat. Loppujen lopuksi sanailusta vaatekaupassa tai poliisiasemalla on kuitenkin varsin vähän harmia kenellekään. Suomalaistaustaiset eivät välttämättä tunnistaakaan Muhammedin karnevalistista olemusta, sitä, että hän suomalaisuuteen naamioituneena pyrkii kääntämään valta-asetelmia päällelleen. He pitävät roolihahmon suomalaisuusintoa lähinnä myönteisenä asiana eivätkä näe sen ironiaa. Niin kutsutun suomalaisuutensa varjolla Muhammed saa heiltä anteeksi sen, että hän nousee arvohierarkiassa suomalaisten tasolle. Ibrahimisiin he suhtautuvat kielteisemmin, koska tämä ei olekaan ”niin suomalainen mieleltään”. Muhammed saa myös suomalaiset näyttämään asteen verran paremmilta, kun ei loukkaannukaan heidän alentavasta käytöksestään.

A4: Niin ja ehkä seki, et ei kaikki ihmiset nyt Suomessa oo niin rasistisii, et löytyy niit semmosii ketkä osaa ajatella vähän niinku laajemminki.

Kommentti liittyy ennen kaikkea siihen, että opettaja suhtautuu myönteisesti ja varsin ihastuneesti Muhammediin suomen tunnilla, mutta kommentoijan mielestä Muhammed ilmeisesti toimii todisteena siitä, että eivät kaikki suomalaiset suhtaudu maahanmuuttajiin rasistisesti, jos kerran Muhammedkin pystyy olemaan näin positiivinen ja pitämään Suomesta. Aivan varauksetta suomalaistaustaiset eivät silti Muhammediin suhtautuneet.

A1: Nii, ja jotenki ajattelee, et saattaa jotain kuitenkin, jotka on vähän rasistisempii, ni niit voi alkaa, saattaa kyl alkaa ärsyttää, et siit Muhammedistaki on tehty niin hirveen semmonen.. sympaattinen ja..

11.3.4 Ristiriitainen Ibrahim

Ibrahim on oikeastaan vastakkainen esimerkki maahanmuuttajasta kuin Muhammed, sillä hän inhoaa Suomea, ei puhu kieltä kovin hyvin ja haluaa muuttaa Saksaan. Mielikuva hänestä on vihamielinen ja ehkä vähän pelottava, mitä vahvistetaan vielä tuomalla esille, että hän on muslimi. Tosin Ibrahimin uhoaminen saattaa lipsua jo naurettavuuden puolelle varsinkin siksi, että opettaja ei ota häntä kovin vakavasti. Joka tapauksessa häntä ihailtaan, koska hän uskaltaa sanoa mielipiteensä ääneen (Suomi on paska maa), mikä sopii taas siihen stereotypiaan, että maahanmuuttajat ovat kiittämättömiä eivätkä osaa arvostaa kaikkea sitä hyvää, mitä Suomi heille tarjoaa. Katsojalle Ibrahimin hahmo tuo selvästi enemmän haastetta kuin Muhammedin hahmo, sillä on paljon vaikeampaa päättää, miten Ibrahimiin suhtautuisi.

Suomalaistaustaiset nuoret paheksuivat Ibrahimia, koska hän ei ollut niin suomalainen kuin Muhammed.

A3: Kyl tuntuu, et hänel on vähän enemmän ennakkoluuloja Suomea kohtaan, et ei oo ihan niin suomalainen mieleltään.

A1: Ni ei sil ollu haluu oikein opetella suomen kieltä kunnolla, sil oli vaikeusii sen kaa.

Yksi ryhmäläisistä piti Ibrahimia yrmynä, minkä vuoksi suomalaisetkaan eivät kohtelee häntä hyvin, mistä seuraa taas se, että hän pitää Suomea paskana maana. Kommentoijan mielestä on siis Ibrahimin oma vika, jos ei pidä Suomesta.

Kaiken kaikkiaan Ibrahimia pidettiin ylpeänä ihmisenä, joka ei pidä Suomesta. Hänen rohkeuttaan kuitenkin ihailtiin. Yksi kolmosryhmän keskustelijoista, C4, nosti Ibrahimin omaksi suosikikseen hahmojen joukosta, mutta ei osannut perustella valintaansa muuten kuin sanomalla, että Ibrahimin puhetyyli oli hauska, koska hän puhui melkein pelkästään perusmuodoilla. C4 oli seurannut sarjaa televisiosta ja tiesi ohjelman tapahtumista paljon enemmän kuin pelkän 20 minuutin pätkän verran.

Kun kysyin tarkennusta, miksi hän pitää Ibrahimista, hän muisteli, että jossain jaksossa tämä löytää haulikon. Kyseessä on sarjan päätösjakso, jossa Ibrahim päättää puolustaa kotiaan ampumalla, jotta perhe ei saisi häätöä. Kukaan ei loukkaannu, mutta jännittäviä käännteitä jaksoon mahtuu. Haulikon käyttö sopii hyvin Ibrahimin hahmoon, joka pitää puoliaan aggressiivisestikin eikä aio luopua omista tavoistaan. C4, joka itse on asunut Suomessa jo yli kymmenen vuotta, paheksui kuitenkin sitä, että Ibrahim sanoi Suomea paskaksi maaksi.

C4: Se oli vähän niinku, sitä ei ois tarvinnu tapahtua, ku se asuu nytten siinä.

Vaikka vain yksi nuorista mainitsi Ibrahimin erikseen hahmona, joka oli hauska, niin kuitenkin

kohtaus, jossa Ibrahim piti puhetta, oli yksi niistä, joka nauratti eniten. Ibrahim onkin ristiriitainen hahmo, kenties siksi, että hän rikkoo stereotyyppioita ikävällä tavalla, negatiivisuuden kautta.

Maahanmuuttajahahmoista suurimman suosion sai siis sympaattinen Muhammed Turakainen, mikä ei olekaan ihme. Miellyttävistä ja itsevarmoista ihmisistä on helppo pitää, toisin kuin pelokkaista, vihamielisistä, työkeistä ja epävarmoista. Lisäksi Muhammed tarjoaa ”jokaiselle jotakin”: hän on maahanmuuttajataustainen, mutta samalla kuitenkin niin suomalainen kuin nyt maahanmuuttajan on mahdollista olla. Ja vaikka hän tekee suomalaiset naurettaviksi kerran toisensa jälkeen, hän tekee senkin kovin hellällä tavalla, toisin kuin Irina Totkunen ja Ibrahim. Rampen avoin rasismi ja se, että suomalaisten itseensä liittämät stereotyyppiat kärjistyvät hänessä, eivät ole omiaan herättämään maahanmuuttajataustaisissa myönteisiä ajatuksia, vaikka niitä huumorilla pehmennetäänkin, mikä ei ole kovin yllättävää. Itseensä kohdistuvaa arvostelua, varsinkin perusteetonta sellaista, on vaikea kestää, ja vielä vaikeampaa se on varmasti silloin, jos on jo valmiiksi sosiaalisesti heikommassa asemassa kuin arvostelija. (Berglund & Ljuslinder 1999, 121)

11.4 Välikohtaus koulussa muistuttaa rasismikokemuksista

Maahanmuuttajia kuvataan usein uhreina, jonkinlaisina rassukoina. Mogadishu Avenueessa uhrin roolia pääsee näyttelemään Yussuf, joka joutuu koulussa kiusaajien kohteeksi. Kun rehtori ryhtyy selvittämään tilannetta, tulee esiin toinen stereotyyppia, jonka mukaan ulkomaalaisen näköiset ovat automaattisesti ongelmatapauksia eivätkä puhu suomea. Vaikka oikeastaan mitään ei ole ehtinyt tapahtua, kutsuu rehtori avukseen seitsemän ihmistä tilannetta selvittämään ja lisää listaan hetken emmittyyään vielä tulkin. Stereotyyppia on kumoutunut jo ennen tätä kohtausta, koska katsojille on näytetty, että Yussuf on varsin kunnollinen poika, jonka suomen kielessä ei ole moitteen sijaa eivätkä pojatkaan ehtineet edes tapella. Kohtauksessa naurunalaiseksi jää rehtori, jonka tyhmyydelle hekotetaan.

Yussufin koulussa kokema välikohtaus herätti paljon tunteita. Kun Yussuf törmää käytävällä toiseen poikaan, joka nimittää häntä mokkaepiksi, kommentoi toisen ryhmän B5 jo kesken katselun ”*Lyö sitä*”. Keskustelussa hän piti kohtausta ärsyttävänä, ja ihmetteli, miksi Yussuf ei lyönyt vastustajaansa. Kolmannessa ryhmässä C1 puolestaan arvioi rehtorin kansliassa tapahtuvaa kohtausta sekä hauskaksi että tyhmäksi. Kun rehtori kutsuu yksinkertaista tilannetta selvittämään liudan ihmisiä luokanvalvojasta kuraattoriin ja koulupsykologiin, toteaa C1, että poliisi vain puuttuu joukosta, ja siksi kohtaus oli hauska (koska rehtori ylireagoi ja joutui näin hölmöksi). Samalla se on

myös tyhmä, varmaankin siksi, että C1 tietää, että näin voisi tapahtua oikeastikin eikä pysty sulattamaan rehtorin rasismia.

Hyvin samalla lailla, ärsyyntyneesti ja hivenen loukkaantuneesti, maahanmuuttajat reagoivat myös Rampen rasistisiin kommentteihin. He ikään kuin pyrkivät nousemaan tilanteen yläpuolelle, koska ymmärtävät, että suomalaiset käyttäytyvät niin liioitellun hölmösti, ettei siitä pitäisi välittää, mutta epäonnistuvat tässä kuitenkin, koska tilanteet herättävät heissä kiukkua. Reaktiot kertovat paljon siitä, millaista maahanmuuttajapoikien elämä Suomessa ja koulussa on, sillä jos kohta ei toisi mieleen omakohtaisia kokemuksia, eivät ohjelman herättämät tunteet varmaankaan olisi näin voimakkaita.

Erityisen suurta kiinnostusta kohtaukseen osoitti kolmannen ryhmän C2. Hän halusi tietää, mitä asiassa tapahtuu myöhemmin, näkemänsä pätjän ulkopuolella, mutta joutui tyytymään siihen, että asiaa ei puitu ohjelmassa enää enempää. Kohtauksen rooli C2:n tulkinnassa oli niin suuri, että kun kysyin, millaisen kuvan Mogadishu Avenue antoi suomalaisista, hän vastasi:

C2: No, semmonen kuva, että suomalaiset ovat huonoja, esimerkiksi se koulukiusaaja, se poika. Olikohan ne skinhead?

Kun kysyin ryhmältä, voisiko ohjelmassa tapahtuneita asioita tapahtua oikeassa elämässä, kertoi C2, että on joutunut koulussa tappeluun ja hänet on viety rehtorin luo. Hän jatkoi vielä, että on ollut toisessakin tappelussa, joka tapahtui ravintolassa, ja silloin toisena osapuolena oli puukolla varustettu huumehörhö. Kokemukset ovat olleet niin voimakkaita, että C2 jäsentää niiden avulla myös näkemäänsä televisio-ohjelmaa. Hänen elämässään on ilmeisesti tärkeää tietää, kuka on hänen puolellaan ja kuka häntä vastaan.

Kolmannessa keskusteluryhmässä rasismista käytiin lyhyt sananvaihto, mutta hyvin nopeasti osallistujat itse tukahduttivat keskustelun aiheesta. Ensin C1 kertoo, miten häntä ei suostuttu palvelemaan Helsinkiläisessä kelloliikkeessä, vaan myyjä väitti, että kellon hihnan toimittamisessa kuluu kuukausia eikä näin ollen kannata nähdä tilaamisen vaivaa.

C1: Ja meillä on yks hieno bussikuljettaja

Haastattelija: Täällä Tampereella?

C3: Hän on vähän rasisti. Hän on mies

C1: Etkö ollut samaa mieltä, kun tulit samalla bussilla?

C2: Mä en välitä.

C1: Sä et välitä, mut sitten täällä on, tämä on huumorin, ei psykologian tunti.

C2 ei selvästikään halua puhua rasistisesta bussikuskista, mutta aivan hetken kuluttua hän ottaa itse

puheeksi kokemansa tappelut. Kenties välinpitämättömyys rasismia kohtaan on hänelle selviytymiskeino, ja rasismiin reagoimisesta seuraisi vain ongelmia. Siksi omat tunteetkin on hyvä pitää piilossa niin kauan kuin välinpitämättömyyden avulla voi pysyä poissa ongelmista ja välttää välikohtaukset.

Kolmannessa ryhmässä keskustelu soljui useampaankin otteeseen siihen, mitä nuoret olivat kokeneet elämässään. Nuoret olisivat varmasti puhuneet arkipäiväisistä rasismikokemuksistaan enemmänkin, jos haastattelulle olisi ollut paremmin aikaa ja olisin rohkaissut heitä. Nyt keskustelijat lopettivat varsinaisen aiheen ulkopuolelle soljuvat keskustelut pääasiassa itse, kun muistivat, että puheen piti pysyä huumorissa. Samalla lailla Nikunen (2007, 57) kertoo, että tutkimuskeskustelun aikana maahanmuuttajataustaiset nuoret saattoivat jakaa kokemuksiaan ja kertoa kohtaamastaan rasismista muille oppilaille.

11.5 Suomalaiset, maahanmuuttajat ja heidän suhteensa

Nuorilla oli myös hyvin erilaisia mielipiteitä siitä, millaisen kuvan Mogadishu Avenue antaa suomalaisista, maahanmuuttajista sekä heidän suhteistaan ja ohjelman vaikutuksista. Vaikka yksittäisiä kohtauksia tulkittiin hyvin syvällisestikin, tuntui yleiskuvan pohtiminen silti olevan hankalaa. Suomalaistaustainen ryhmä piti ohjelman suomalaisia hyvin perisuomalaisina, vähän yksinkertaisina niin kuin suomalaisista yleensä heidän mukaansa ajatellaan. Toisaalta ryhmän jäsenet olivat kauhuissaan siitä, että suomalaiset ovat niin ennakkoluuloisia, mutta arvelivat ohjelman tekevän kärjistyksiä ja löysivät toisaalta suomalaisista myös suvaitsevaisuutta.

A2: Mun mielestä aika hyvin pistettiin kyl sillä tavalla suomalaisiakin pilkaks, et ne ... piti niinku alempiarvoisina niit muita ja sit ne saiki vähän niinku nenilleen.

Keskustelussa nousi esiin myös ajatus siitä, että suomalaiset pannaan ohjelmassa vähän liiankin matalaksi, mikä voi ärsyttää joitakin suomalaisia, erityisesti rasisteja. Maahanmuuttajaryhmissä ohjelman suomalaisista löytyi myös ristiriitaisia mielipiteitä. Jonkun mielestä osa suomalaisista oli kohteliaan tasa-arvoisia, osa taas rasisteja. Toinen luetteli kaikki suomalaiset, joista ei ohjelmassa pitänyt, ja listaan tuli enemmän suomalaisia hahmoja kuin sen ulkopuolelle jäi. Toisessa ryhmässä oleva tyttö piti ohjelman suomalaisista antamaa kuvaa hyvin todenmukaisena.

B2: Jotkut suomalaiset epäilevät ulkomaalaiset, ajattelevat, että he tekevät kaiken paha, mutta se ei ole totta.

Kolmannessa ryhmässä yksi pojista, C2, oli sitä mieltä, että ohjelma antoi ulkomaalaisista huonon

kuvan, koska he ärsyttivät suomalaisia. Hän siis tulkitsee ohjelmaa suomalaisten kannalta. Ehkä se kertoo jotain hänen todellisuudestaan: kenties hänen on jatkuvasti yritettävä ymmärtää maailmaa suomalaisten kannalta, jotta ei tulisi ärsyttäneeksi heitä. Toinen poika taas, C4, oli sitä mieltä, että ohjelmassa ulkomaalaiset olivat suomalaisten kanssa tasa-arvoisia tai ehkä jopa vähän paremmassa asemassa kuin suomalaiset. Toisessa keskusteluryhmässä poikakaksikko toi esiin ajatuksen siitä, että ulkomaalaisten tapa puhua suomea on erilainen kuin suomalaisten, mutta silti ihmiset yleensä saavat selvää toisistaan. Vaikuttaa siltä, että maahanmuuttajat tulkitsevat ohjelmaa pitkälti omien kokemustensa kautta, jolloin on aivan järkeenkäypää, että puhe kääntyy mieluummin maahanmuuttajien ja suomalaisten suhteisiin, joita he kokevat ja näkevät omassa elämässään joka päivä, kuin siihen, miltä maahanmuuttajat ryhmänä vaikuttavat, sillä harvoin he varmastikaan joutuvat tarkastelemaan omaa viiteryhmäänsä ulkopuolelta.

Tein tutkimuksessani saman huomion kuin Kaarina Nikunen (2007, 68) omassa maahanmuuttajataustaisiin nuoriin kohdistuvassa vastaanottotutkimuksessaan: maahanmuuttajataustaiset nuoret identifioivat itsensä ulkomaalaisiksi, eivät maahanmuuttajiksi. Kukaan osallistujista ei käyttänyt maahanmuuttaja-sanaa, vaikka itse toistin sanaa kysymyksenasettelussani jatkuvasti. On vaikea analysoida, mistä puhetapa johtuu, mutta kenties se kielii siitä, että nuoret kokevat itsensä vahvasti suomalaisen yhteiskunnan ulkopuolisiksi.

Kun kysyin keskustelijoilta siitä, millaisia suomalaisten ja maahanmuuttajien suhteet olivat ohjelmassa ja voisiko ohjelma vaikuttaa todelliseen elämään, olivat nuoret hyvin epäilevällä kannalla. Toisessa tutkimusryhmässä moiset ajatukset suorastaan tyrmättiin.

Haastattelija: Mitä te luulette, ku on paljon sellasia suomalaisia, jotka ei välttämättä kohtaa ollenkaan ulkomaalaisia tai maahanmuuttajia omassa elämässään, ni voisko tää ohjelma jotenkin muuttaa niiden käsityksiä siitä, millasia maahanmuuttajat tai ulkomaalaiset on?

B5: No ei, ku kaikki ihmiset on erilaisia, ettei yks ulkomaalainen voi vaikuttaa, et kaikki ulkomaalaiset on semmosii

B4: Nii

Haastattelija: No entäs, voisko toi jotenki vaikuttaa siihen kuvaan, joka teillä maahanmuuttajilla on suomalaisista? Vai onks se just tollanen ku tossa ohjelmassa oli?

B2: Yksi sarja ei voi vaikuttaa niin voimakkaasti, tarvitsee monta televisiosarjaa.

Nuorten ajatukset olivat siis samoilla linjoilla kuin Berglund ja Ljuslinder (1999, 159), jotka totesivat tutkimuksessaan, että koska huumoria tulkitaan totuttujen kulttuuristen koodien ja huumorille asetettujen odotusten varassa, ei mikään huumori pysty muuttamaan ihmisten maailmankuvaa tai ajatuksia kovinkaan paljon.

Yksi ero maahanmuuttajataustaisten ja suomalaistaustaisten välillä oli, että maahanmuuttajat pitivät Mogadishu Avenueta ja sen suomalaisista ja maahanmuuttajista antamaa kuvaa varsin realistisena tai ainakin hyvin lähellä sitä, millaista tosielämässä on. Suomalaiset sen sijaan sivusivat useaan otteeseen sitä, että ohjelma liioittelee ja kärjistää suomalaisten ominaisuuksia ja käytöstä eikä toisaalta anna maahanmuuttajistakaan kokonaista kuvaa. Kyse saattaa olla siitä, että suomalaistaustainen ryhmä ei juuri arjessaan kohtaa maahanmuuttajia, joten heidän mielikuvansa perustuvat pitkälti tiedotusvälineisiin, kun taas maahanmuuttajat joutuvat jatkuvasti törmäämään stereotyyppioihin ja ennakkoluuloihin.

Ensimmäiselle tutkimusryhmälle, joka koostui pelkästään suomalaistaustaisista nuorista, kysymykset tuottivat eniten päänvaivaa. Ohjelman pohjavirettä pidettiin aluksi vähän rasistisena, mutta pääteltiin kuitenkin, ettei maahanmuuttajia ohjelmassa pilkata, vaan pannaan halvalla suomalaisten ennakkokäsityksiä. Yksi keskustelijoista kommentoi aineistopätkää sanoen:

A4: Mut sit taas toisaalta ärsytti se, et miten niinku suomalaiset sit voi olla niin, että ku näkee jonku tommosen tummaihosen, ni heti täytyy olla jotenkin varuillaan ja sellaisia ennakkoluuloja.

Aluksi sarjaa kehuttiin myös sanomalla, että oli hienoa, etteivät maahanmuuttajat olleet ”mitään surkimuksia”. Maahanmuuttajista todettiin, että heissä on ”potentiaalia” ja ovat ”fiksujakin”. Kuitenkin myöhemmin keskustelussa kävi ilmi, että sarjassa tapahtuvaa maahanmuuttajien nousua sosiaalisella asteikolla ei pidettykään välttämättä kovin hyvänä, ainakaan jos ajatellaan sitä, miten sarja mahdollisesti vaikuttaa suomalaisten asenteisiin. Maahanmuuttajien arveltiin olevan ”liian hyvässä asemassa”, vaikka toisaalta sarja ”tasoitti” kuilua suomalaisten ja maahanmuuttajien välillä. Siinä missä toinen oli sitä mieltä, että monet sarjan maahanmuuttajista olivat ”paremmassa asemassa” kuin suomalaiset, oli toinen vastakkaista mieltä.

A1: Mä en tiedä, että oisko suomalaisista sit pitäny tehdä niin yksinkertaisia kuitenkaan, et siit saattaa tulla sit se fiilis

A2:.. et ei mekään nyt noin yksinkertasi tai sit voi ruveta ärsyttämään suomalaisia, et ei me nyt tollasii olla

|

A4: tos toisaalt tulee esiin aika hyvin, et ehkä se herättää enemmän just sillai ajattelemaan, et millanen asenne on itelläki noit maahanmuuttajii kohtaan

Ryhmäläiset uskoivat, että rasistiset ihmiset voivat pitää ohjelmaa huonona, koska suomalaisista on tehty niin tyhmiä. Keskustelijoiden mielestä maahanmuuttajia ei nosteta suomalaisten yläpuolelle, vaan heidän kanssaan samalle tasolle, mutta senkin arvellaan olevan jonkun mielestä liikaa.

A3: Varmaan toiset nauraa näille suomalaisten jutuille, ja sit toiset taas nauraa näiden maahanmuuttajien puolustuksille, et eri jutut on hauskoja riippuen siit omasta mielipiteestä.

Keskustelu kääntyy jossain vaiheessa siihen, että ohjelma ei anna kokonaista kuvaa maahanmuuttajista.

A2: Niin, siin on just se, että ei kaikki oo tommosii, maahanmuuttajat. Ei siinä näytetä ollenkaan sitä, mikä meillä on niinko käsitys ulkomaalaisista, että ei välttämättä kaikki oo just tollasii fiksuja.

A3: Niin ja jos se fiksuus puuttuu, ni voidaan väkivaltaanki turvautuu et, ja sit niist tulee taas nää jutut, et harvemmin tällasist puhutaan, et verbaalisest hyökkää

Heidän mielestään Mogadishu Avenuen maahanmuuttajista antama kuva poikkesi siitä, millainen kuva näistä yleensä tiedotusvälineistä annetaan. Ohjelmassa maahanmuuttajat ovat selkeästi paremmassa asemassa ja kaikin puolin ”kunnollisempia” kuin yleinen mielikuva antaa olettaa, mutta keskustelu kääntyi muun muassa siihen, että jostain on peräisin ajatus siitä, että maahanmuuttajat ovat rikollisia. Ryhmän osallistujat arvelivat, että maahanmuuttajista suurempi osa tekee rikoksia kuin suomalaisista.

Kyseessä on ilmeisesti jonkinlainen vastareaktio sille, että Mogadishu Avenuessa maahanmuuttajia esitetään stereotypiasta poikkeavalla tavalla, ja siksi nuoret ryhtyivät miettimään, mitä stereotypian taustalla on. Syynä oli luultavasti se, että osallistujilla aiemmin ollut mielikuva maahanmuuttajista joutui koetukselle Mogadishu Avenuen katsomisen vuoksi ja osallistujat painiskelivat myös sen kanssa, mitä arasta aiheesta voi sanoa ilman, että leimautuu itse rasistiksi. Epävarmuus ja ristiriitaisuus näkyvät muun muassa siinä, miten osallistujat puhuivat suomalaisten rasismista ja ennakkoluuloista yleisellä tasolla ja pysyttelivät itse tavallaan ulkopuolisina siitä ryhmästä, joka suhtautuu maahanmuuttajiin ennakkoluuloisesti. Rasistista käytöstä pidettiin luonnollisesti tuomittavana, ja sen seurauksetkin vilahtivat puheissa, sillä ryhmäläiset selittivät maahanmuuttajahahmojen käytöstä suomalaisia kohtaan useaan otteeseen sillä, että nämä ovat varmasti joutuneet kokemaan Suomessa kovia.

A3: (Muhammedista) Se on varmaan saanu jo aika paljon nuorempana paskaa niskaan täst, ni se on tottunu siihen, ni nyt se osaa antaa takasinki, et ku tää nuorempi ois jo niinku häipyny kaupasta ja antanu olla, et se ei niinku noussu sitä myyjää vastaan, ni tääl Muhammedille on kehittyny joku semmonen niinko muuri ja kyky niinko puolustaa itseään.

/

A2: (Irinasta) Mut kyl se seki sit hiuka, ku se toli tohon, ni oli hiuka töykee tota Mirkkuu kohtaan sillee, et se on aika paljon joutunu kestämään kritiikkii ja tolleen, ku se on tääl Suomes asunu.

A3: Sit on tympääntyny, ja suuttuu nopeemmin.

Ryhmän mielipiteet aiheesta olivat siis kovin ristiriitaisia, mikä kuvanee sitä, että ainakin ohjelma onnistui herättämään heissä uusia ajatuksia, mutta lopultakaan keskustelussa ei päästy mihinkään lopputulokseen. Keskustelu päättyi siihen, että yksi nuorista totesi:

A4: Meidän pitäis olla niinku ylpeitä, että tää on niin hyvä maa tää Suomi, että tulee tänne ja haluaa, että täällä on niinko asiat paremmin ku niiden kotimaassa.. ja sit niinku käyttäytyy sen mukaisesti.

Harmi, että sitaatista ei saa selville, pitäisikö ”sen mukaisesti” käyttäytyä maahanmuuttajien vai suomalaisten.

11.6 Tulkinnan vaikeus

Jo muutamat aiemmat poiminnat keskusteluista kertovat siitä, miten kulttuurisidonnaista ja sen vuoksi vaikeaa huumori on. Parhaana esimerkkinä tulkinnan moninaisuudesta ja tulkintavaikeuksista toimii kolmannen ryhmän jäsen C2. Hän on asunut Suomessa verrattain vähän aikaa, mutta puhuu suomea kuitenkin kohtuullisesti, välillä vähän hapuillen. (Kaikki keskustelijat käyvät kuitenkin lukiota suomeksi, joten heidän kielitaitonsa ei voi olla kovin heikko.) Hän kysyi muun muassa, onko ohjelma suomalaisten vai ulkomaalaisten puolella ja ihmetteli, oliko Muhammedin ja vaatekaupan myyjän välillä riitaa.

Muut eivät pitäneet relevanttina kysymystä siitä, kumman puolella ohjelma oli, koska olivat jo itse muodostaneet mielipiteen asiasta tai sitten ajattelivat, että ohjelman (ainakin näennäinen) tarkoitus ei ole ottaa puolia vaan viihdyttää, eikä selkeitä eroja suomalaisten ja ulkomaalaisten kohtelussa tule esille, vaan molempia ivataan, joskin eri tavoin. Muhammedin ja myyjän välistä kohtausta ei myöskään ihmetelty, joten ilmeisesti muut olivat osanneet lukea kohtausten pohjavireen eli sen, että rasistinen myyjä ei halua myydä ulkomaalaisille, ja Muhammed ei pidä käytöksestä ja tuo sen esille omalla tavallaan. On toki mahdollista, että kukaan muu ei vain kehdannut kysyä näitä kysymyksiä ääneen, mutta pääosin maahanmuuttajataustaisten lyhyistäkin kommentteista käy ilmi, että he ovat ymmärtäneet huumorin lähteen kohtauksissa.

Toinen mielenkiintoinen piirre, joka kolmannessa ryhmässä tuli esiin useammankin kerran, on C1:n tapa selittää kavereidensa puheita minulle. Ryhmässä oli kolme kaverusta, jotka kaikki ovat kotoisin Afganistanista. C2 ja C3 ovat veljeksiä ja C1 on heidän ystävänsä, joka on asunut Suomessa vähän

kauemmin kuin veljekset. Kun C2 ja C3 eivät osanneet ilmaista itseään suomeksi, otti C1 tavakseen selittää minulle, mitä kaksikko tai toinen heistä oikeastaan tarkoitti. Välillä C1:n selitykset tuntuivat olevan sellaisia, että ne todella jatkoivat ja tulkitsivat sen ihmisen ajatuksia, jonka puheita hän halusi selventää, mutta välillä hän myös otti esille oman käsityksensä, jonka kenties arveli olevan oikeampi tai odotetumpi kuin se, mitä toinen oli ollut sanomassa.

11.7 Näkökulma on tekijän ja Mogadishu Avenuessa se on suomalainen

Mogadishu Avenuen on sanottu ilmentävän suomalaista lähestymistapaa maahanmuuttajien ja suomalaisten välisiin suhteisiin (esim. Luostarinen 2007, 33) toisin kuin takavuosien brittiläinen suursuosikki Goodness Gracious Me, joka hyödynsi brittiläisen komediaperinteen lisäksi intialaista, juutalaista ja punjabikomedialaista. Olisikin oikeastaan mahdotonta, että Mogadishu Avenue edustaisi muuta kuin suomalaista näkökulmaa, koska sen käsikirjoittaja Jari Tervo ja ohjaaja Mikko Mattila ovat suomalaisia. Sama ongelma vaivasi asiantuntijoiden mukaan osittain myös Ähläm Sähläm -ohjelmaa (mt.), mutta sen käsikirjoitustiimissä oli mukana myös maahanmuuttajia.

Nämä ohjelmat toistavat lähinnä niitä stereotyyppioita ja käsityksiä, joita suomalaisilla on itsestään, jolloin ne eivät voi toimia samalla tavalla silmiä avaavana kuin muualta tulleiden suomalaisia koskevat stereotyypit. Goodness Gracious Me:ssä tuli esiin niitä stereotyyppioita, joita intialaisilla on briteistä. (Gillespie 2004, 6) Samaan tapaan toimii myös saksalainen Was Guckst du, jossa etnisen huumorin luoja ja esittäjänä toimii turkkilais-arabialais-saksalainen Kaya Yaran. Toinen esimerkki Mogadishu Avenuen perin suomalaisesta näkökulmasta on se, että somalialaiset suuttuivat ohjelman epärealistisuudesta (kts. s. 11). Karen Rossin mustien vähemmistöjen televisio-ohjelmiin liittyviä mielipiteitä kartoittavassa tutkimuksessa tuli esiin, että varsin usein ”valkoisten” tekemät ohjelmat kärsivät autenttisuuden puutteesta, ja esimerkiksi hinduille saatetaan antaa islamilaisia nimiä. (Ross 2000, 140) Osallistujien mielestä televisiosarjojen on mahdotonta onnistua vähemmistöjen esittämisessä ja roolihahmojen luomisessa, jos televisiossa työskentelee enimmäkseen valkoisia. (mt. 140) Haitallista tämä on siksi, että kantaväestön mielikuvat etnisistä vähemmistöistä perustuvat tiedotusvälineisiin kohtuuttoman paljon siksi, ettei heillä ole omakohtaisia kokemuksia etnisistä vähemmistöistä. (mt.)

Ryhmäkeskusteluissa aihetta sivuttiin vain yhdessä ryhmässä, jossa kysyin aiheesta erikseen. Lähinnä yksi kakkosryhmän pojista oli sitä mieltä, että Mogadishu Avenue oli selkeästi ”suomalaisille ohjelmistettu” ja jos ulkomaalainen tekisi ohjelman, siinä olisi ”ihan eri

katsokulma”. Kenties pätkä oli liian lyhyt siihen, että asiasta olisi voinut tehdä huomioita tai sitten maahanmuuttajat ovat niin tottuneita suomalaiseen näkökulmaan, että pitävät sitä itsestäänselvyytenä eivätkä osaa sitä kyseenalaistaa. Toisaalta sarjan näyttelijät olivat kuitenkin osaksi maahanmuuttajia, minkä vuoksi ohjelmaa ei mielletty suomalaisten tekemäksi niin vahvasti kuin silloin, jos kaikki näyttelijätkin olisivat olleet suomalaisia. Samassa ryhmässä puhuttiin lyhyesti myös siitä, millaisia ohjelmia maahanmuuttajista pitäisi tehdä suomalaiseen televisioon, jolloin ehdotettiin dokumentteja, joissa kerrottaisiin siitä, millaisista oloista maahanmuuttajat ovat tulleet ja miten he ovat Suomessa pärjänneet. Joku arveli myös, että huumori on hyvä keino siksi, että se on hauskaa ja sillä on suuremmat katsojajoukot kuin dokumenteilla.

Ohjelman näkökulman ja tekijöiden suhteesta Ähläm Sähläm -ohjelmassa keskusteltiin Kaarina Nikusen tutkimuksessa, missä nuoret totesivat, että on ”luonnollisempaa”, jos ulkomaalaiset vitsailevat muista ulkomaalaisista kuin jos suomalaiset vitsailevat ulkomaalaisista (Nikunen 2007a, 67). Juha Herkmankin toteaa, että stereotyyppien purkaminen on todennäköisempää, mikäli vitsailija kuuluu itse samaan etniseen ryhmään, joka on vitsailun kohteena (Herkman 2000, 378)

11.8 Taktinen valta valloittaa

Jos ryhmäkeskusteluja tulkitsee Gramscin hegemonia-teorian ja siihen pohjautuvien Kuneliuksen strategisen ja taktisen vallan käsitteiden valossa, on hyvin helppo nähdä selkeä ero osallistujien suhtautumisessa. Ohjelmassa esiintyviä lyhyitä taktisen vallan hallitsemia hetkiä pidettiin hauskoina ja niille naurettiin, sillä esimerkiksi kohtaukset, joille kaikki katselutilanteessa nauroivat, olivat juuri taktisen vallan hallitsemia. Ohjelma tarjosi siis katsojilleen aineksia muokata omaa kokemustaan ja toimi käytännönläheisenä tarttumapintana omaan arkeen sekä antoi lisää (potentiaalista) toimintakykyä (Kunelius 1999, 210, 211, 213). Katselijoiden sympatioita saivat puolelleen taktisen vallan haltijoista ainakin Muhammed, Ibrahim ja Tyyne. Irinaan suhtautuminen oli hivenen vaisumpaa ja ristiriitaisempaa. Sen sijaan strategisen vallan haltijoista, rehtorista, vartijasta, myyjästä ja poliisista ei pidetty. Myyjä nimettiin rasistiksi, vartijan ja rehtorin toimintaa hämmästeltiin ja poliisi-Maukkaa pidettiin ärsyttävänä, koska hän oletti, ettei Muhammed tiennyt mitään. Maukan ristiksi laskettiin kolmosryhmässä myös se, että hän ei tehnyt mitään, vaikka tiesi veljensä tehneen pankkiryöstön, mikä on tietysti poliisin ammatissa toimivalle henkilölle erityisen raskauttavaa. Maahanmuuttajataustaiset reagoivat suomalaisia vahvemmin sekä taktisen vallan hetkien ja haltijoiden puolesta että erityisesti strategisen vallan edustajia vastaan.

Joten vaikka ohjelmassa monia stereotypioita pyritään horjuttamaan ja maahanmuuttajat esitetään positiivisessa valossa, jopa myönteisemmin kuin suomalaiset, on strateginen valta kuitenkin (odotetusti) suomalaisilla. Vaikka heidät hetkellisesti saadaan menettämään (arvo)valtansa, se ei kuitenkaan lipsahda heidän käsistään pysyvästi. Kenties siksi toinen ryhmä B5 epäröi pohtiessaan, kuka joutuu vaatekauppakohtauksessa naurunalaiseksi. Kun joku keskustelijoista esitti ryhmän yleisenä mielipiteenä, että pilkan kohteeksi jää myyjä, toteaa B5 epäröintiä äänessään ”*niin tai Muhammed*”. Samoin hän on sitä mieltä, että mattotelinekohtauksessa naurunalaiseksi jää Irina Totkunen, vaikka pääasiassa keskusteluiden osallistujat arvelivat tämän olevan niskan päällä. Kenties hänen ajatuksiinsa vaikutti juuri hegemonian valta, tieto siitä, että joka tapauksessa suomalaiset ”selviävät voittajina”, vaikka he hetkellisesti olisivatkin alakynnessä.

11.9 Yhteenvetoa

Edellä olevat esimerkit tuovat esiin huumorin mahdollisuudet. Liioittelemalla, kärjistämällä, ironisoimalla ja yhdistämällä asioita odottamattomalla tavalla stereotyypit, usein piilossa olevat ja luonnollisiksi kuvitellut ajattelutavat ja merkitykset, voidaan paljastaa. Mogadishu Avenuessa stereotyppejä rikotaan tarkoituksellisesti, niitä käännetään pääläelleen ja sekoitetaan. Eri asia on, miten kukakin stereotyppeillä leikittelevän huumorin tulkitsee. Naurattaako ajatus siitä, miten hölmöjä ja teennäisiä stereotyypit ja niiden käyttäminen ovat? Vai kumpuaako nauru kuitenkin siitä, että stereotypoiden uskotaan olevan oikeassa, jolloin hekotetaan vaikkapa sille, että maahanmuuttajat todella eivät osaa suomea yhtä hyvin kuin suomalaiset? Lopullista vastausta kysymyksiin ei ole olemassa eikä tämän tutkimuksen ole tarkoituskaan niihin vastata, mutta tutkimukseni tulokset avaavat kuitenkin näkökulmia, joiden avulla kysymyksiä voidaan lähestyä.

Ryhmähaastatteluissa makeimmat naurut irrottivat kohtaukset, joissa käytettiin keskeisenä huumoritekniikkana arvonmuutosta. Näille kohdille nauroivat sekä suomalaiset että maahanmuuttajat, vaikkakin syyt sille, miksi naurettiin, saattoivat olla erilaisia. Maahanmuuttajataustaiset tuntuivat nauttivan aivan erityisesti siitä, että kerrankin suomalaiset jäävät toiselle sijalle, mutta suomalaistaustaiset suhtautuivat kohtauksiin hillitymmin ja ristiriitaisemmin. Kaikissa ryhmissä ohjelmaa pidettiin hauskana, mutta suomalaistaustaiset vaikuttivat innostuneemmilta ohjelmasta kuin maahanmuuttajataustaiset. Heille ohjelma kenties avasi enemmän uusia näkökulmia, ja maahanmuuttajataustaiset pitivät Mogadishu Avenueta hetkellisestä kumouksellisuudesta huolimatta vain yhtenä televisio-ohjelmana muiden joukossa.

Vaikka Mogadishu Avenue tuntuu tarjoilevan tietynlaisia tulkintoja, ovat katsojien tulkinnat erilaisia riippuen muun muassa omista kokemuksista ja mielipiteistä. Maahanmuuttajataustaisten oli vaikea sietää suoranaisesti rassistisia kommentteja, vaikka ne esitettiin huumorin varjolla ja liioitellen sekä kärjistäen. Suomalaistaustaiset taas eivät pitäneet kohtauksista, joissa suomalaisia pantiin heidän mielestään liian halvalla. He myös uskoivat, että rassistiset ihmiset voivat saada moisesta lisää tulta aatteilleen. Rassististen juttujen takia suomalaiset heräsivät pohtimaan, ovatko maanmiehet suvaitsemattomia ja ryhtyivät ihmettelemään ennakkoluuloja ja niiden alkuperää. Arvonmuutokset näyttäisivät siis toimivan huumoritekniikoista parhaiten, horjuttaen stereotyyppiä, herättäen ajatuksia ja ennen kaikkea naurattaen.

Muhammed sai Mogadishu Avenuen hahmoista selvästi suurimman suosion sekä suomalaisten että maahanmuuttajien keskuudessa. Sympaattinen, hauska, älykäs ja kohtelias hahmo oli monen suosikki, kun taas muista hahmoista pitivät vain yksittäiset henkilöt. Keskusteluissa Muhammedia verrattiin pariin otteeseen Ibrahimiin, koska molemmat miehet pitivät puheen suomen kielen tunnilla, mutta myös Irinaan, koska molemmat ovat ohjelmassa maahanmuuttajia.

Muhammed ja Ibrahim (sekä Irina) murtautuvat stereotyyppin ulkopuolelle hyvin erilaisin keinoin, ja väittäisin, että Muhammedin keino toimii paremmin. Ruotsalaistutkijat Staffan Berglund ja Karin Ljuslinder totesivat omassa huumoritutkimuksessaan, että sympaattisten ja mukavien ihmisten esittämää huumoria pidetään onnistuneena useammin kuin epämiellyttävien ihmisten esittämää huumoria (Berglund&Ljuslinder 1999, 150). Havainnot nuorten suhtautumisesta Muhammediin ja muihin hahmoihin näyttäisivät tukevan ruotsalaisten käsitystä. Kiivastuminen ja negatiivisuus saavat Ibrahimin vaikuttamaan jollain tavalla kömpelöltä ja näin ollen helposti myös naurettavalta, kun taas Muhammed hivenen ylimielisellä, mutta kuitenkin ystävällisellä asenteellaan pitää tilannetta täysin hallinnassaan. Koska viha ja suuttumus kielivät siitä, että ihminen on menettänyt hetkellisesti itsekontrollin, häntä pidetään helposti koomisena, mikäli hän ei ole suoranaisesti pelottava. Sekä Ibrahim että Irina sortuvat suuttumukseen ja osoittavat heikkoutensa, Muhammed sen sijaan on koko ajan tyynen rauhallinen, minkä vuoksi hän on myös uskottavampi.

Loppujen lopuksi väittäisin, että Mogadishu Avenue tekee stereotyyppiä näkyväksi ja liikuttaa niitä pois paikaltaan, mutta on kokonaan toinen asia, mitä vaikutuksia ohjelmalla on. Maahanmuuttajataustaisten mielestä ohjelma oli hyvää viihdettä ja toimivaa huumoria, mutta he ovat epävarmoja siitä, antaako ohjelma myönteisen vai kielteisen kuvan maahanmuuttajista ja suomalaisista. Suomalaiset ohjelma sai pohtimaan ennakkoluuloja ja rasismia, mutta hekin uskovat, että ohjelman tulkinta riippuu vastaanottajan omista asenteista. He itsekin puhuivat ensin

myönteisesti maahanmuuttajista, mutta hyvin nopeasti esiin tuli ajatus maahanmuuttajien tekemästä rikollisuudesta ja ylipäätään siitä, että todellisuudessa maahanmuuttajat eivät ole niin ”hyviä ihmisiä” kuin Mogadishu Avenue esittää.

Ryhmähaastattelut tarjosivat oivan esimerkin siitä, miten mediatekstejä luetaan oman identiteetin kannalta relevantilla tavalla. (Alasuutari 1999, 5) Suomalaistaustaiset, jotka eivät luultavasti arjessaan juuri kohtaa maahanmuuttajia, alkoivat Mogadishu Avenuen katsomisen jälkeen työstää omaa kuvaansa erilaisuudesta ja suomalaisuudesta sekä itsestään suhteessa niihin. Maahanmuuttajataustaiset puolestaan hakivat voimia ennakkoluulojen kohtaamiseen ja merkkejä siitä, että on väärin, jos heitä kohdellaan yhteiskunnassa ulkopuolisina. Ehkä ohjelman tärkeintä antia maahanmuuttajataustaisille olikin nautinto hetkellisistä ennakkoluulojen kumoamisista ja taktisen vallan hetkistä. Gillespie toteaa, että Goodness Gracious Me -ohjelmassa tärkeintä olivat humoristiset hyökkäykset rasismia vastaan, jotka olivat voimauttavia ja auttoivat maahanmuuttajataustaisia nuoria hylkäämään uhrin ja syrjäytymisen diskurssit. (Gillespie 2004, 15)

Ohjelma saa siis ajatukset liikkeelle, mutta lyhyen pohdinnan jälkeen lienee helppo palata takaisin entiseen ja kuitata ohjelma pelkkänä huumorina. Kuten ruotsalaiset Staffan Berglund ja Karin Ljuslinder tutkimuksessaan totesivat: koska ihmiset osaavat odottaa huumoria, he tulkitsevat sitä valmiin tulkintakehikon mukaan eivätkä pidä ohjelman sisältöä vakavasti otettavana (Berglund&Ljuslinder 1999, 173). Itse uskoisin kuitenkin, että vaikka yhdellä ohjelmalla ei olisikaan suuria vaikutuksia, jos ohjelmia, jotka pyrkivät horjuttamaan stereotyyppejä, on paljon, voivat ne yhdessä saada aikaan myös muutoksia ajattelussa. Jos ihminen jatkuvasti joutuu kyseenalaistamaan, vaikka tiedostamattaankin, omat mielipiteensä ja asenteensa, saattavat hänen ajatuksensa hitaasti muuttua ja muovautua aivan huomaamatta. Mullistuksia ohjelmilla ei varmasti saada aikaan ja strateginen valta pysynee suomalaisten käsissä, mutta stereotyyppioita purkamaan pyrkivät ohjelmat voivat kuitenkin antaa maahanmuuttajille välineitä oman alistetun asemansa käsittelyyn ja toisaalta tehdä suomalaisista edes hivenen suvaitsevaisempia. Eniten Mogadishu Avenuen kaltaiset ohjelmat antavat varmasti niille suomalaisille, joiden elämänpiiriin maahanmuuttajat eivät kuulu, ja heille ne on ilmeisesti ensisijaisesti suunnattukin.

12 LOPUKSI

On aika pohtia, miten hyvin tutkimukseni on onnistunut ja mitä on jäänyt käteen. Perustelin alussa tutkimukseni aihetta ja näkökulmaa sillä, että etninen huumori on suomalaisessa televisiovihteessä uusi tulokas ja siksi tutkimatonta aluetta, eikä vastaanottotutkimusta ole etnisten suhteiden tutkimuskentällä juurikaan Suomessa harjoitettu. Tavoitteeni oli siis tarjota uutta tietoa tärkeästä aiheesta.

Vastaanottotutkimuksen valitseminen menetelmäksi, jonka avulla tutkin Mogadishu Avenuen etnistä huumoria, oli oikea ratkaisu ja hyvin hedelmällinen tapa lähestyä aihettani. Millään muulla keinoin en olisi päässyt käsiksi kysymykseen siitä, mitä pidetään hauskana ja miksi, ja mitä huumori aiheuttaa, miten sen avulla esitetään etnisiä suhteita. Tutkimusryhmiä olisi saanut olla yksi tai kaksi enemmän, jotta aineistostani olisi tullut laajempi ja siitä olisi pystynyt tekemään enemmän johtopäätöksiä. Tutkimusryhmien koko osui kohdalleen A- ja C-ryhmän kohdalla, mutta B-ryhmän kahdeksan henkeä tuntui olevan liikaa. Parhaiten tuntuivat siis toimivan neljän hengen ryhmät, joissa osallistujat olivat (edes osittain) valmiiksi tuttuja keskenään.

Valitsemani 20 minuutin aineistokatkkelma oli varsin sopivan mittainen tutkimuskysymystäni ajatellen. Ainakaan yhtään pitempi katkelma ei olisi voinut olla, sillä jo nyt kävi välillä niin, että osallistujat unohtivat, mitä joissain kohtauksissa tapahtui. Hyvänä apuna muistin virkistämiseksi toimi se, että näytin ryhmille pysäytettyjä kuvia kohtauksista, joista halusin kysyä heiltä kysymyksiä erikseen. Myös haastatteluille varaamani aika oli sopiva, sekä aineistopätkän katsomisen että ryhmähaastattelun ehti hyvin käydä läpi vähän reilussa tunnissa. Kolmannen ryhmän kohdalla haastattelun pituuteen vaikutti se, että yksi ryhmäläisistä oli reippaasti myöhässä, ja haastattelussa jäi osa kysymyksistä käsittelemättä, mikä oli kieltämättä puute tutkimuksessani, koska ryhmien määrä oli jo valmiiksi niin pieni.

Yksi vaikeimmista tehtävistä koko tutkimusprojektin aikana tuntui olevan ryhmähaastattelun kysymysten muotoilu, jota en vielä osaa arvioida objektiivisesti. Mielestäni sain kysymyksilläni esiin juuri niitä asioita, joita halusinkin osallistujien pohtivan, mutta en voi olla miettimättä, miten paljon keskustelijoiden kommentteihin vaikutti se lähtökohta, että tutkimuksen kohteena oli nimenomaan huumori. Jos nyt tekisin haastattelut uudestaan, jättäisin ehkä korostamatta sitä, että tutkimus kohdistuu huumoriin, vaikka kysyisinkin (siltä tuskin voisi välttyä), pidettiinkö ohjelmaa hauskana, miksi ja mitä kohtia/hahmoja erityisesti.

Ihanteellista olisi tietysti saada ryhmät keskustelemaan huumorista pelkästään kysymällä, mitä ajatuksia ohjelma herätti, mutta ainakaan omien tutkimusryhmieni kohdalla se ei toiminut. Ensimmäisessä ryhmässä minulle tulikin sellainen tunne jossain vaiheessa, että osallistujat eivät ehkä varsinaisesti itse pitäneet hauskoina kaikkia kohtia, jotka kuitenkin mainitsivat hauskoiksi siksi, että lähtökohtana oli käsitellä huumoria. Tarkoitus ei tietysti varsinaisesti ollutkaan tutkia huumorin onnistumista (ainakaan pelkästään), vaan sen tunnistamista ja sen herättämiä ajatuksia. Suureksi avuksi olivat katselun aikana tekemäni merkinnät siitä, mitkä kohdat aineistopätkästä naurattivat nuoria. En osannut etukäteen ajatella, että katselutilanteiden reaktiot nousisivat niin tärkeään rooliin, mutta analyysin kuluessa ne alkoivat tuntua oikealta tavalta jäsentää sitä, missä nuoret näkivät huumoria.

Tutkimuskentällä vastaanottotutkimus tarjoaa paljon uusia näkökulmia etnisten suhteiden tutkimiseen. Etnisen huumorin saralla runsaasti keskustelua herättäneiden Romano-tv:n ja Ähläm Sählämin vastaanoton tutkimus sekä maahanmuuttaja- että suomalaistaustaisen yleisön keskuudessa voisi tuoda lisää tietoa siitä, millainen huumori toimii ennakkoluulojen hälventäjänä tai oikeamminkin, millainen huumori ei toimi ja miksi. Vastaanottotutkimuksen ohella nostaisin esiin myös viihteen tutkimisen yleisesti eikä pelkästään vastaanottotutkimuksen avulla. Mielenkiintoista olisi esimerkiksi saada luotaus siitä, miten etnisiä vähemmistöjä esitetään YLE:n kanavien ja toisaalta Nelosen ja MTV3:n prime time -ohjelmistossa. Toinen osa-alue, joka vastaanoton tutkimisen ohella on jäänyt hieman paitsioon, on tuotannon tutkimus. Olisi erittäin mielenkiintoista selvittää, miten tai miksi etnisiä vähemmistöjä käsittelevistä ohjelmista tai lehtijutuista tulee sellaisia kuin tulee. Erilaisia näkökulmia tarjoilisivat varmasti maahanmuuttaja- ja ihmisoikeuskysymyksiin perehtyneet toimittajat ja ”rivitoimittajat”, joilla ei ole erityistä tietoa aiheesta. Myös Mogadishu Avenuessa riittäisi vielä tutkittavaa, esimerkiksi vastaanoton ja tuotannon tutkimuksen yhdistäminen vielä laajasti siihen, miten ohjelma sijoittuu etnisiä suhteita käsittelevien huumoriohjelmien kenttään, olisi erittäin mielenkiintoista. Samoin olisi mielenkiintoista vertailla Mogadishu Avenuen (tai Ähläm Sählämin tai Romano-tv:n) huumoria suosittuihin ulkomaalaisiin etnisiin huumoriohjelmiin.

Pitkä askel on vielä otettava ennen kuin Suomen televisiotarjonnassa otettaisiin huomioon myös maahanmuuttajakatsojat. Loppujen lopuksi Mogadishu Avenuekin kääntyy (lyhyen aineistokatkelmani aikana ainakin) omalla tavallaan kertomukseksi suomalaisuudesta ja suomalaisten etnisyydestä hieman samalla tavalla, jonka Horsti (2005, 291) havaitsi journalismissa. Koska ohjelmassa tehdään eroja pelkästään suomalaisten ja ”muiden” välillä eikä nähdä eri etnisiin

ryhmiin kuuluvien ihmisten eroja, näyttäytyy suomalaisuus normina, johon muita verrataan ja ohjelman ei-kantasuomalaiset hahmot joko pyrkivät kohti normia (Muhammed) tai kieltäytyvät siitä (Ibrahim ja Irina). Siitä huolimatta, että tätä normia ja siihen pyrkimistä parodioidaan ohjelmassa, voi tutkimukseen osallistuneiden puheiden perusteella päätellä, että huumorin tuoma etäisyys ei täysin poista kahtiajakautumista. Esimerkiksi suomalaistaustainen ryhmä oli hyvin mielissään siitä, miten innokkaasti Muhammed halusi suomalaistua ja paheksui Ibrahimin vähemmän ”suomalaista” mieltä. Yksi maahanmuuttajataustaisista taas piti jopa Muhammedia negatiivisena henkilöhahmona siksi, että tämä saattaisi ärsyttää suomalaisia.

Ryhmäkeskusteluihin osallistuneista maahanmuuttajista vain muutama harva katsoi suomalaisia televisiokanavia. Yksi pojista yllätti kertomalla pitävänsä vanhoista, mustavalkoisista suomalaiselokuvista, mutta muuten maahanmuuttajataustaisten asennetta kuvaa lähinnä kakkosryhmäläisen kommentti.

B4: Ehkä se on viimeinen vaihtoehto, ku ei oo mitään tekemistä.

Suomessa ei ole toistaiseksi juuri tutkittu maahanmuuttajien mediankäyttöä, mutta Tampereen yliopiston Journalismin tutkimusyksikössä on meneillään Maahanmuutto ja media - tutkimusprojekti, jonka yhtenä tarkoituksena on selvittää, mitä tiedotusvälineitä Suomessa asuvat maahanmuuttajat käyttävät ja miten. Oletan kuitenkin, sekä omien ryhmähaastatteluitteni että muutamien muiden tutkimustulosten valossa (esim. Nikunen 2007a, 70), että maahanmuuttajat eivät juuri seuraa suomalaisia televisio-ohjelmia. Yhtenä syynä on varmasti se, että maahanmuuttajat eivät koe suomalaisen television tarjoavan heille mielekästä sisältöä, koska ohjelmat viihteestä ajankohtaisohjelmiin ja uutisiin tehdään suomalaisesta näkökulmasta. Etnisiin vähemmistöihin kuuluvien toimittajien on ollut hyvin vaikea päästä uutisten ja ajankohtaisohjelmien tekijöiksi (Suihkonen 2003, 44), mutta kenties tilanne on muuttumassa. Syksyllä 2007 YLE TV1:llä nähtiin iranilaistaustaisen Aram Aflatunin juontama ja tuottama keskusteluohjelma Härkää sarvista, ja Aflatuni kuuluu suuren suomalaisen tuotantoyhtiön, Tarinatalon tuottaja-tiimiin. Hän oli myös yksi Ähläm Sähläm ohjelman tekijöistä. Myös TV1:n vuosia jatkunut monikulttuurisuusohjelma Basaari, jonka tekijöinä on runsaasti maahanmuuttajataustaisia, on siirretty esitettäväksi prime time -aikaan keskiviikkoisin kello 19.

Etnisten vähemmistöjen näkyminen televisiossa olisi erittäin suotavaa, sillä kansallisen median kuvastoja pidetään tärkeinä suvaitsevaisuudelle (Nikunen 2007a, 68), ja yhteisen mediatodellisuuden jakaminen edistää tunnetta yhtenäisyydestä. Sekä Goodness Gracious Me! että Was Guckst du?! nauttivat kotimaassaan suurta suosiota sekä kantaväestön että vähemmistöjen keskuudessa, mihin suomalaiset viihdeohjelmat eivät ole vielä pystyneet. Kansallisten

televisiokanavien pitäisi mielestäni ottaa haasteekseen pyrkiä luomaan nykyistä yhtenäisempi mediatodellisuus, jossa myös etnisillä vähemmistöillä olisi jalansijaa. Uskon, että kun suomalaiset ovat kontaktissa maahanmuuttajien kanssa, muuttuu heidän ajatusmaailmansa suvaitsevaisemmaksi. Jotta ihminen voisi ymmärtää toista ihmistä, hänen täytyy pystyä asettumaan tämän asemaan ja samaistumaan jollain tasolla tämän elämään ja ongelmiin. Siksi maahanmuuttajien ja suomalaisten välisten kontaktien esittäminen mediassa on omiaan edistämään monikulttuurisuutta ja hälventämään ennakkoluuloja.

Omat ajatukseni yhdistyvät Pentti Raittilan kehittelemässä journalismin dialogisuuden ajatuksessa, jonka mukaan dialogi ja vuorovaikutus etnisten ryhmien välillä mediassa voivat luoda edellytyksiä dialogille myös ihmisten arkielämässä. Etnisten ennakkoluulojen vähenemisen kannalta tärkeää on kontaktien toistuvuus ja pitkäaikaisuus sekä kontaktin osapuolten tasavertaisuus. (Raittila 2005, 34–35) Raittila on kehitellyt journalismin dialogisuuden ajatusta nimenomaan sanomalehtijuttuja silmällä pitäen. Uskoakseni dialogisuuden ajatus voi toteutua myös muualla mediassa, erityisen hyvin sitä voisi soveltaa televisioon, jonka Raittila itsekin nimeää lehdistön ohella paikaksi, jossa eri näkemysten ja toimijoiden kohtaamisia ja vuorovaikutusta eniten nyky-yhteiskunnassa tapahtuu. Vaikka viihteessä eivät toteudukaan kaikki dialogisuuden taustateorioiden, kuten kansalaisjournalismin, perusajatukset, voi myös viihde toimia paikkana, jossa tapahtuvat kantaväestön ja etnisten vähemmistöjen kohtaamiset edistävät suvaitsevaisuutta myös tosielämässä. Television viihdeohjelmia ihmiset kuluttavat arjessaan vielä paljon enemmän kuin journalistisia tekstejä. Vaikka viihdeohjelmia tulkitaankin eri tavalla, eikä niitä pidetä samalla lailla ”todellisina” kuin journalismin tuotoksia, ne tarjoavat kuitenkin katsojilleen tärkeitä eväitä identiteetin rakentamiseen, arvoja ja asenteita, joita omaksua.

Millaista viihdettä ja ennen kaikkea etnistä huumoria Suomessa sitten pitäisi tehdä? Ennen kaikkea (viihde)ohjelmien tekijöiksi pitäisi saada etnisten vähemmistöjen edustajia, tekemään huumoria, jonka kohteena ovat sekä kantasuomalaiset että vähemmistöjen edustajat. Hyvinä esimerkkeinä voisivat toimia Goodness Gracious Me, Was Guckst Du?! ja The Kumars at no 42. Esimerkiksi Goodness Gracious Me:n suosion syynä oli, että ohjelma käytti sekä valkoisia että aasialaisia naurun kohteina (Gillespie 2004, 6). Mogadishu Avenue tekee aivan samoin, mutta sen ongelmana on, että näkökulma on suomalainen, jolloin maahanmuuttajien on vaikea löytää samaistumiskohteita ohjelmasta. Arvonmuutokset huumoritekniikkana ja positiiviset, karnevalistiset hahmot eivät tietenkään voi toimia minkään ohjelman lähtökohtana, mutta tämän tutkimuksen tulosten perusteella voin suositella niitä käytettäväksi huumoriohjelmissa. Mielelläni näkisin maahanmuuttajataustaisia myös sellaisissa rooleissa, jossa heillä olisi strategista valtaa, vaikka

taktinen valtakain näyttää miellyttävän katsojia, jolloin katsoja voisi huomata, että strategisen vallan edustajina voivat toimia myös muut kuin kantasuomalaiset. Jotta televisio-ohjelmat eivät tuottaisi toiseutta maahanmuuttajien ja suomalaisten välille, pitäisi television esittää maahanmuuttajataustaisia myös niin, että he olisivat esillä jonkun muun syyn kuin maahanmuuttajuutensa takia. Draamassa, draamakomediassa ja saippuaoppoissa he voisivat olla esillä poliiseina, kampaajina, opettajina ja kaupan kassoina aivan kuten kantasuomalaisetkin. Erojen sijaan pitäisi korostaa myös sitä, mikä on yhteistä etnisille vähemmistöille toisin kuin Mogadishu Avenue, joka perustuu lähes pelkästään etnisiin eroihin ja niistä syntyviin konflikteihin ja koomisiin tilanteisiin.

Lähteet:

Painetut lähteet:

Ahola, Eeva (2002) Maahanmuuttajat ja me. Miten televisiouutinen representoi "meitä" ja "heitä". Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen pro gradu.

Ahola, Mia (2001) Rasismi ja etninen toiseus urheilusivuilla: Sevillan yleisurheilun MM-kisat 1999 iltapäivälehdissä. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen pro gradu.

Alasuutari, Pertti (1999) Introduction. Three phases of reception studies. Teoksessa Alasuutari, Pertti (toim.) Rethinking the Media Audience. Sage, London & New Delhi.

Ang, Ien (1996) Living room wars: rethinking media audiences for a postmodern world. Routledge, London.

Ang, Ien (1985) Watching Dallas: soap opera and the melodramatic imagination. Methuen, London.

Annala, Jukka (2006) Toopelivisio. Teos, Helsinki.

Bahtin, Mihail (1965/2002) Francois Rabelais – keskiajan ja renessanssin nauru. Like, Helsinki

Berglund, Staffan & Ljuslinder, Karin (1999) Humor som samhällsmoral. Svenskar och invandrare på den svenska tv-humorns arena. Studentlitteratur, Lund.

Bergson, Henri (1900/1994) Nauru: tutkimus komiikan merkityksestä. Loki-kirjat. Helsinki.

Creeber, Glen (2001) The Mini-Series. Teoksessa Creeber, Glen (toim.) The Television Genre Book. British Film Institute, London.

Davies, Christie (1990) Ethnic Humor Around the World. A Comparative Analysis. Indiana University Press, Bloomington & Indianapolis.

Dyer, Richard (2002) Älä katso! Seksuaalisuus ja rotu viihteen kuvastossa. Vastapaino, Tampere.

Eriksen, Thomas Hylland (1993) Ethnicity & Nationalism. Anthropological Perspectives. Pluto Press. London.

Eskola, Jari ja Suoranta, Juha (1999) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino, Tampere.

Eskonen, Hanna (2007) Vaietut vähemmistöt ranskalaisen tutkimuksen ytimessä. Teoksessa Luostarinen, Heikki; Eskonen, Hanna; Horsti, Karina; Nikunen Kaarina & Pöyhtäri, Reetta. Maahanmuutto ja media. Eurooppalaista tutkimusta ja kotimaisia ennusteita. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos, Julkaisuja. Sarja C 41. Journalismin tutkimusyksikkö.

Fiske, John (1987) Television Culture. Methuen, London.

Gramsci, Antonio (1979) Vankilavihkot. Kansankulttuuri. Helsinki.

Hall, Stuart (1999) Identiteetti. Vastapaino, Tampere

- Hall, Stuart (1992) Kulttuurin ja politiikan murroksia. Vastapaino, Tampere
- Herkman, Juha (2001) Audiovisuaalinen mediakulttuuri. Vastapaino, Tampere.
- Herkman, Juha (2000) Huumorin ja vallan keskeneräinen kysymys – populaarin kokemuksen jäljillä. Teoksessa Koivunen, Paasonen, Pajala (toim.) Populaarin lumo – mediat ja arki. Turun yliopisto, Taiteiden tutkimuksen laitos.
- Herkman, Juha (2002) Mistä puhumme, kun puhumme huumorista. Lähikuva 3/2002.
- Hietala, Veijo (1996) Ruudun hurma: Johdatus tv-kulttuuriin. Yle-opetuspalvelut. Helsinki
- Hirsjärvi, Sirkka ja Hurme, Helena (2001) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino, Helsinki.
- Horsti, Karina (2007) Pohjoismaat: Tekstin tutkimuksesta tuotannon, käytön ja vastaanoton tutkimukseen. Teoksessa Luostarinen, Heikki; Eskonen, Hanna; Horsti, Karina; Nikunen Kaarina & Pöytäri, Reetta. Maahanmuutto ja media. Eurooppalaista tutkimusta ja kotimaisia ennusteita. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos, Julkaisuja. Sarja C 41. Journalismin tutkimusyksikkö.
- Hutcheon, Linda (1985) A Theory of parody. The teachings of twentieth-century art forms. Methuen, New York & London.
- Huttunen, Laura, (2005) Etnisyys. Luokittelusysteemejä ja elettyä yhteisöllisyyttä. Teoksessa Rastas, Huttunen & Löytty (toim.) Suomalainen vieraskirja. Vastapaino, Tampere.
- Kajander, Johanna (2006) Olen katsonut televisiota enemmän kuin olen ymmärtänyt. Paluumuuttajat ja suomalaisen median kohtaaminen. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen pro gradu.
- Kinnunen, Aarne (1994) Huumorin ja koomisen keskeneräinen kysymys. WSOY, Porvoo.
- Kivikuru, Ullamaija (1995) Journalismin tutkimus. Teoksessa Sana, Elina (toim.) Tieto-opista mediapeliin - journalismin tutkimuksen näkökulmia. WSOY, Porvoo.
- Knuuttila, Seppo (1992) Kansanhuumorin mieli. Kaskut maailmankuvan aineksena. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Koivunen, Paasonen, Pajala (2001) Populaarin strategiat ja tulkinnat. Teoksessa Koivunen, Paasonen, Pajala (toim.) Populaarin lumo – mediat ja arki. Turun yliopisto, Taiteiden tutkimuksen laitos, Turku.
- Kunelius, Risto (1999) Viestinnän vallassa: johdatusta joukkoviestinnän kysymyksiin. Vastapaino. Tampere.
- Lehtonen, Mikko (1995) Pikku jättiläisiä. Maskuliinisuuden kulttuurinen rakentuminen. Vastapaino, Tampere.
- Liebes, Tamar & Katz, Elihu (1993) The Export of Meaning. Polity Press, Cambridge.
- Luostarinen, Heikki (2007) Oppia ja kokemusta maailmalta. Teoksessa Luostarinen, Heikki;

Eskonen, Hanna; Horsti, Karina; Nikunen Kaarina & Pöyhtäri, Reetta. Maahanmuutto ja media. Eurooppalaista tutkimusta ja kotimaisia ennusteita. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos, Julkaisuja, Sarja C 41. Journalismin tutkimusyksikkö.

Löytty, Olli (2005) Toiseus. Kuinka tutkia kohtaamisia ja valtaa. Teoksessa Rastas, Huttunen & Löytty (toim.) Suomalainen vieraskirja. Vastapaino, Tampere.

Maasilta, Mari; Rahkonen, Juho ja Raittila, Pentti (2008) Islam suomalaisissa joukkoviestimissä. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos, Julkaisuja, Sarja A 103. Journalismin tutkimusyksikkö.

Morley, David (1980) The 'Nationwide' audience: structure and decoding. BFI, London.

Nikunen, Kaarina (2005) Faniuden aika. Kolme tapausta tv-ohjelmien faniudesta vuosituhatien taitteen Suomessa. Tampere University Press, Tampere.

Nikunen, Kaarina (2007a) Lukiolaiset Massoudin ja Alin matkassa. Suomalais- ja maahanmuuttajataustaisten nuorten tulkintoja elokuvakohtauksesta ja mediasta muutenkin. Teoksessa Raittila, Pentti (toim.) Keskusteluja etnisyydestä mediassa. Suomalaisten, maahanmuuttajien ja tutkijoiden tulkintoja. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos, Julkaisuja, Sarja A 102. Journalismin tutkimusyksikkö.

Nikunen, Kaarina (2007b) Mustan Britannian kuvastoista kohti transnationaalia mediaa. Teoksessa Luostarinen, Heikki; Eskonen, Hanna; Horsti, Karina; Nikunen Kaarina & Pöyhtäri, Reetta. Maahanmuutto ja media. Eurooppalaista tutkimusta ja kotimaisia ennusteita. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos, Julkaisuja, Sarja C 41. Journalismin tutkimusyksikkö.

Nikunen, Kaarina (1996) Naisellisuuden naamiot. Kuva, katse ja representaation politiikka. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos, julkaisuja, Sarja A 89.

Pekkinen, Anna-Maria (2005) Mustavalkoisia puheenvuoroja: rasismi internetin keskustelupalstoilla. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen pro gradu.

Pietikäinen, Sari (2000) Discourse of Differentiation. Ethnic representations in newspaper texts. University of Jyväskylä. Jyväskylä Studies in Communication n:o 12.

Pöyhtäri, Reeta (2007) Alankomaat: Tarkkaa tietoa median käytöstä ja vähemmistötaustaisista toimittajista. Teoksessa Luostarinen, Heikki; Eskonen, Hanna; Horsti, Karina; Nikunen Kaarina & Pöyhtäri, Reetta. Maahanmuutto ja media. Eurooppalaista tutkimusta ja kotimaisia ennusteita. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos, Julkaisuja, Sarja C 41. Journalismin tutkimusyksikkö.

Pöyhtäri, Reeta (2004) Toiseksi tehdyt: analyysi suomalaisesta ja hollantilaisesta ylioppilaslehdestä. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen pro gradu.

Rajalahti, Hanna (2006) Eläytymisestä omiin tarinoihin. Televisiosarja katsojien keskusteluissa. Helsingin yliopisto, Viestinnän laitos, Viestinnän julkaisuja 12.

Rappoport, Leon (2005) *Punchlines. The Case for Racial, Ethnic and Gender Humor*. Praeger Publishers, Lontoo.

Raittila, Pentti (2005) *Auttaako uutisen dialogisuus toiseuden poistamisessa?* Teoksessa Raittila, Pentti (toim.) *Etnisyyttä, rasismia ja dialogia sanomalehdissä ja Internetissä*. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos, Julkaisuja, Sarja C 39. Journalismin tutkimusyksikkö.

Raittila, Pentti (2007) *Etnisyyttä koskevien tekstien tulkintaa kouluissa ja keskusteluryhmissä*. Teoksessa Raittila, Pentti (toim.) *Keskusteluja etnisyydestä mediassa. Suomalaisten, maahanmuuttajien ja tutkijoiden tulkintoja*. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos, Julkaisuja, Sarja A 102. Journalismin tutkimusyksikkö.

Ross, Karen (2000) *In Whose Image? Tv Criticism and Black Minority Viewers*. Teoksessa Cottle, Simon (toim.) *Ethnic Minorities and the Media. Changing Cultural Boundaries*. Open University Press, Buckingham.

Rowe, Kathleen (1995) *The Unruly Woman. Gender and the Genres of Laughter*. University of Texas Press, Austin.

Salakka, Matti (1994) ”Mannet muuttaa naapuriin” Romanirepresentaatioista 1990-luvun taitteen suomalaisissa televisio-ohjelmissa ja elokuvissa. *Lähikuva* 4/1994.

Thornham, Sue & Purvis, Tony (2005) *Television drama. Theories and identities*. Palgrave Macmillan, Basingstoke.

Sähköiset lähteet:

BBC Comedy. *The Kumars at 42*.

<http://www.bbc.co.uk/comedy/kumarsat42/index.shtml>

(luettu 17.3.2008)

Finnpanel Oy. *Katsotuimmat ohjelmat, kotimaiset fiktiot, marras-joulukuu 2006*. Tutkimustulokset.

http://www.finnpanel.fi/tulokset/tv/kausi_ot/2006/5/kotimfiktiot.html

(luettu 20.4.2006)

Finnpanel Oy. *Katsotuimmat ohjelmat, viihde-/reality-ohjelmat, kesä-elokuu 2006*.

Tutkimustulokset.

http://www.finnpanel.fi/tulokset/tv/kausi_ot/2006/3/viihdeohjelmat.html

(luettu 26.10.2007)

Finnpanel Oy. *Katsotuimmat ohjelmat, kotimaiset fiktiot, tammi-maaliskuu 2007*.

Tutkimustulokset.

http://www.finnpanel.fi/tulokset/tv/kausi_ot/2007/1/kotimfiktiot.html

(luettu 26.10.2007)

Finnpanel Oy. *Katsotuimmat ohjelmat, viihde-/reality-ohjelmat, kesä-elokuu 2007*.

Tutkimustulokset.

http://www.finnpanel.fi/tulokset/tv/kausi_ot/2007/3/viihdeohjelmat.html

(luettu 26.10.2007)

- Gillespie, Marie, 2004. Re-claiming the punchline: British Asian television comedy.
<http://www.economiadellacultura.it/appuntamenti/pdf/Marie%20Gillespie.pdf>
(luettu 28.2.2008)
- Harindranath, Ramaswami, 2005. Ethnicity and Cultural Difference: Some thematic and political issues on global audience research. Participations Volume 2, Issue 2 (December 2005)
http://www.participations.org/volume%202/issue%202/2_02_harindranath.htm
(luettu 28.2.2008)
- Hiltunen, Anna-Kaisa (2006), Kaksinkertaisesti toiseutet. Helsingin Sanomien maahanmuuttajanaisia koskevan kirjoittelun kriittistä diskurssianalyttistä tulkintaa.
<http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu01074.pdf>
(luettu 21.4.2007)
- Horsti, Karina (2005), Vierauden rajat. Monikulttuurisuus ja turvapaikanhakijat journalismissa
<http://acta.uta.fi/pdf/951-44-6423-0.pdf>
(luettu 21.4.2007)
- Maahanmuuttovirasto. Yleiset tilastot. Ulkomaalaisväestön määrä Suomessa vuosina 1990-2006.
<http://www.migri.fi/netcomm/content.asp?path=8,2660,2674>
(luettu 4.2.2008)
- Maahanmuuttovirasto. Yleiset tilastot. Oleskelulupa-asiat (2007).
<http://www.migri.fi/netcomm/content.asp?path=8,2660,2674>
(luettu 4.2.2008)
- Maahanmuuttovirasto. Yleiset tilastot. Turvapaikka-asiat (2007).
<http://www.migri.fi/netcomm/content.asp?path=8,2660,2674>
(luettu 4.2.2008)
- Maahanmuuttovirasto. Turvapaikkatilastot. Tilastoanalyysit turvapaikka-asioista.
<http://www.migri.fi/download.asp?id=Turvapaikka+tilastoanalyysi;1262; }BDAF2C98-F0A0-4897-98F7-F9694E37725B }>
(luettu 4.4.2008)
- Malmberg, Mia (2006), Sukupuolten representaatiot, huumori ja valta Krisse-televisiosarjassa.
<https://oa.doria.fi/bitstream/handle/10024/3500/sukupuol.pdf?sequence=1>
(luettu 4.4.2008)
- Mira Media. Migration and Integration – Europe's big challenge. What role do the media play? Reader. Essen, Germany 23.-24.2006
[http://www.miramedia.nl/media/files/Reader_WorkingGroups\(1\).pdf](http://www.miramedia.nl/media/files/Reader_WorkingGroups(1).pdf)
(luettu 17.3.2008)
- MTV3. Uutiset. Romanit: Manne-tv hyllylle!
<http://www.mtv3.fi/uutiset/mediat.shtml/arkistot/mediat/2007/06/535551>
(luettu 27.3.2008)
- Nilsen, Alleen Pace ja Nilsen, Don L. F. (2006) Just How Ethnic is Ethnic Humour? Canadian Ethnic Studies; 2006, Vol. 38 Issue 1
<http://helios.uta.fi:2302/ehost/detail?vid=1&hid=9&sid=4e1e575c-c730-4c40-a3af-8e99318fe968%40sessionmgr8>

(luettu 25.2.2008)

Raittila, Pentti (2004) Venäläiset ja virolaiset suomalaisten Toisina. Tapaustutkimuksia ja analyysin kehittelyä.

<http://acta.uta.fi/pdf/951-44-6016-2.pdf>

(luettu 21.4.2007)

Suihkonen, Minna: "Kukaan ei halua elää semmoista elämää, jossa omaa ääntä ei kuulu". Haastattelututkimus etnisten vähemmistöjen omasta mediasta ja vähemmistötaustaisten toimittajien pääsystä valtamediaan.

<http://www.uta.fi/jourutkimus/MinnaSuihkonen-lop-rap.pdf>

(luettu 19.3.2008)

Struppert, Anika, 2006. How funny is that? Ethnic humor and stereotyping in Germany's most famous ethnic comedy show Was guckst du?!

http://helios.uta.fi:2083/pdf19_22/pdf/2006/137V/01Jan06/27204094.pdf?T=P&P=AN&K=27204094&EbscoContent=dGJyMNLe80SeqLY4xNvgOLCmrlCeprNSr664SrWWxWXS&ContentCustomer=dGJyMPGqtU%2B2q7BLuePfgex%2BEu3q64A&D=ufh

(luettu 28.2.2008)

Suomen Pakolaisapu. Tietoa pakolaisuudesta. Suomen pakolaispolitiikka.

http://www.pakolaisapu.fi/pakolaisinfo/suomen_pakolaispolitiikka.html

(luettu 4.2.2008)

Suomen Pakolaisapu. Tietoa pakolaisuudesta. Somalialaiset pakolaiset Suomessa.

http://www.pakolaisapu.fi/pakolaisinfo/somalialaiset_pakolaiset_suomessa.html

(luettu 4.2.2008)

Torvi, Kai (2007). Maahanmuuttajat vastauksena työvoiman saatavuuteen. Työministeriö. Analyysiyksikkö.

http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/071_analyysit/analy2_mahanmuutto.pdf

(luettu 4.2.2008)

Työ- ja elinkeinoministeriö. Tiedotearkisto. Työministeri Tarja Cronberg Tohmajärvellä: Työvoimatoimistot ovat avainasemassa maahanmuuttajien työllistämässä

http://www.tem.fi/index.phtml?90010_m=90281&s=2389

(luettu 4.2.2008)

Tilastokeskus. Maahanmuuttoja ennätysmäärä 2006.

http://www.stat.fi/til/muutl/2006/muutl_2006_2007-04-20_tie_001.html

(luettu 20.4.2007)

Lehtijutut, joihin tekstissä viitataan:

Jari Tervo: En halua olla pakolaisten enkä maahanmuuttajien ääni. Helsingin Sanomat 31.11.2006

Kuka pelkää mustaa miestä? Helsingin Sanomat 13.5.2006.

Kulttuurinsa kapinallinen. Ylioppilaslehti 12.12.1997.

Manne-tv herätti kätketyt tunteet. Journalisti 17.8.2007

Manne-tv:n nimenmuutos ei riitä romanifoorumille. Turun Sanomat 29.6.2007.

Nykyajan naapurilähiö. Helsingin Sanomat 4.11.2006.

Onko Jari Tervo pakolaisten ääni? Helsingin Sanomat 30.11.2006.

Rainer Friman. Suomen Kuvalehti 34/2007.

Romanit vaativat Manne-tv:n hyllytystä rasistisena. Helsingin Sanomat 13.6.2007.

Somalit hermostuivat Jari Tervon tv-sarjasta. Iltasanomat 7.11.2006.

Ähläm Sähläm sai ristiriitaista palautetta. Helsingin Sanomat 7.6.2006

Aineistona käytetty katkelma Mogadishu Avenue –televisiosarjasta litteroituna
(esitetty MTV3 -kanavalla 13.11.2006)

11'48 Vaatekaupassa

Tyyne (Ty) kävelee hyllyjen välissä, ja katselee, kun Muhammed (Mu) ja Yussuf (Y) käyvät kauppaa myyjän (my) kanssa.

MU: Tälle nuorelle miehelle puku.

My: Puku. Siis sellainen pitkä, valkoinen lakana, joka taitetaan monelle laskokselle. Eikös ne teidän porukan puvut ole vähän sellaisia.

Y: Nyt lähdetään oikeesti meneen täältä.

MU: Ei Yussuf, älä nyt leikistä suutu. Tämä herra lihava myyjä heittelee vitsejä vaan.

My: ai mitä että.. Anteeks mitähän tuli nyt sanottua.

MU: Tumma puku, valkoinen paita ja musta kravatti. Muuten ei voi tangoa laulaa. Tangon kuninkaan pitää pukeutua kuin tangon kuningas.

My: Ja maksutapa oli, vai onko sitä ollenkaan?

MU: Käteinen.

Y: Faija hei, tietsä minkä takia vaatekauppojen myyjät tykkää pitää ikkunaa auki ja kättä ulkona, kun ne ajaa autoa.

MU: Ei tiedä.

Y: Ne on kuullu, että se tuntuu hyvältä, ku vetää käteen.

My: Ulos...

MU: ...ja sisään pitää hengittää, jotta näkee, istuuko puku. Herra lihava myyjä antaa sinulle muutaman puvun sovitettavaksi.

MY: Tuskin antaa.

Muhammed ottaa puhelimen ja nostaa sen korvalleen.

MU: Muhammed Turakainen, päivää. Onko vähemmistövaltuutetun toimistossa?

Myyjään tulee liikettä ja hän lähtee ojentelemaan pukuja Yussufille.

Rampen (R) ja Mirkun (MI) kotona. Mirkku istuu sohvalla puhdistamassa haulikkoaan, Rampe kävelee huoneeseen ja istahtaa viereiselle sohvalle.

R: Toiset naiset ne kutoo sukkaa ja vanttuita ja villapaitoja ja kaulaliinoja.

MI: Toiset miehet ne nikkaroi.

R: Ei pitäis valittaa, ku miehes uudistaa roolimalleja. Serkkuni Roope se sirkkelöi oman peukalonsa autotallin lattialle. Lakkas nikkaroimasta.

MI: Komee mies se oli ilman peukaloakin.

R: Mut se ei koskaan enää voi liftata. Laita tohon nimes.

Laittaa pöydälle paperin, johon on keräämässä allekirjoituksia talon vuokralaisilta sen puolesta, että talo säilytetään vuokratalona. Mirkku ottaa kynän käteen ja katsoo paperia.

MI: Tässähän kiroillaan ihan hirveesti.

R: Ne tajuaa, että me ollaan tosissaan.

MI: No tämän kerran, ku mun mies niin hirveesti haluaa uudistaa roolimalleja.

R: Jätä vähän väliä oman nimes perään ja kirjoita sitten Irina Totkunen ja sitten vähän väliä ja sitten Elinan puolesta, kirjoitat vaikka vasurilla. Mä voin kirjoittaa Tyynen nimen.

MI: Ethän sä voi väärenellä ihmisten nimiä julkilausumiin. Mitä sä oikein kuvittelet.

R: Ne pelkää, että ne joutuu vankilaan. Jotkut vakuutusyhtiön prässihousupellet ärähtää.

MI: Ketkä tän oikeesti on allekirjoittanu.

R: Minä ja Abdi.

MI: Sehän on kymmenvuotias.

R: Ne kypsyy nopeesti.

MI: Täähän on arabiaa.

R: Niin on.

MI: No mistä sä tiedät, mitä siivottomuuksia se on sinne kirjottanu.

Mirkku nostaa aseensa olkapäälleen, katsoo tähtäimen läpi, vilkaisee sitten Rampea, nousee ylös ja lähtee pois allekirjoittamatta. Rampe nousee ja menee toiseen huoneeseen, missä kaivaa laatikosta videokameran.

Vaatekaupassa. Tyne hiippailee sovituskoppien vieressä, astuu sisälle yhteen ja kiipeää katsomaan, miten Yussuf sovittaa pukua. Yussuf aavistaa, että joku katselee häntä, mutta Tyne on ehtinyt pois juuri kun hän kohottaa katseensa. Yussuf tulee sovituskopista pois ja katselee ympärilleen, menee viereiseen sovituskoppiin ja haistelee ilmaa.

Tyne hiippailee nyt vaatetankojen välissä. Viereen kävelee vartija (v), joka ottaa tyttöä harteista kiinni.

V: Lähetääs selvittään tätä.

Vie Tyynen pois.

Kassalla. Yussuf laulaa Satumaata, Muhammed tanssahtelee kevyesti paikallaan, myyjä näyttää kyllästyneeltä.

MU: No, miltä se kuulosti? Nyt vielä saa nimikirjoituksen noin vaan. Vuoden päästä pitää jonottaa.

My: 150 euroa

MU: Onko käteisalennusta?

My: Me ei harrasteta sitä.

MU: Kaikki harrastaa sitä. Ja Yussuf lauloi herra myyjälle.

My: Se on totta. 160 euroa.

MU: Aina kannattaa tinkiä.

My: 170 euroa.

MU: Mutta ei kovin pitkään.

Muhammed kaivaa kukkaron taskustaan.

Takahuone, vartija seisoo Tyynen edessä kädet puuskassa.

V: No ni, taskut ja tissiliivit tyhjäksi.

Ty: Ne on tyhjät, paitsi tissiliivit, ku ne on täynnä tissejä.

V: Vaatteet veks. Vai haluatsä et me soitetaan kytät paikalle.

Ty: Et kai sä kuvittele että mä alan vieraan jätkän edessä riisua.

V: Mun nimi on Marde, nyt me tunnetaan.

Ty: Sä tarvit ammattiapua.

V: Paa nyt vauhtia. Mun pitää mennä kaupan puolelle.

Ty (huutaa): Apua, raiskaus, raiskaus, apua

Kahvila. Irina Totkunen (I) ja Aleksei Ivanovits (A) istuvat vastakkain pöydässä ja keskustelevat venäjäksi, puhe on tekstitetty.

A: Miksi sinä haluat, että ihmiset luulevat meitä rakastavaisiksi.

I: Siitä on minulle suurta apua, eikä siitä ole sinulle mitään haittaa.

A: Mitä sinä siitä hyödyt.

I: Minä olen lääkäri, jotka putsaa vessoja. Minulla ei ole ketään turvanani. Kun he luulevat, että sinä Aleksei Ivanovits olet minun rakkaani, he jättävät minut rauhaan

A: Ketkä he?

I: Kaikki. Minun perääni ei huudella hävyttömyyksiä, kun minulla on mies.

A: Homma mies. Suomalainen tai venäläinen tai hottentotti, kuka tahansa. Maailma on täynnä miehiä, ja Irina Totkunen on kaunis nainen. Kysyntä olisi kovaa, tarjonta vain puuttuu.

I: Suomessa ei ole yhtään vapaata ja kunnollista nelikymppistä miestä.
A: Siinä olet väärässä, Irina hyvä. Vapaita miehiä on paikat väärällään.
I: Jos suomalainen mies on vapaa, se ei ole kunnollinen.
A: Eivät kaikki naimisiin päässeetkään ole kunnollisia. Se Rampe Turakainen on kuulemma ryöstänyt pankin ja hukannut rahat. Se epäilee sitä vasta taloon muuttanutta mustaa Turakaista.
I: Minä olleen työttömän vahtimestari. Teistä ei koskaan tule kunnan suommalaista, kun te ei luotta ihmisiin. (suomeksi)
A: Se mies on tomppeli, durak. Se on Rampe Durakainen.
Molemmat nauravat.

Tyynne astuu ulos ovesta kadulle. Vartija tulee perässä ovelle.
V: Mä haastan sut oikeuteen kunnianloukkauksesta.
T: Haluutsä et mä alan huutaa raiskausta täs kadulla?
V: Mä varotan sua. Mä olen pitkävihainen mies.
T: Ei se mitään, Marde. Oli kiva olla vaan lähekkäin, Marde. Sä olit varmaan hirmu väsyny, Marde. Kyllä se taas joskus toimii, Marde.
Vartija lähtee kesken Tyynnen puheen sisälle, Tyynne poistuu myös.

Televisio, jossa näytetään videolta, miten Muhammed vie mattoaan mattotelineelle. Huoneessa television edessä istuvat Rampe ja tämän poliisiveli Maukka (M).
R: No niin, mitä minä sanoin.
Ma: No niin, mitä no niin. Musta mies pieksee mattoa, mitä se todistaa. Se todistaa, että sillä on siivouspäivä, mutta ei muijaa.
R: Sillä on persialainen matto.
Ma: Se on nilsiäläinen matto. Sä et voi olla tosissas, tai järjissäs.
R: Ei se ainakaan mikään Hobby Hallin matto ole.
Ma: Ei niin. Kymäksen Olli Sefropusta myy niitä ovelle ovelle ilman kuittia. Minäkin ostin.
R: Se kyseli autojen hintoja, pennitön beduini. Eihän sillä pitäis olla varaa edes jopoon.
Ma: Kävi potkimassa autonrenkaita, kätti mainoslippistä. Heh, jotkut tekee niin vielä aikuisenakin. Samaan aikaan kun Maukka puhuu, Rampe piilottaa pöydän alle lippiksen, jossa on automerkin nimi.
R: Et sinä sitä voi tietää.
Ma: No voin aavistaa. Entäs mitäs se pajatson pelaaminen todistaa.
R: Yrittäisit olla rakentavampi.
Ma: Hyvä on. Mä kutsun sen laitokselle ja kuulustelen siinä samalla sitten.

Koulussa. Yussuf kävelee käytävällä, Tyynne melkein törmää häneen. Tyynne alkaa laulaa ”järjen veit, ja minusta orjan teit” värisevällä äänellä. Yussuf katsoo ihmeissään ja haistelee taas ilmaa. Kun Yussuf kääntyy jatkamaan matkaansa, hän törmää koviksen näköiseen poikaan (p)
P: No, mokkakeppi.
Yussuf tönäisee poikaa, joka huikkaa kaverinsa paikalle. He lähestyvät Yussufia, joka kävelee takaperin pois päin.

Ibrahim (IB) istuu koululuokassa. Muu luokka katsoo, opettaja (o) istuu luokan edessä.
IB: Mä haluan mun vaimon kanssa f.. f..
O: Muistathan Ibrahim, että suomen kielessä on hyvin vähän f-alkuisia sanoja siitä huolimatta, että niitä spreijjaillaan seiniin.
IB: On tämä suomea. f..
O: Mene nyt vaan eteenpäin.
IB: Mä franchise mun vaimon kanssa. Mä franchise. On suomea, mä tiesin. Mä franchise naisten kosmetiikka, mä tule paljon rikas.
O: Oikein hyvä, kiitos.

IB: Musta tulee paljon rikas, musta tulee siisti hemmo. Ja ku musta tulee paljo rikas, mä muutta heti mun perheen kanssa Saksa. Suomi on paska maa.
O: Et sitten huutele tuollaisia nakkikioskilla.
Ibrahim lyö kädellä pöytään.
IB (kovalla äänellä): Mä en syö nakki. Nakki sika.

Mirkku kantaa ulkona mattoa, perässä kävelee Irina Totkunen. Mirkku ehtii mattotelineen viereen ensin, mutta Totkunen levittää mattonsa telineelle.
MI: Joo, olkaa hyvä vaan. Teillä on tota punaviiniä aika ronskisti läikähtäny tohon matolle. Se ei lähde millään pois.
I: Mitä.. mieltä.. te.. olette.. rikollisuudesta. (sanoo sanat tiputellen, lyö samaan tahtiin mattoon)
MI: Miten niin, voiks siitä olla montaakin mieltä.
I: Moni on. Pettää, varastaa, vohkii, särkee..
MI: Mä en onneks harrasta mitään noista. Tosta litanjasta tais jäädä pois toi prostituutio.
I: Entäs pankkiryöstöt. Ne jäivät myös. Mitä mieltä te olette pankkiryöstöistä.
MI: Oletteks te muistanu ottaa teidän lääkkeet.
I: Mitkä lääkkeet. Mitä te tarkoittatte. Minä en käytä lääkkeitä hyvä rouva, minä olen lääkäri.
MI: Kuule kyllä teidät on nähty rätti ja ämpäri kädessä tuolla paskahuusin ovella.
I: Mitä? Minä olen lääkäri, kuuletteko te, pitääkö minun esitellä teille diplomi, lääkärin paperit.
MI: Terveen papereita teillä tuskin onkaan.
I: Kuulkaa, keskustelkaa miehene kanssa rikollisuudesta. Keskustelkaa oikein perinpohjaisesti.
MI: Seuraavan kerran kun te läikytätte tota punaviiniä niiden miesvieraiden kanssa tohon matolle, ripotelkaa siihen ensin suolaa, se ei muuten lähde pois.
I: Tämä ei ole punaviintä, tämä on punajuurta.
Totkunen ottaa mattonsa ja kävelee pois, Mirkku jää seisomaan.
MI: Perkele. (huutaa)

Luokassa, nyt puhetta pitää Muhammed, Suomen lippu kädessä.
MU: Ja lopuksi, minun täytyy sanoa, että minä tykkään myös lenkkimakkarasta, jos muistaa ottaa sen metallinipsun pois. Ensimmäisellä kerralla minä en muistanut, mutta se on toinen juttu. Enkä minä muuta pois koskaan Suomesta niin kuin Ibrahim, Suomi on minun kotimaa ja minun pojastani tulee tangokuningas. Kolminkertainen eläköönhuuto Suomelle, eläköön, eläköön, eläköön.
IB: Mikä on nipsu?
O: Loistavaa, Muhammed, täyden kympin suoritus. En ole koskaan kuullut tunneilla yhtä mahtavaa suomen kielen hallintaa ja noin ihanaa ironiaa. Mutta mimiikkaan teidän kaikkien paitsi virolaisten ystäviemme pitää kiinnittää huomiota. Älkää ymmärtäkö väärin, minä en halua missään tapauksessa rajoittaa teidän luontaista ilmaisuanne.
IB: Kovasti kiitos vaan.
O: Mutta muistakaa, että se saattaa aiheuttaa suomalaisissa vieroksuntaa ja vaikeuttaa esimerkiksi työpaikan saamista. Elehtikää säästeliäästi. Suomalainen elehtii vain hukkuessaan.

Rehtorin kansliassa. Rehtori (r) istuu pöydän ääressä, sen edessä seisovat Yussuf ja poika, jota Yussuf tönäisi käytävällä.
R: Ei olla puhetuulella vai. Tää ei jää tähän.
Kääntyy pöytäpuhelimien puoleen ja painaa nappia.
R: Pirjo, kutsutko paikalle välituntivalvojan, ja luokanvalvojan.. ja erityisopettajan, kuraattorin, koulupsykologin, apulaisrehtorin ja oppilaskunnan edustajan. Heti.
Katsoo hetken poikia ja kääntyy uudelleen puhelimen ylle.
R: Ja tulkin.

Muhammed astuu sisään poliisilaitokselle ja kävelee vastaanottotiskin ääreen. Virka-asuinen poliisi lukee lehteä. Muhammed tervehtii sanomalla ”Kuitti, kvitto”, aivan kuten poliisit keskenään tekevät

(ei aukea tämän pätkän perusteella), poliisi (p) on jo vastaamassa ”kvi..” mutta kohottaa katsettaan ja näkee Muhammedin.

P: Laukkanen on puhelimesta. Se hoitaa syrjäntäasiat.

MU: Mulla on tapaaminen Turakaisen kanssa.

P: Ja mikäs nimi on?

MU: Turakainen.

P: Ja mun nimi on Johan Ludvig Runeberg.

MU: Te puhutte suomenruotsalaiseksi oikein hyvää suomea.

Poliisi ottaa hitaasti puhelimen.

P: No tääl on joku svenssoni. Kvitto.

Näyttää sormella suuntaa Muhammedille.

Mirkku kävelee pyykkikorin kanssa vessan ohi, jossa Rampe istuu ovi auki. Vessan lähellä on pyykkikoneita, joiden luo Mirkku menee.

R: Mulla ei ole mitään venäläisiä ja somaleita vastaan kunhan pysyvät Venäjällä ja Somaliassa.

MI: Olithan sä ittekin parikymppisenä Trällhättanissa puoli vuotta.

R: Se on eri asia.

MI: Miten niin?

R: Meikä teki töitä.

MI: Niinhän se Muhammedkin tekee.

R: Niin tekee, mun töitä.

MI: No jos tekee töitä, se vie sulta duunit. Jos se makaa himassa, se tekee silti sun mielestä väärin.

R: Siinä näet. Niistä ei ole mitään muuta ku haittaa.

MI: Se Totkunen on jotenkin outo. Se vänkäs, että mun pitää puhua sun kanssa rikollisuudesta.

R: Siinä asiassa meillä ei ole niille mitään annettavaa. Siinä asiassa ne on täysin omavaraisia.

MI: Se puhui jostain pankkiryöstöstä. No, puhutaan sitten illalla vaikka pankkiryöstöstä. Sehän voi olla jännää.

Poliisi-Maukan työhuone. Maukka istuu pöydän toisella ja Mohammed toisella puolella.

Ma: Nyt kun me olemme näin virallisessa yhteydessä, niin minä teitittelen teitä. Tiedättekö te, mitä teitittely tarkoittaa.

MU: Totta kai. Se on monikon toisen persoonan puhuttelumuoto.

Ma: Aivan. No niin. Nyt aluksi me voisimme keskustella vaikka rikollisen psykkestä. Tiedättekö te, mitä psykke tarkoittaa.

MU: Psykke tarkoittaa sielua ja sielunelämää. Se tulee kreikan kielen sanasta psykhe, joka kreikkalaisessa mytologiassa tarkoittaa sielun henkilöitymää. Taiteessa psykhe esitetään siivekkäänä tyttönä ja tavallisesti eroksen seurassa. Eros ja psykhe ovat ihmisen kaksi puolta, ja heidän täytyy elää sopuinnussa keskenään.

MA: niin, nythän minulla ei ole minkäänlaista mahdollisuutta tarkistaa, että vittuiletkö te.

MU: En mä koskaan harrasta sitä.

MA: Suosittelisin sitä lämpimästi. Mihis me nyt jäätiin. Niin, rikollisen psykke, se on herkkä kuin edelweiss, sitä pitää vaalia. Rikollisen koskaan sitä itse tajuamatta hänellä on vastustamaton halu tunnustaa. Se voi olla jopa voimakkaampi kuin halu rikkoa lakia. Tiedättekö yhtään, kuinka monta prosenttia rikoksista selviää rikollisen tunnustuksella, onko teillä aavistustakaan?

MU: 74,7 prosenttia.

Maukan ilmeestä näkee, että Muhammed taisi osua oikeaan, tai ainakin lähelle. Lyhyen hiljaisuuden jälkeen.

MA: Suomalainen yhteiskunta perustuu luterilaiseen synnintuntoon. Ja nyt, kuunnelkaa. Jotkut suomalaiset ovat syyllisiä, jotkut taas tuntevat syyllisyyttä milloin mistäkin, se imetään jo äidinmaidosta ja peruskoulusta. Tämä on hedelmällinen maa tunnustuksille. Jos te aiotte käydä suomalaisesta, painakaa se mieleenne.

MU: Joo, minä ymmärrän kyllä. Olkaa hyvä vain.

MA: Mitä?

MU: Tunnustakaa ihmeessä, komisario, tunnustakaa rakkautenne Irina Totkuseen.

MA: Mitä?

Haastatteluryhmien kokoonpano

Ryhmä A

A1 tyttö, 17 vuotta, suomalaistaustainen
A2 tyttö, 17 vuotta, suomalaistaustainen
A3 tyttö, 17 vuotta, suomalaistaustainen
A4 tyttö, 16 vuotta, suomalaistaustainen

Ryhmä B

B1 tyttö, 17 vuotta, irakilaistaustainen
B2 tyttö, 17 vuotta, irakilaistaustainen
B3 tyttö, 16 vuotta, virolaistaustainen ja venäjänkielinen
B4 poika, 17 vuotta, virolaistaustainen
B5 poika, 17 vuotta, irakilaistaustainen
B6 poika, 17 vuotta, irakilaistaustainen
B7 tyttö, 18 vuotta, venäläistaustainen
B8 tyttö, 20 vuotta, venäläistaustainen

Ryhmä C

C1 poika, 20 vuotta, afganistanilaistaustainen
C2 poika, 18 vuotta, afganistanilaistaustainen
C3 poika, 20 vuotta, afganistanilaistaustainen
C4 poika, 16 vuotta, bosnialaistaustainen

Haastattelurunko

- Minkälaisia ajatuksia ohjelma herätti?
- Mitä mieltä olitte ohjelmasta, oliko se hyvä vai huono tai jotain siltä väliltä?
Miksi?
(Suututtiko jokin asia ohjelmassa?)
- Jäikö joku hahmoista erityisesti teidän mieleenne?
Miksi?
- Oliko ohjelma hauska?
Miksi?
- Oliko jokin kohta erityisen hauska?
Miksi?
- Oliko jokin hahmo erityisen hauska?
Miksi?
- Minkälainen tyyppi Rampe teidän mielestänne oli?
Oliko hän hauska?
Miksi?
- Minkälainen tyyppi Muhammed teidän mielestänne oli?
Oliko hän hauska?
Miksi?

Jos yleisellä tasolla keskustelu ei suju tai on liian vaikeaa, otetaan esiin kohtauksia. Mutta parempi tietysti olisi, jos oppilaat sanoisivat itse jotain kohtaa hauskaksi ja sitten voisi keskustella siitä tarkemmin esim. alla olevien kysymysten avustamana.

- Ensimmäisenä kohtauksena näkemässänne pätkässä oli kohtaus, jossa oltiin vaatekaupassa. (Pysäytyskuva kohtauksen loppupuolelta) Oliko kohtaus mielestänne hauska?
Miksi?
Kenelle/mille kohtauksessa naurettiin?
Suututtiko kohtaus/olisiko kohtaus voinut suututtaa?
Minkälainen hahmo Muhammed teidän mielestänne on?
Onko hän hauska?
- Ibrahim puhui yhdessä kohtauksessa koululuokassa suunnitelmistaan ja Suomesta. (pysäytyskuva) Oliko tämä kohtaus teidän mielestänne hauska?
Miksi?
Kenelle/mille kohtauksessa naurettiin?
Suututtiko kohtaus/olisiko kohtaus voinut suututtaa?
Minkälainen hahmo Ibrahim teidän mielestänne on?
Onko hän hauska?
- Irina Totkunen ja Rampen vaimo Mirkku ottavat yhteen mattotelineen luona. (pysäytyskuva) Oliko tämä kohtaus hauska?
Miksi?
Kenelle/mille kohtauksessa naurettiin?
Suututtiko kohtaus/olisiko kohtaus voinut suututtaa?
Minkälainen hahmo Irina teidän mielestänne on?
Onko hän hauska?

Yhdessä kohtauksessa Rampe ja Mirkku ovat kerrostalon kellarissa (Rampe vessassa, Mirkku pesee pyykkiä, pysäytyskuva). Onko tämä kohtaus hauska?

Miksi?

Kenelle/mille kohtauksessa naurettiin?

Suututtiko kohtaus/olisiko kohtaus voinut suututtaa?

Minkälainen hahmo Rampe teidän mielestänne on?

Onko hän hauska?

- Minkälaisen kuvan ohjelma antaa maahanmuuttajista?

Miksi?

- Entä suomalaisista?

Miksi?

- Voisiko ohjelma vaikuttaa siihen, millainen kuva suomalaisilla on maahanmuuttajista?

Miksi? Miten?

- Entä siihen, millainen kuva maahanmuuttajilla on suomalaisista?

Miksi? Miten?

JOS AIKAA ON:

- Onko sillä merkitystä, kuka ohjelman on tehnyt, silloin kun mietitään sitä, onko jokin ohjelma hyvä ja hauska tai huono?

Mogadishu Avenuen on käsikirjoittanut Jari Tervo, eikä käsikirjoitusprosessissa ole ollut mukana maahanmuuttajia. Jos maahanmuuttajat olisi otettu mukaan käsikirjoittamiseen, olisiko sarjasta tullut erilainen? Olisiko siitä tullut parempi? (Entä olisiko siitä ehkä tullut teidän mielestänne hausempi?)

- Mitä ohjelmassa olisi pitänyt teidän mielestänne muuttaa?

- Millaisia ohjelmia maahanmuuttajista pitäisi tehdä suomalaiseseen televisioon?

X – Kohta, joka nauratti katselun aikana

M – positiivinen kohta, joka nauratti ja mainittiin hauskaksi keskustelussa

K – ärsyttävä ja tylsä kohta keskustelun mukaan

Vitsi	Ryhmä A	Ryhmä B	Ryhmä C
”Herra lihava myyjä”		x	x
Yussufin vetää käteen - vitsi	x	x	x
Vähemmistövaltuutettu	X M	X M	X M
Myyjän käytös vaatekaupassa	K Ärsyttää, mutta myös epäilyttää, onko tahallaan kärjistetty		N
Vakuutusyhtiön prässihousupellet			x
Tyyne vakoilee Yussufia			M
Satumaa-esitys		x	x
Vuoden päästä jono nimikirjoituksille		x	
”Tinkiminen”	x		x
Tyynen raiskaus - huudot		X K Ikävää, että vartija vie Tyynen, vaikkei tämä ole tehnyt mitään	x
Suomessa ei ole yhtään vapaata ja kunnollista nelikymppistä miestä			x
Yussufin ja pojan törmäys		X K (”lyö sitä”)	K
Opettajan ”muista että vähän f-sanoja”			x
Ibrahimin mä franchise		x	x
Suomi on paska maa	x	X M (oikeastaan kaikki nauraa)	X K Ei tarvis sanoa noin, kun nyt asuu Suomessa
Mä en syö nakki	X M	x	X M Hauskaa koko puhe ja se, että opettaja kieltää haukkumasta Suomea

			nakkioskilla
Irina etuilee mattotelineellä	K Ärsyttää teennäiset hyökkäysyritykset ja se, ettei Irina perustele rikollisuusvihjailuita		K
Ei punaviintä vaan punajuurta	M Hauskaa, että Mirkun ennakkoluulot väärää	X M	
Mirkun ”perkele”		M Hauskaa, kun joku kiroilee	x
Metallinipsu lenkkimakkarassa	x	x	
Muhammedin ”Suomi on minun kotimaa”		M	x
Muhammedin puhe kaikkienensa	M		M Hauskaa Muhammedin puhe ja se, että oli päinvastainen kuin Ibrahimin
Ibrahimin ”kovasti kiitos vaan”			x
Mimiikan vähentäminen		x	
Rehtorin tulkki-tilaus		x	(ennen kuin litanian jatkoksi tulee tulkki, ehtii I arvella, että pyydetään poliisia, ja II haluaa tietää, miten siinä kävi, mistä puhe vie omiin tappeluihin)
Johan Ludvig Runeberg	x		x
Rampe istumassa vessassa	M		x
Rampen ”niistä on vain haittaa”	X M		
Muhammed puhuu teitittelystä		X (oikeastaan kaikkinauraa)	
Psykhe-selitys		x	
Rikollisten tunnustamisprosentti		x	
Koko poliisiasemakohtaus	M	M	